



भारती

वार्षिकांक २०१९-२०



MY
LIFE
IS
MY
MESSAGE

नंक तर्फे 'बी++' दर्जा पुनर्माणांकित (CGPA-2.95)

भारतीय महाविद्यालय, अमरावती



Bharatiya Vidya Mandir , Amravati



EXECUTIVE COMMITTEE



Dr. RAMESH. B. BIJAWE

M.Sc.,M.Phil,M.Ed.,Ph.D

President

Bharatiya Vidya Mandir, Amravati



Adv. YADURAJ D. METKAR

M.A.,LLB

General Secretary

Bharatiya Vidya Mandir, Amravati

Bharatiya Vidya Mandir , Amravati

• EXECUTIVE COMMITTEE •

1. Dr. R. B. Bijawe	President	8. Dr.B.G.Tayade	Member
2. Shri.A.P.Somvanshi	Vice President	9. Shri R. B. Mahajan	Member
3. Shri.S.M.Chinchmalatpure	Vice President	10. Shri.R.K.Bijawe	Member
4. Adv. Y. D. Metkar	General Secretary	11. Shri.G.H.Shah	Member
5. Ku. S. B. Kulkarni	Secretary	12. Sau.S.R.Mahajan	Member
6. Shri. P. V. Bhagwatkar	Secretary	13. Dr. S. V. Kulkarni	Member
7. Dr.A.G.Vaidya	Treasurer	14. Dr.Y.B.Tayade	Member
15. Shri.A.R.Bijwe		Member	



From the PRINCIPAL'S DESK

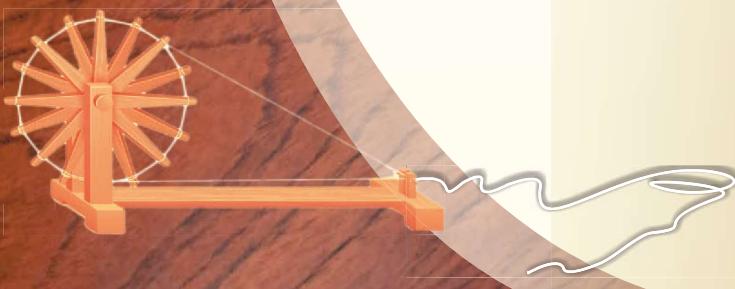
It is a matter of pride and joy that Bharati 2019-2020, our college magazine which is a platform for the students to showcase their creativity and writing skills has been drafted beautifully and ready for publication. Last year our college magazine won the prestigious first prize. I Congratulate the entire magazine team for making the college so proud.

In these times of turbulence and uncertainty what the people of the nation need are not high- pitched speeches or intimidating words of wisdom; but some assuring hand that would lead them out of the darkness. When we look out for

such assurance the only person that comes to mind is the one who led the world on the path of truth, nonviolence and freedom- Mahatma Gandhi. Today, more than ever, his thoughts and teachings are needed in India and all over the world. While the world is celebrating the 150th birth anniversary of Mahatma Gandhi, we felt it just appropriate to take it over as the theme of our college magazine Bharati. The purpose of doing so was twofold. First, it is our humble tribute to the Father of the Nation and secondly, through this endeavor we successfully tried to ignite the young minds and let their thoughts flow through their pen to express what exactly 'Gandhiji' means to them. We were pleasantly pleased when we discovered that the young generation looks forward to the 'Gandhian ways' as the only way to the salvation of the nation. Articles poured in and we happily compiled them in this magazine.

I would like to congratulate the Editorial Committee for their commitment in shaping up this magazine in the way we had visualized it. The committee reached out to the students and motivated them to write. I would also like to congratulate the students for their brilliant contribution to Bharati. I hope our magazine Bharati will be the voice of the young generation. My best wishes to the committee and the students.

Dr. Aradhana G. Vaidya
Principal
Bharatiya Mahavidyalaya, Amravati



संपादक मंडळ



डॉ. अलका गायकवाड
प्रमुख संपादक

संपादक मंडळ



डॉ. मीता कांबळे
मराठी विभाग



प्रा. रनेहा जोशी
हिंदी विभाग



डॉ. विजय भांगडे
इंग्रजी विभाग



डॉ. प्रशांत विधे
उर्दू विभाग



प्रा. पंडित काळे
संस्कृत विभाग

संपादक मंडळ विद्यार्थी



रुपेश आडे
मराठी विभाग



दिव्या नानोटी
हिंदी विभाग



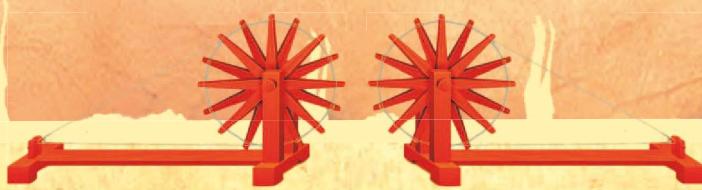
निकीता बारसागडे
इंग्रजी विभाग



अमिजीत ठाकरे
संस्कृत विभाग



नगमा बोगे
उर्दू विभाग



स्व. अण्णासाहेब वैद्य स्मृती

व्याख्यानमाला

उद्घाटक



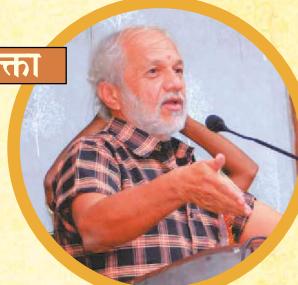
मा.ना.यशोमती ठाकुर
पालकमंत्री, अमरावती

अध्यक्ष



मा.प्रा.बी.टी.देशमुख
माजी आमदार

वक्ता



मा.श्री. अजित अभ्यंकर
राजकीय विश्लेषक, पुणे

वक्ता



प्रमुख अतिथी



मा.डॉ.डी.जी.वाकडे
संचालक, पी.आर.पाटील कॉलेज ऑफ
इंजिनिअरींग अँड टेक्नॉलॉजी, अमरावती

प्राचार्य



डॉ.आराधना वैद्य
भारतीय महाविद्यालय, अमरावती

पदवी प्रसाणपत्र वितरण समारंभ



विभागीय उपक्रम



संपादकीय...

भारतीय महाविद्यालयाचा भारती वार्षिकांक २०१९-२० आपल्या हाती देताना आम्हाला मनस्वी आनंद होतो आहे. विशेष आनंद यासाठी की, भारती वार्षिकांक २०१८-१९ ला संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठा च्या वार्षिकांक रपर्यंत प्रथम क्रमांक प्राप्त झाला आहे. यापूर्वीही विद्यापीठाने 'भारती' ला प्रथम, द्वितीय, तृतीय क्रमांक देऊन गौरविले आहे.

विद्यार्थ्यांच्या विविध कलागुणांना संधी उपलब्ध करून देऊन त्यांचा सर्वांगीण विकास घडविणे हे महाविद्यालयाचे उद्दिष्ट आहे. विद्यार्थ्यांमध्ये वाचनाची अभिरुची निर्माण व्हावी, वाचता वाचता त्यांने अभिव्यक्त व्हावं, लेखनासाठी प्रवृत्त व्हावं, यासाठी वैशिष्ट्यपूर्ण संकल्पना घेऊन भारती वार्षिकांक दरवर्षी प्रकाशित करण्यात येतो.

'गांधी विचार दर्शन' ही संकल्पना छावर्षी अंकाच्या केंद्रस्थानी आहे. महात्मा गांधी हे एक अद्भुत रसायन होते. गांधीजींच्या मृत्युनंतर अल्बर्ट आईकर्स्टाईन मृणाले होते, ''पुढील पिढ्या कदाचित विश्वास ठेवू शकणार नाहीत की असा एक हाडामासाचा माणूस खरंच या पृथ्वीतलावावर होऊन गेला.'' तर गांधींच्या वधानंतर झालेल्या हानीबद्दलची भावना 'ती संद्याकाळ' या कवितेत कविवर्य कुसुमाग्रज त्वक्त करतात -

ती नाव चंदनी चाले र्वगांकडे
फडफडत केशरी ज्वालांची वर शिंदे
घेऊन जगातील साधुत्वाचे धन
हे विशाल मंदिर मात्र रिकामे पडे

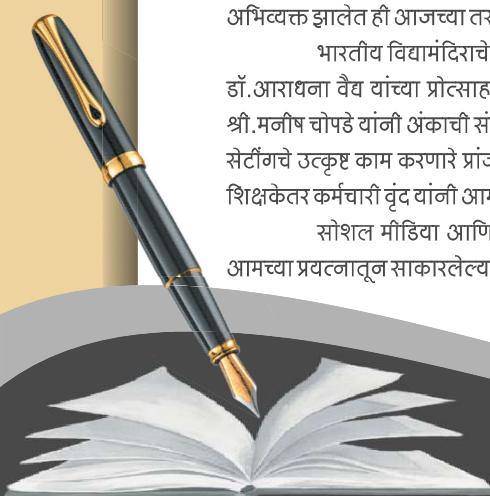
महात्मा गांधीजींचे विचार हे सर्वकाळी, निरनिराळ्या परिस्थितीत मार्गदर्शक ठरत आले आहे. आज कोविड १९ या छोट्याश्वा अदृश्य विषाणूने अवश्य जगाला भवधीत करून सोडले आहे. अशा संकटांचा सामना करण्यासाठी आवश्यक त्या सगळ्या बाबींचा अंतर्भुव गांधींची विचारधरेत आलेला आहे. रवच्छता, आरोग्य, सात्विकता, जिर्यता यासोबतच खेड्याकडे चला, निसर्ग जगा हा त्यांनी दिलेला मंत्र या गोर्षींची अपरिहार्यता वर्तमानकाळात जाणवते आहे. खरे तर एकविसाच्या शतकातील प्रश्नांना गांधीजींनी सांगितलेल्या सत्य, आहिसा, अपरिग्रह या मूल्यांची शिकवण महत्वाची ठरते आहे. गांधीजींच्या सत्याग्रहाचा सिद्धांत जगात राजकीय व सामाजिक परिवर्तनाचे शक्तिशाली साधन ठरता आहे. सुसवाद, शांतता आणि आहिसेच्या मार्गानेच माणूस सुखी होऊ शकेल हे गांधीजींचे तत्त्वज्ञान सान्या जगाने रवीकारले आहे. त्यामुळे च २ ऑक्टोबर हा गांधीजींचा जन्म दिवस संयुक्त राष्ट्रसंघाने 'आंतरराष्ट्रीय अहिंसा दिन' म्हणून जाहीर केला आहे, ही आपल्या भारतीयांसाठी अभिमानाची बाब आहे.

माणसाचे सौंदर्य त्याच्या चारित्र्यात असते, सर्वांच्या कल्याणातच त्यक्तीचे कल्याण अंतर्भूत असते, शिक्षणहीन मनुष्य म्हणजे जवळजवळ पशूच, सत्यापासून वेगळे असे सौंदर्य असूच शकत नाही, अहिंसा हा मानवधर्म आहे, श्रमप्रतिष्ठा महत्वाची आहे, काळाची गरज आहे, इ. गांधीजींचे अमूल्य विचारधन युवापिठीने वाचून आचरणात आणावे हीच गांधीजींच्या स्मृतींना खरी आदरांजली आहे.

अनेक विद्यार्थ्यांनी या अंकात गांधीजींच्या विचारावर प्रकाश टाकला. माझी राष्ट्रपती अब्दुल कलाम यांच्या युवा २०२० या संकल्पनेला डोळ्यासमोर ठेवून काहीनी लेख लिहिले. प्रेमासारख्या भावभावनांसोबतच अनेक सामाजिक विषयांवर विद्यार्थी तिहिते झाले. सर्वच विचार प्रगल्भ असतीलच असे नाही; पण आपआपल्या विचारशक्तीनुसार विद्यार्थी अभिव्यक्त झालेले ही आजच्या तरुण वर्गाच्या संवेदनांची पावतीच आहे.

भारतीय विद्यामंदिराचे अध्यक्ष डॉ. रमेश बिजवे, व्यवस्थापन परिषदेची सर्व सन्माननीय कार्यकारिणी आणि प्राचार्य डॉ. आराधना वैद्य यांच्या प्रोत्साहनाने या अंकाता भारवता प्राप्त झाली आहे. या सर्वांचे आम्ही मनःपूर्वक आभारी आहोत. श्री. मनीष चोपडे यांनी अंकाची संकल्पना साकार करणारे अतिशय बोलके व समर्पक मुख्यपृष्ठ तयार करून दिले, त्यांचे व टाईप सेटींगचे उत्कृष्ट काम करणारे प्रांजल ग्राफिक्स यांचे मनापासून आभार. महाविद्यालयातील प्राध्यापक वृंद, ग्रंथालय विभाग, शिक्षकेतर कर्मचारी वृंद यांनी आम्हाला जे प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सहकार्य केले त्याबदल आम्ही कृतज्ञता त्वक्त करतो.

सौशल मीडिया आणि इंटरनेटच्या युगात वार्षिकांकाचे स्थान अदल आहे, याबदल आम्ही आशावादी आहोत. आमच्या प्रयत्नातून साकारलेल्या भारती वार्षिकांकाचे आपण मनापासून स्वागत कराल, अशी आशा आहे.





अनुक्रमणिका

मराठी विभाग

१) महात्मा गांधीजीचा अहिंसात्मक लडा	कु.अंकिता मनोहर खोब्रागडे	१
२) महात्मा गांधी व त्यांचे सात गुण	ऋषिकेश विष्णुकुमार कोयचाडे	२
३) भारतीय स्वातंत्र्याचे शिल्पकार गांधी	कु.तेजस्विनी सुदेशराव जवंजाळ	४
४) महात्मा गांधीजीचे विचार	अनिकेत बा. गुलहाणे	६
५) गांधीजीचे विचार	जय रा. विघळे	७
६) महात्मा गांधीजीचे विचार	पायल डी. गावंडे	९
७) गांधीजी एक प्रेरणा	कु.भक्ती रवींद्र उमाळे	१०
८) महात्मा गांधी यांचे योगदान	गंगा सिद्धार्थ गजभिये	११
९) गांधीजीचे व्यक्तिमत्त्व	लीना श्रीराम कावरे	१२
१०) खीं-पुरुष समानता	कु.स्वाती नारायण वानखडे	१३
११) थोडे गांधीजींबद्दल	प्रियंका विकासराव डहाळे	१४
१२) महात्मा गांधी : एक समाजसुधारक	तराना अंजुम शेख	१६
१३) राष्ट्रीय सेवा योजना : एक युवा चळवळ	सर्वेश गजाननराव पिंप्राळे	१७
१४) राजकारण आणि आजचा युवक	सर्वेश गजाननराव पिंप्राळे	१९
१५) चायना चा कोरोना	ऋषिकेश वि. कोयचाडे	२०
१६) मलाल	रुपेश आडे (एकलव्य)	२०
१७) वर्तमानकाळातील युवक	वैशाली यादगिरे	२१
१८) हा यज्ञ ज्ञान वृक्षाचा	जितेंद्र राजेंद्र क्षीरसागर	२३
१९) आजचा युवा २०२०	कु. पूजा पुरुषोत्तम भोगे	२४
२०) युवा २०२०	वैभव गंगाधरराव नेवारे	२५
२१) आजचा युवक : दिशा आणि दशा	योगेश किसनराव निखार	२६
२२) आजचा युवक	कु.शृतिका रविंद्र कांबळे	२८
२३) युवा २०२०	निखील पुंडलीकराव मोहोडे	३१
२४) संधी	मानसी प्रवीण उंबरकर	३२
२५) आईची माया	मानसी प्रवीण उंबरकर	३२
२६) मला हवी आहेस तू	योगेश किसनराव निखार	३३
२७) नयनांचा स्पर्श	योगेश किसनराव निखार	३३
२८) जीवन	योगेश किसनराव निखार	३३
२९) शोध	रुपेश आडे (एकलव्य)	३४
३०) गळ्याल सदृश्य	दिव्या एन. नानोटी	३४
३१) शर्त	रुपेश आडे (एकलव्य)	३४
	धीरज गाडगे (हृदय)	३४

हिन्दी विभाग

१) महात्मा गांधी	कु.दिव्या एन. नानोटी	३५
२) वृक्षों का संवर्धन व उनकी देखभाल	कमलेश कुशवाह	३६
३) आज के दुनिया में गांधी	कु. कोमल यादव	३७
४) प्रकृति	कुणाल कटांले	३८

भा
र
ती



भारती



- ५) गुस्सा
- ६) २ अक्टूबर
- ७) लॉकडाउन
- ८) कुछ नज़म सा है
- ९) कितना प्यारा वो जमाना था
- १०) बचपन
- ११) परीक्षा
- १२) बापू
- १३) महात्मा गांधी
- १४) महात्मा गांधी
- १५) धरा
- १६) राष्ट्रपिता महात्मा गांधी
- १७) महात्मा गांधी दर्शन

दिव्या एन. नानोटी	३९
कु. दिन्या गदर	३९
नितेश विजयकर	४०
कमलेश कुशवाह	४१
मंगेश तायडे	४१
रूपेश आडे	४२
वैभव काळे	४२
राहुल रंगारी	४३
विक्रांत पांचपोर	४३
कु. भारती स्वर्गे	४४
गौरव वानखडे	४५
अक्षय गुलहाने	४५
	४६



ENGLISH SECTION

1) IRRFAN KHAN	Raao Sonare	47
2) MUSIC	Ku. Vaishnavi Bajad	48
3) TRAVEL	Jayant Kadu	49
4) EXAM OF LIFE	Divya N. Nanoti	50
5) RELEVANCE OF GANDHIAN PRINCIPLES IN TODAY'S TIME	Ku. Nikita Barasagade	51
6) INDIAN NAVY	Akshay Chaudhari	53
7) LIFE A TO Z	Divya N. Nanoti	54
8) A DAY AWAY	Ku. Shatakshi Haramkar	54
9) HOW TO CHOOSE A CAREER THAT SUITS YOU BEST	Ku. Vanshika Bais	55
10) WHAT IS CONSERVATION OF NATURE?	Ku. Gunjan Tale	56
11) LIVING AGAIN	Ku. Komal Yadao	57
12) YOGA- THE WAY OF LIFE	Ku. Mansvi Thakur	58
13) DIGITAL PLATFORM	Ku. Ashwini Rathod	59
14) A SMILE	Ku. Gayatri Shelokar	61
15) CARE AND HAPPINESS	Ku. Puja Sao	61
16) DON'T YOU WANT SOMEONE...	Akshay Bhadange	61
17) MY MOTHER,MY FRIEND	Ku. Priya Darak	62
18) GANDHIJI	Ku. Puja Chune	62
19) OUR COUNTRY	Ritik Dongare	63
20) COME AGAIN	Ku. Rashmi Joshi	63
21) EACH MOMENT IS PRECIOUS	Ku. Nikita Barasagade	64
22) INNER STRENGTH	Ku. Deepika Mishra	64
23) LIFE IS NOW	Ku. Abha Pareek	65
24) THANK YOU, TEACHERS	ati Khemchandani	65
25) FEEL OF NATURE	Ku. Sonal Naik	66
26) KEEP ON SMILING	Ku. Gargi Somwanshi	66
27) TRUE FRIENDS	Ku. Komal Dhawale	67
28) INSPIRED BY GANDHI		68





भा र ती

संस्कृत विभाग

१) महात्मा गांधी	रेणुका भोजने	६९
२) अद्भूत स्वप्न	मयुरी गढ़े	६९
३) धुमिले	धीरज गढ़े	७०
४) मित्र	ऋषिकेश कोहचाडे	७१
५) गोदानम्	अभिषेक गुलहाने	७१
६) सुभाषितम्	अच्युत वानखडे	७२
७) योग	योगिनी बोबडे	७२

उर्दू विभाग

१) मोहनदास करमचंद गांधी	तराना अंजुम शेख	७३
२) पाणी बचाव	मोहम्मद शोएब	७६
३) अब्दुल कलाम आज़ाद	सानिया उरोज मो. झाकीर	७७
४) उर्दू कविता	झुबेर खान कलह खान	७८
५) भाईचारा	बिलाल खान इस्माईल	७९

वार्षिक अहवाल

सत्र २०१९-२०२०

१) शारीरिक शिक्षण विभाग	८३
२) एन.सी.सी. रिपोर्ट (मुली)	८६
३) एन.सी.सी. रिपोर्ट (मुली)	८६
४) वाणिज्य विभाग	८७
५) राज्यशास्त्र विभाग	८८
६) दोन दिवशीय स्व. अण्णासाहेब वैद्य स्मृती व्याख्यानमाला	८९
८) युवा महोत्सव अहवाल	९०
९) राष्ट्रीय सेवा योजना, नियमित कार्यक्रम व विशेष शिविर अहवाल	९१
१०) संगणक शास्त्र विभाग	९२
११) अविष्कार अहवाल	९२
१२) करिअर कौन्सिलिंग ऑन्ड प्लेसमेंट सेल	९३
१४) प्राणिशास्त्र विभाग	९४





ताराठी

विभाग

रांगणाऱ्या ताढुल्यापरी
गोंडस निरागस मराठी
तळपणाऱ्या दिनकरापरी
प्रखर अनू तेजस मराठी
ऊब देई आईच्यापरी
हळवी अनू लोभस मराठी
ओळखावी विश्वभर ही
गोजिरी सालस मराठी



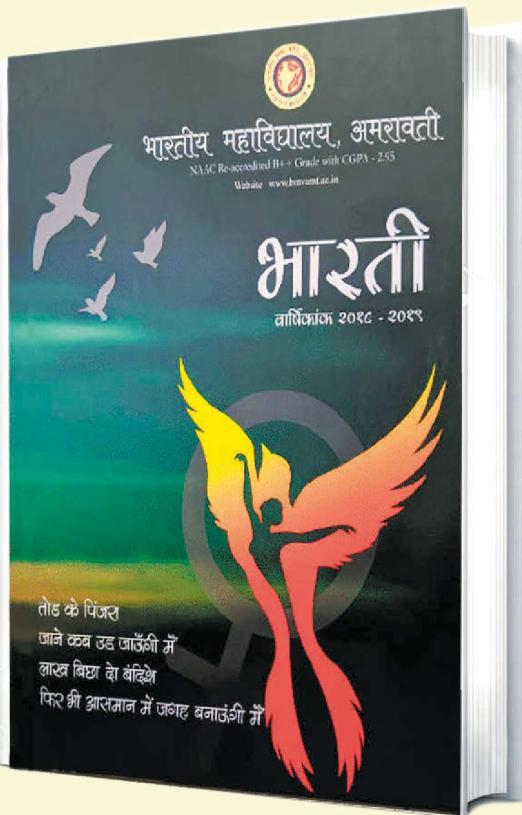


आमिनांदून

संत गाडगे बाबा
अमरावती विद्यापीठ,
अमरावती
पुरस्कृत
वार्षिकांक
२०१८-१९



डॉ. अंबरीश काळीकर
भूगोल अभ्यास मंडळावर निवड



प्रथम क्रमांक

गुणवत्ता प्राप्त विद्यार्थी



रुपाली मुळे
वाइमय पारंगत (एम.ए.भूगोल)
प्रथम क्रमांक



विपिनचंद पवार
वाणिज्य पारंगत
सातवा क्रमांक



अखिलेश पोलकट
विज्ञान पारंगत (एम.एस्सी.संगणक) विज्ञान पारंगत (एम.एस्सी.संगणक)
तृतीय क्रमांक



पायल रोकडे
विज्ञान पारंगत (एम.एस्सी.संगणक)
चतुर्थ क्रमांक



महात्मा गांधीजींचा अहिंसात्मक लढा



परम सत्यवादी अहिंसेचे पुजारी महात्मा गांधी यांचा जन्म २ ऑक्टोबर १८६९ रोजी गुजरात मधील पोरबंदर या गावी झाला. त्यांचे कुटुंब सधन होते. वडील करमचंद व माता पुतलीबाई धार्मिक होते. त्यांच्या प्रभावामुळे गांधीजींची सदाचारी बनले. वयाच्या १३ व्या वर्षी त्यांचा विवाह कस्तुरबाशी झाला. माध्यमिक शिक्षण त्यांनी राजकोट येथे घेतले. वकिली शिकण्यासाठी ते इंग्लंडला गेले. त्यानंतर ते भारतात परत आले. इथेही त्यांनी वकिली सुरु केली पण त्यात त्यांना यश मिळाले नाही.

इ.स. १८९३ मध्ये एका व्यापाच्याचा खटला लढविण्यासाठी द.आफ्रिकेत गेले. या खटल्यात त्यांना यश मिळाले. त्या काळात गोरे लोक आफ्रिकन लोकांवर अत्याचार करीत होते. गांधीजींनी जातिभेदाला विरोध करण्याचा निश्चय केला. इ.स. १९०९ मध्ये ट्रान्सवाल काळा कायदा पास झाला. या कायद्याविरुद्ध त्यांनी प्रखर लढा दिला. त्यामुळे दक्षिण आफ्रिकेत भारतीयांवर होणारे अत्याचार बंद झाले. आफ्रिकेतून परत त्यावर गांधीजींनी राजकारणात प्रवेश केला. भारताला स्वतंत्र करण्याचा निश्चय केला. त्यासाठी इंग्रजांविरुद्ध १९१५ मध्ये शेती सुधार अंदोलन, १९२० मध्ये असंहकार चळवळ, १९३० मध्ये सविनय कायदेभंगाची चळवळ, १९४२ मध्ये चले जाव चळवळ अशा अनेक चळवळी करून इंग्रज सरकारला जेरीस आणले.

पहिल्या महायुद्धात भारतीय सैनिकांनी सक्रिय भाग घेतला. इंग्रजांनी भारतातला स्वातंत्र्य देण्याचे वचन दिले. परंतु युद्ध संपल्यानंतर अत्याचारात आणखी वाढ झाली. त्यांनी रैलट ऑक्ट पास केला. ज्याला भारतीयांनी व्यापक विरोध केला. गांधीजींच्या सभेच्या वेळी जालियनवाला बाग हत्याकांड घडले. किंतीतरी भारतीय त्यात मारले गेले. त्यामुळे भारतीय

कृ.अंकिता मनोहर खोब्रागडे
बी.कॉम. भाग-३



स्वातंत्र्य सैनिक चिडले व त्यांनी लाहोरच्या काँग्रेस अधिवेशनात संपूर्ण देशात चैतन्य निर्माण झाले. भारत छोडो आंदोलनात करोडो भारतीय उतरले. गांधीजी सहित अनेकांना तुरुंगात टाकले. त्याच काळात त्यांची पत्नी कस्तुरबा यांचे निधन झाले. परंतु ते आपल्या ध्येयापासून परावृत्त झाले नाहीत. त्यांच्या प्रयत्नामुळे शेवटी १५ ऑगस्ट १९४७ ला भारत स्वतंत्र झाला.

गांधीजींनी जातीभेद, वाईट रुढी, चालीरिती, अस्पृश्यता नष्ट करण्यावर भर दिला. खादीचा वापर करण्याचे व स्वदेशी वस्तू वापरण्याचे देशाला आव्हान केले. खादी व्यवसायामुळे हजारे बेरोजगार स्त्री पुरुषांना रोजगार मिळाला. गांधीजींनी मुलांना शाळेतच मुलोद्योगांचे शिक्षण दिले पाहिजे असे सांगितले. ज्यामुळे नोकरी नाही मिळाली तरी उद्योग व्यवसाय करण्याची तयारी राहील. हिंदू-मुस्लीम एकतेसाठी त्यांना खूप प्रयत्न केले.

दिल्ली येथे राजघाटावर गांधीजींची समाधी आहे. देश विदेशातील नेत्यांचे ते प्रेरणा स्थळ आहे. सत्य आणि अहिंसा तत्त्वांसाठी जे जगले, लढले आणि अमर झाले. शालेय जीवनात सर्वसाधारण प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण संपले. जन्मतःच पापभीरु वृत्तीचा पण दृढनिश्चयाचा हा युवक राजकारणाच्या क्षेत्रात सेवाभावनेने उतरला. मॅट्रिक झाल्यानंतर बॅरिस्टर होण्यासाठी ते इंग्लंडला गेले. तत्पूर्वी 'मद्य, मांसाहर व परस्त्री' यांना मी स्पर्श करणार नाही असे वचन त्यांनी आपली माता पुतळाबाई यांना दिले. ते १३ वर्षांचे असतानाच त्यांचे कस्तुरबांशी लग्न झाले.

बॅरिस्टर होऊन गांधीजी परत आले पण तत्पूर्वीच त्यांच्या आईचे निधन झाले होते. दक्षिण आफ्रिकेत इंग्रज प्रशासनाने भारतीयांवर जुलूम, जबरदस्ती, अत्याचार चालविले होते. त्याचा प्रतिकार करण्यासाठी ते तेथील भारतातील मजूरांच्या बोलाविण्यावरून गेले व त्यांच्या राजकीय कारकिर्दीला सुरुवात झाली. बलाढ्य साम्राज्य सत्तेशी लढा देतांना त्यांनी लोकशाही मार्ग स्वीकारला. सत्य, कायदा, अहिंसा ही तीन महान तत्त्वे त्यांनी राजकारणात आणली. जगाच्या राजकीय इतिहासात हा आगळा-वेगळा लढा होता. सशस्त्र साम्राज्यवाद्यांशी हा अहिंसात्मक लढा होता.





महात्मा गांधी व त्यांचे सात गुण

ऋषिकेश विष्णुकुमार
कोयचाडे
बी.ए. भाग-१

भा
र
ती

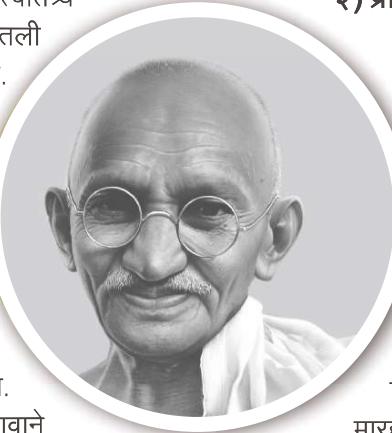
आपल्या भारत देशाला स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी अपार मेहनत घेतली गेली हे आपण जाणतोच आहे. कि त्येक क्रांतिकारकांनी आपल्या प्राणांची आहुती दिली. भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीत सुद्धा अनेक नेत्यांनी भाग घेतला होता. त्या स्वातंत्र्यविरोपैकीच एक म्हणजे राष्ट्रपिता महात्मा गांधी उर्फ मोहनदास करमचंद गांधी हे होय. लोक त्यांना 'बापू' या टोपण नावाने ओळखत असत. त्यांच्या स्वातंत्र्य संग्रामातील

योगदानामुळे तत्कालीन सरकारने त्यांना 'राष्ट्रपिता' ही पदवी बहाल करून त्यांच्या कार्याचा सम्मान केला. त्यांच्या निवडीबद्दल अनेक वाद-विवाद असले तरीही त्यांच्याकडून शिकण्यासारखा शहाणपणाचा खजिना त्यांच्याकडे आहे. महात्मा हा शब्द दोन शब्दांपासून बनलेला आहे. ते म्हणजे 'महान' आणि 'आत्मा'. जगाला विचारले असता, गांधीजी म्हणाले, ''माझे जीवनच माझे संदेश आहेत''. महात्मा गांधीजींच्या जीवनापासून आपण येथे ७ महान नीतिमूळ्ये किंवा सद्गुण बघणार आहोत.

१) स्वतःवर विश्वास :

''पुरुष बहुतेकदा स्वतःला जे मानतात तेच बनतात. मला वाटायचं की मी काहीही करू शकत नाही व हे मला करण्यास अक्षम करतात. परंतु जेव्हा मी विश्वास ठेवतो की मी हे करू शकतो तेव्हा मी माझ्याकडे सुरुवातीला नसले तरी देखील ते करण्याची क्षमता मिळविली आहे.'' – महात्मा गांधी

महात्मा गांधी हे सुरुवातीला थोर व्यक्ती नव्हते. त्यांच्याकडे आकर्षक अशी शरीरयष्टीही नव्हती. अगदी साधेपणाने ते जीवन जगले. तरीही ते पृथ्वीवरील महान व्यक्तिपैकी एक म्हणून ओळखले जातात. कारण ते नेहमी प्रत्यक्ष नीतिमूळ्ये किंवा सद्गुण उजले आहे. आपण हेते जाणून होते. भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्यात आपली महत्त्वपूर्ण भूमिका आहे हे ते जाणत होते. म्हणून त्यांनी ते कार्य



२) प्रतिकार आणि चिकाटी

''प्रथम ते आपल्याकडे पाहून हसतात. अगोदर काही वेळेस दुर्लक्षही करतात. मग नंतर ते आपल्याशी लढतात आणि शेवटी मग आपण जिंकतो.'' – महात्मा गांधी

भारतासारख्या विशाल देशाच्या स्वातंत्र्य चळवळीचे नेतृत्व करणे फारच कठीण होते. ते पण अहिंसेने आणि कूर ब्रिटिशांच्या विरोधात गांधीजींना बऱ्याचदा मारहाणही झाली. प्रसंगी तुरुंगातही जावे लागले. परंतु प्रत्येक दिवशी आणि प्रत्येक वेळी जेव्हा त्यांना प्रतिकाराचा किंवा अन्यायाचा सामना करावा लागला, तेव्हा त्यांनी तो केला व तो टिकला आणि त्यांनी संपूर्ण विरोधाचा सामना केला.

३) क्षमाशीलता

''दुर्बल लोक कधीच क्षमा करू शकत नाहीत. कारण क्षमा करणे हा बलवान व्यक्तीचा गुणधर्म आहे.'' – महात्मा गांधी

क्षमा म्हणजे केवळ उत्तम गुण नाही तर ती एक कृती देखील आहे. लोकांना क्षमा केल्यामुळे त्यांच्या जीवनावर दीर्घकाळ सकारात्मक प्रभाव पडतो आणि चिरस्थायी संबंध निर्माण होतात म्हणून सर्वांना क्षमा केली पाहिजे.

४) चुकांपासून शिकणे

''चुका कबूल करणे हे झाडूसारखे आहे, जे घाण काढून टाकते आणि पृष्ठभाग उजल आणि स्पष्ट करते.'' – महात्मा गांधी

आपण सर्व मानव आहोत आणि चुका करणे हा मानव असण्याचाच एक भाग आहे. आपण आपल्या चुकांचे आकलन केले पाहिजे. त्या कशामुळे झाल्या आणि भविष्यात आपण त्या कशा टाळू शकतो, हे जाणले पाहिजे. जर आपण आपल्या अपयश व चुकांपासून शिकत गेलो तर ते आयुष्यात खूप मोठे यश असेल. गांधीजींनी सुद्धा आयुष्यभर भरपूर चुका केल्या व नेहमीच अशी चूक पुन्हा होऊ नये यासाठी प्रयत्न केले.



भा र ती

५) चारित्र्याचे सामर्थ्य

“जगात सात पापे आहेत. काम न करता संपत्ती, विवेकाविना सुख, चारित्र्यावाचून ज्ञान, नैतिकतेशिवाय वाणिज्य, मानवतेशिवाय विज्ञान, त्यागाविना उपासना आणि तत्त्वांशिवाय राजकारण” . – महात्मा गांधी

महात्मा गांधी एक महान व्यक्तिरेखा होते. त्यांनी नेहमी सत्याची व प्रामाणिकपणाची बाजू घेतली. त्यांनी हिंसाचाराचा निषेध केला. स्वतः भौतिक आणि उच्च नैतिकतेच्या मागविर चाललो. त्यांनी साधेपणाचे आणि शिस्तीचे आयुष्य कायम ठेवले.

६) सत्यता

“जनतेचा पाठिंबा नसला तरीही सत्य उभेच असते व ते कधीही झाकले जात नाही. सदैव अजरामर असते.” – महात्मा गांधी

महात्मा गांधी हे प्रत्यक्षात वकील होते. बहुतेक लोक असा विचार करतात की, वकिली पेशामध्ये खोटे बोलणे व धूर्त असणे आवश्यक असते. परंतु गांधीजींनी असे न करता कायम सत्याची कास धरली. त्यांचे ‘माझा

सत्याचे प्रयोग’ हे आत्मचरित्र याचेच एक उदाहरण आहे.

७) अहिंसा

“माझा धर्म सत्य आणि अहिंसेवर आधारित आहे. सत्य माझा देव व अहिंसा हे त्याला ओळखण्याचे साधन आहे”. महात्मा गांधी त्यांच्या अहिंसेच्या तत्त्वांसाठी संपूर्ण जगात ओळखले जातात. भारताच्या स्वातंत्र्यासाठी अहिंसक चळवळीतील हे महत्त्वाचे व्यक्ती होते. त्यांच्या स्मृती आणि स्मरणार्थ ‘आंतरराष्ट्रीय अहिंसा दिन’ आज संपूर्ण जगभरात साजरा केला जातो.

शेवटी म.गांधीजींचे एक उद्गार सांगू इच्छितो की, “तुमचा विश्वास तुमचे विचार बनतात. आपला विचार आपले शब्द बनतात. आपले शब्द आपली कृती बनते. आपली कृती आपली सवय बनते. आपली सवय आपली मूल्ये बनतात व आपली मूल्येच आपले नशीब बनतात.”





भारतीय स्वातंत्र्याचे शिल्पकार

गांधी

कृ.तेजस्विनी सुदेशराव
जवजाळ
बी.एस.सी. भाग-२

भा
रु
ती

भारतीय स्वातंत्र्याचे शिल्पकार असे महात्मा गांधी यांना म्हणता येईल. म्हणूनच त्यांना राष्ट्रपिता असा दर्जा देण्यात आला आहे. आपल्या अहिंसात्मक आंदोलनाच्या माध्यमातून या देशाला स्वातंत्र्य मिळवून देणाऱ्या महात्मार्जीचा जन्म २ ऑक्टोबर १८६९ रोजी गुजरातमधील पोरबंदर येथे झाला.

१८८८ मध्ये ते कायद्याचे शिक्षण घेण्यासाठी इंग्लंडला गेले. तेथे त्यांनी बँरीस्टर ही पदवी मिळवली. १८९१ रोजी भारतात परतल्यानंतर त्यांनी वकिलीला सुरुवात केली. पण आयुष्यात एक वळण अचानक असे आले की ते दक्षिण आफ्रिकेत गेले. तेथे जाऊन वकिली करू लागले. तेथेही ते योगायोगाने च तेथील भारतीयांच्या अधिकाराच्या आंदोलनात ओढले गेले. पुढे या आंदोलनाचे नेतृत्व त्यांनी अहिंसात्मक आंदोलनाद्वारे

आपले हक्क मिळविण्याचा अभिनव प्रयोग यशस्वी करून दाखवला. सत्याग्रहाचा प्रयोगही त्यांनी तेथेच केला. तेथेच त्यांनी १९०३ मध्ये 'इंडियन ओपीनियन' नावाचे वृत्तपत्र काढले. सत्याग्रह शिबिराची स्थापनाही त्यांनी तेथे केली. १९१४ मध्ये ते भारतात परतले. १९१५ पासून ते महात्मा म्हणून विख्यात झाले. १९१९ मध्ये त्यांनी चंपारण येथील शेतकऱ्यांच्या हक्कांसाठी आंदोलन केले. पुढे १९२०-२२ मध्ये अहिंसक असहकार आंदोलन, १९३० दरम्यान दांडी येथील मिठाचा सत्याग्रह आणि सविनय कायदेखंग १९४०-४२ दरम्यान व्यक्तिगत सत्याग्रह आणि १९४२ चे भारत छोडो आंदोलन या सत्यात महात्मार्जीचे नेतृत्व झाल्याकून उठले.

९ ऑगस्ट १९४२ ला त्यांनी मुंबईत करा किंवा मरा असे आवाहन जनतेला केले. त्यानंतर त्यांना अटक झाली. त्यांना पुण्यात आगाखान पॅलेस येथे ठेवण्यात आले. तेथे ६ मे १९४४ ला त्यांना

सोडण्यात आले. त्यांना अनेकदा उपोषणाचा मार्ग अवलंबून ब्रिटिश सरकारला जेरीस आणले. त्यांच्या प्रयत्नाना यश येऊन अखेर १५ ऑगस्ट १९१७ ला स्वातंत्र्य मिळाले. पण त्यावेळी हा महात्मा नोआखालीत सुरु असलेली जातीय दंगल विज्ञवण्यासाठी काम करीत होता. लोकांसाठी आयुष्याचा होम करणाऱ्या महात्मा गांधींना एका असंतुष्टाने ३० जानेवारी १९४८ मध्ये गोळी घातली. त्यातच त्यांचे निधन झाले.

महात्मा गांधी केवळ अडूल राजकारणीच नव्हते तर जीवनाच्या विविध पैलूवर त्यांचा चांगलाच प्रभाव होता. ते चांगले समाजसुधारक, कुशल अर्थतज्ज्ञ होतेच याबरोबरच त्यांचा उत्कृष्ट जनसंपर्क होता. ज्यावे ळी मुद्रण माध्यम इंग्रजांच्या आपल्या विचारांची अधिपत्याखाली होते, अशावे ळी गांधीर्जींनी आपल्या

विचारांची लाट गावागावात आणि शहराशहरात पोहचवली. त्यांच्या सरळ साध्या व सोप्या भाषेचा प्रभाव लाखो लोकांवर पडत असे. इंडियन ओपिनियन मध्ये गांधीजींनी लिहिले आहे, ''व्यक्तीचा प्रमुख संघर्ष आतून असतो. ती आतील शक्ती प्रेरणा देत असते. हे कार्य वर्तमानपत्र चांगल्याप्रकारे करू शकतात.'' एका पत्रकाराच्या रुपाने त्यांनी सामाजिक, आर्थिक व राजकीय विचार मांडले, त्यामुळे तत्कालीन बुद्धिमंत वर्गात म्हणजे वकील, शिक्षक, विद्यार्थी, पत्रकार, ड्रेड युनियनचे नेते आर्द्दींनी गांधीर्जींना आपले प्रेरणास्थान मानले. त्यांनी सुरु केलेल्या 'हरिजन' वृत्तपत्राचा उद्देश्च ग्रामीण भागातील लोकांचे भले करणे आणि त्यांच्या जीवनामध्ये सुधारणा करणे होता. सामाजिक सुधारणा, शिक्षणपर लेखांच्या शिवाय गांधीर्जींच्या वर्तमानपत्रात आगामी राजकीय कार्यक्रम, रणनीती यांचेही विवरण असायचे.

प्रख्यात शास्त्रज्ञ आईनस्टाईनने गांधीजीच्या



भा र ती



बाबतीत एकदा म्हटले होते, “असा कुणी माणूस या धर्तीवर निर्माण झाला होता. यावर येणारी पिढी क्रचितच विश्वास ठेवेल.”

महात्मा गांधींचे विचार :

- १) राजकीय स्वातंत्र्यापेक्षा स्वच्छतेचे महत्त्व अधिक आहे.
 - २) व्यक्ती स्वच्छ नाही तर स्वस्थ नाही.
 - ३) साफ-सफाईने भारताचे गाव आदर्श बनू शकतात.
 - ४) शौचालय आपल्या बैठक कक्षाप्रमाणे स्वच्छ ठेवले पाहिजे.
 - ५) नद्या स्वच्छ ठेवून आपण आपल्या सभ्यता जिवंत राखू शकतो.
 - ६) आंतरिक स्वच्छता पाहिली वस्तु आहे जी शिकवता येत नाही. यानंतर इतर गोष्टींकडे लक्ष द्यावे.
 - ७) प्रत्येकाने आपला कचरा स्वतः स्वच्छ करायला हवा.
 - ८) मी कोणालाही घाणेरड्या पायाने आपल्या मनात प्रवेश देणार नाही.
 - ९) आपली चूक स्वीकारणे झाडू लावण्यासारखे आहे. ज्याने जागा स्वच्छ आणि चमकदार होते.
 - १०) स्वच्छता आपल्या आचरणात याप्रकारे सामील करा त्याची सवय होईल.
नमन स्वीकारा आमचे
बापू तुम्ही महात्मा
भारताच्या प्रगतीसाठी
तुमचा अमर आत्मा....(१)
- शांतीदूत तुम्ही देशाचे
शांततेची केली कामना
सत्य, अहिंसेचा संदेश
जागवली स्वातंत्र्य भावना....(२)

नेसून सुती पंचा
हातात घेतली काठी
अन्याय मिटवण्यासाठी लागले
अहिंसेच्या पाठी... (३)

‘खेड्याकडे चला’ हा मूलमंत्र
स्वच्छतेचा दिला संदेश
इंग्रज सर्तेला झुगारून
दिला ‘चले जाव’ चा आदेश....(४)

मोहनदास ‘महात्मा’ होऊन

या जगात ज्ञाते अमर

देशाच्या अस्तित्वासाठी

लढले स्वातंत्र्य समर....(५)

महात्मा गांधींनी विपूल लेखन केले आहे. अनेक दशके त्यांनी बच्याच वर्तमानपत्रांचे संपादन केले. त्यामध्ये गुजराती, हिंदी आणि इंग्रजीमधील हरिजन, दक्षिण आफ्रिकेमध्ये असताना इंडियन ओपिनियन आणि भारतात परत आल्यावर इंग्रजीमधील यंग इंडिया, गुजराती मासिक नवजीवन यांचा समावेश आहे. नंतर नवजीवन हिंदीमधून पण प्रकाशित केले गेले. या बरोबरच ते जवळपास प्रत्येक दिवशी अनेक वर्तमानपत्रांना आणि व्यक्तींना पत्रे लिहीत असत.

गांधींनी काही पुस्तके सुद्धा लिहिली आहेत. त्यांचे आत्मचरित्र ‘माझे सत्याचे प्रयोग’ या नावाखाली प्रकाशित झाले आहे. त्यांच्या दक्षिण आफ्रिकेतील संघर्षावर त्यांनी “‘डर्नीरसीरहर ल्प डींह असील्लर (दक्षिण आफ्रिकेतील सत्याग्रह)’” हे पुस्तक लिहिले आहे. तसेच त्यांनी “‘हिंदू स्वराज्य’” किंवा “‘खपवळ्रप केश’” ही राजकीय पुस्तिका लिहिली आहे. आणि जॉन रस्किनच्या “‘णपींहळी डरीं’” चे गुजराती भाषांतर केले आहे. हा शेवटचा लेख त्यांच्या अर्थशास्त्रावरील विचारसरणीचे वर्णन करतो. त्यांनी शाकाहार, आहार आणि स्वास्थ्य, धर्म, सामाजिक परिवर्तन इत्यादी विषयांवर सुद्धा विपूल लेखन केले आहे. ते सामान्यतः गुजरातीमध्ये लिखाण करत पण त्यांच्या पुस्तकांच्या हिंदी आणि इंग्रजी भाषांतरांचे परिक्षण सुद्धा ते करत असत.

**“ भीती तुमचा
शरीराचा रोग
आहे
तो
तुमच्या आत्म्याला
मारतो.**



महात्मा गांधीजींचे विचार

अनिकेत बा. गुल्हाणे
बी.कॉम. भाग-३

भा रु ती

महात्मा गांधीजींची हत्या होऊन ७२ वर्षेझाली. या ७२ वर्षात गांधीजींचे विचार मारता येत नाही. किंबहुना हा विचार मारता येणे शक्य आहे का? गांधी ही

व्यक्ती होती की विचार होता. व्यक्तीला मारून विचार मारता येतो का? गांधीजींचे महत्त्व संपवता येत नाही.

देशाच्या स्वातंत्र्य लढऱ्यात म.गांधींनी क १मीर ते कन्याकुमारीपर्यंत स्वातंत्र्याचे एक वातावरण तयार केले. हातात शस्त्र न घेता शांततामय मार्गाने आपल्या स्वातंत्र्याची मागणी रस्त्यावर येऊन अत्यंत शांततामय मार्गाने करायची आणि सत्ताधार्यांनी लाठी मारली तर लाठी खायची,

गोळी मारली तर गोळी झेलायची पण आमची मागणी ठामपणे मांडत राहायची असे एक जगाच्या पाठीवरचे अद्भुत तत्त्वज्ञान महात्मा गांधींनी आपल्या कृतीतून या देशातल्या लोकासमोर ठेवले. त्याचा परिणाम असा झाला की, गांधीजींच्या अहिंसक तत्त्वज्ञानाने सांत्या देशात एक अहिंसक पर्व तयार झाले. आत्मिक आवाजाचे सामर्थ्य किती मोठे आहे. आणि 'सत्य' शब्दाला किती मोठी प्रतिष्ठा आहे, याचे दर्शन घडवणारा तो काळ होता. महात्माजींना न पाहिलेले महात्माजींना न भेटलेले, महात्माजींचे भाषण न ऐकलेले असे या देशातील कोट्यावधी लोक 'बापू सांगतात म्हणून' सत्याचे प्रयोग करीत राहीले, अहिंसेचे प्रयोग करीत राहिले आणि स्वातंत्र्यासाठी स्वतःची जिवाची पर्वा न करता लाठी, गोळी खालल्या, रस्त्यावर उतरायला सिद्ध झाले. हे वातावरण महात्माजींच्या कर्तृत्व, चारित्र्यातून निर्माण झाले. 'करेंगे या मरेंगे' या दोन शब्दातून क्रांतीची वणवा

पेटवण्याची शक्ती आहे. त्यापेक्षा अधिक शक्ती होती, कोण बाबु गेणु? पुढे महात्मा

गांधीजींना भेटला? महात्मा गांधी त्याच्या घरी कुठे गेले? पण गांधीजींच्या नेतृत्वाचा परिणाम स्वातंत्र्यासाठी लढणाऱ्या तरुणाच्या मनावर इतका जबरदस्त झाला होता की, परदेशी कपड्याच्या गाडीपुढे उडी मारली. रक्ताच्या चिरकांड्या उडाल्या बाबु गेणु अमर झाला. शिरीषकुमार पण त्यातून एक होता.

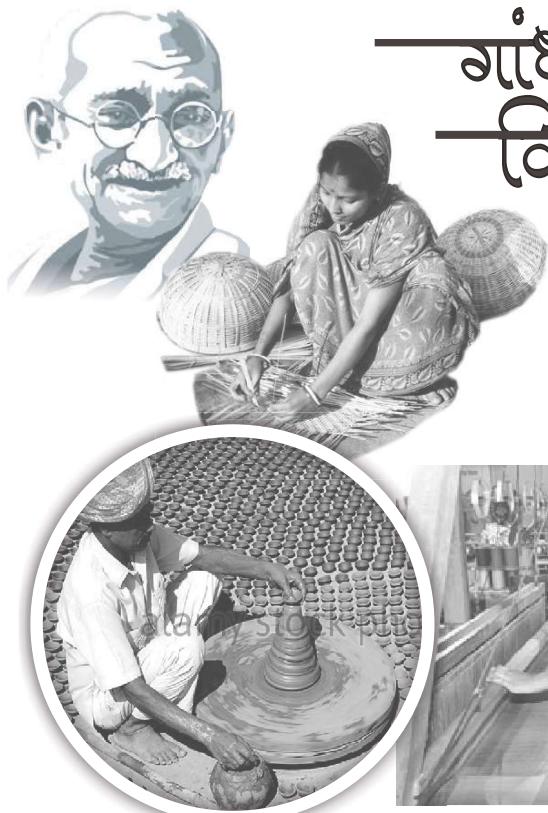
१९३० ते १९४७ या १७ वर्षांच्या म.गांधींनी देशाला नवीन प्रेरणा दिली आणि अवघ्या दोन शब्दामध्ये देशाला स्वातंत्र्य देण्याची शक्ती दिली हे दोन शब्द आहे. 'चले जाव' 'छोडो भारत' 'जय हिंद' 'चलो दिल्ही' असे होते.

हा गांधीवाद स्वातंत्र्यासाठीच नव्हता तर जीवन-मरण्याची

शैली ही होती. खादीचा वापर, स्वावलंबन, श्रमाची प्रतिष्ठा अद्यायावत खेड्याची निर्मिती आणि सार्वजनिक जीवनातील चरित्र हे गांधीवादाची सूत्री होती. श्रमांशिवाय मिळालेला पैसा झूठ आहे. श्रमाची पूजा केली पाहिजे. कोणतेही काम करायला लाज वाढूनये हे गांधीवाद विचार सांगतो. महाराष्ट्राने स्वातंत्र्याच्या चळवळीत देशात सर्वाधिक सहभाग घेतला आहे. या सर्व क्रांतिकारकाच्या त्यागाबद्दल, देशभक्तीबद्दल आणि देशासाठी त्यांनी ज्या खस्ता खालल्या त्याबद्दल दुमत नाही. परंतु क्रांतिवाद हा विचार नव्हे ती एक कृती आहे, परंतु गांधीवाद हा एक विचार आहे. गांधीवाद आणि गांधी विचार कधीही हतबल होणार नाही, पराभूत होणार नाही. परंतु या देशात गांधीवाद गेल्या काही दिवसात पराभूत होताना दिसत आहे. गांधी जीवनाचे एक तत्त्वज्ञान आहे. अनेक देशांनी गांधीवादाला अचंबित होऊन म.गांधी यांना विश्वगुरु मानले आहे.

म्हणून गांधीजी जरी आता नसले तरी गांधी विचार कायमचा जिवंत राहणार आहे.





गांधीजीचे विचार



जय रा. विधळे
बी.कॉम. भाग ३

राष्ट्रसंघानेच निश्चित केलेले 'सस्टेनेबल डेव्हलपमेंट गोल्स' चा आधारही गांधी विचारातच दडला आहे.

केंद्र आणि राज्य शासनाशी संबंधीत विद्यापीठामध्ये जरी गांधी विचाराला तेवढे महत्त्व दिले जात नसते तरी देशभरातील अनेक खासगी विद्यापीठांनी मात्र त्यांचा अभ्यासक्रमात या विषयाचा समावेश केला आहे.

विशाखापट्टनममधील 'गौतम' या खासगी विद्यापीठात 'गांधीविचार' हा विषय शिकवला जातो. याशिवाय अनेक विदेशी विद्यापीठातही स्वतंत्रपणे हा विषय शिकवला जात आहे. पर्यावरण रक्षण आणि संवर्धनाबाबत

संपूर्ण देश आता वेगवेगळे प्रयोग करू लागले आहेत. मात्र गांधींनी अनेक वर्षांपूर्वीच त्याचे महत्त्व समजून याबाबत मौलिक विचार मांडले आहेत. सेवाग्राम आश्रमात राहत असताना त्यांनी शाश्वत जीवनशैली स्वीकारली होती. शौचालय साफ करणे, स्वतः पेरलेल्या अनधान्याचा वापर करणे आदीचा त्यात समावेश होता. मानव आणि वन्यप्राणी यांचे परस्परांशी निगडित ते त्यांनी सांगितले होते.

पृथ्वी आपल्या प्रत्येकाची गरज भागवू शकते, पण कोणाप्रकारची हाव नाही असे त्यांनी त्यांच्या 'माझे सत्याचे प्रयोग' या पुस्तकात नमूद केले आहे. गांधींने नुसते विचार मांडले नाही तर ते स्वतः अंगिकारले त्यांचे 'माझे सत्याचे प्रयोग' हे त्यांनी प्रथम स्वतःवर केले. सेवाग्राम आश्रमात आजही त्याची प्रचिती येते. गांधींचे विचार हे भारतातच नव्हे तर विदेशी विद्यापीठात सुद्धा नावाजले होते. विदेशी विद्यापीठांकी साऊथ हॅम्पटन विद्यापीठ, यु.के., डर्बन विद्यापीठ-दक्षिण आफ्रिका, मेलबोर्न विद्यापीठ-ऑस्ट्रेलिया, चायनीस विद्यापीठ-चीन इत्यादी विद्यापीठ समाविष्ट होते.

गांधी विचारापैकी ग्रामस्वच्छता हा एक विचार. ग्रामस्वच्छेतेचे महत्त्व त्यांनी त्या काळातच ओळखले होते आणि त्याची सुरुवात त्यांनी स्वतःपासून केली होती. आज हे सूत्र स्वीकारून देश-विदेशात



अहिंसा आणि शांतीचा संदेश देणाऱ्या राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांची विचारसरणी आजही तरुण पिढीवर रुजावी असे सर्वाना वाटते. गांधी नावाची हाडामासाची व्यक्ती अस्तित्वात होती, यावर नवीन पिढीला विश्वासच बसणार नाही. कारण असा आदर्श पुरुष पुन्हा होणे नाही असे सुप्रसिद्ध वैज्ञानिक अल्बर्ट आईन्सटाईन म्हणाले होते. त्या काळात एका वैज्ञानिकाच्या दृष्टीने गांधींचे महत्त्व विशद केले होते. आजच्या काळातही अमेरिकेसारख्या बलाढ्य राष्ट्राचे माजी प्रमुख बराक ओबामा हे सुद्धा गांधींना त्यांचे आदर्श मानायचे. यातूनच गांधी विचाराची व्यासी स्पष्ट होते. ग्रामस्वराज्य असो की ग्रामोद्योग, व्यक्तिगत आचरण असो की राहणीमान, पर्यावरण, आरोग्य, सर्वर्धम समभाव एक नव्हे तर अनेक विषयांवर त्यांनी मांडलेली मते आजच्या बदलत्या काळात सुसंगत असल्याचे दिसून येते.

अनेक विद्यापीठात गांधींचे विचाराचा अभ्यास नव्याने सुरु झाला. त्याचे महत्त्व नवीन पिढीत रुजेल आणि समजेल अशा पद्धतीने मांडून त्याची वर्तमानातील समस्यांशी सांगड घालून उपयुक्तता तपासली जात आहे. संयुक्त राष्ट्र संघाच्या पर्यावरणविषयक आंतरराष्ट्रीय परिषदेतही वेळोवेळी गांधींचे विचारात महत्त्व देण्यात आले आहे. संयुक्त



स्वच्छता मोहीम राबवली जात आहे. भारतात विद्यमान सरकारने तसेच त्यापूर्वीच्या राज्यातील सरकारने वेगवगळ्या पद्धतीने पण गांधीजीच्याच स्वच्छतेच्या मंत्राचा आधार घेऊन मोहीम सुरु केल्या आहेत.

गांधीजीच्या विचारापैकी गांधीजीचे 'एकादश' हा दुसरा विचार. महात्मा गांधी यांनी व्यक्तिगत जीवनासाठी 'एकादश' व्रत दिले होते. प्रत्येकाने त्याचे पालन करावे असे त्यांचे मत होते. त्यात प्रामुख्याने सत्य, अहिंसा, ब्रह्मचर्य, अपरिग्रह, सर्वधर्म सम्भाव, स्वदेशी, स्पर्शभावना आणि सर्वत्र भय वर्तन आदींचा समावेश आहे. हे सूत्र प्रत्येकाने पाळायचे प्रयत्न केल्यास समाजातील वार्षिट भावना दूर होतील असे गांधी म्हणत.

शासन कार्यपद्धती हिंदू स्वराज्य या पुस्तकात त्यांनी शासन पद्धतीबाबत उहापोह केला आहे. ब्रिटिशकालीन शासन पद्धती त्यांना मान्य नाही. सत्य अहिंसेची अनुभूती खेड्यातील जीवनातून मिळू शकते, असे गांधीजी म्हणत. पण आज खेडी ओस पडून शहरात गर्दी वाढू लागली. शहर विकास तज्जांच्या मते, २०५० पर्यंत जगातील ६० टके जनता ही शहराकडे वळले. त्याचा परिणाम पाणी पुरवठा, स्वच्छता आणि पर्यायाने पर्यावरणावरही होईल. त्यातून प्रदूषण ही वाढेल. हे टाळण्यासाठी गांधीजीने कुटीरउद्योग, ग्रामोद्योगाला प्रोत्साहन देऊन ग्रामीण अर्थव्यवस्था समृद्ध करण्यावर भर दिला होता. त्यामुळे गांधी हे आद्य पर्यावरणावादी होते असे मला वाटते. गांधींनी कामगाराच्या शोषणाचा कायम विरोध केला होता. आज सुद्धा ही समस्या कायम असून त्यावर गांधी विचार हाच उपाय आहे असे मला वाटते.

गांधीजीचा सत्याग्रहाचा विचार आजही महत्वाचा आहे. शिकागोमध्ये ११ सप्टेंबर १८९३ मध्ये झालेल्या सर्वधर्म परिषदेत विवेकानंद यांनी दिलेल्या भाषणाला



१२५ वर्षपूर्ण झाले आणि देश सध्या गांधीची १५० वी जयंती साजरी करीत आहेत. याचा परस्परांशी संबंध आहे. विवेकानंदांनी धर्म कोणताही असो प्रत्येक मानवातील आत्मा हा सत्य आहे असे विचार मांडले होते. तेच विचार पुढे नेत गांधींनी याच आधारावर सत्याग्रहाचा विचार मांडला. वाईट इच्छामुळे मानवी शरीरात वाढलेले प्रदूषण कमी करण्यासाठी सत्याग्रहाचा विचार आजही तेवढाच सुसंगत आहे.

गांधीजींचे शिक्षण तत्त्वज्ञान समग्र शिक्षण आहे. 'नवीन शिक्षण' हे सामाजिक परिवर्तनाचे शिक्षण आहे. या शिक्षणाचे उद्दिष्टे शोषणमुक्त, समानता आधारीत नवीन समाज निर्माण करून सर्वांचे, विशेषत: समाजातील मागास घटकांचे शैक्षणिक, आर्थिक आणि सामाजिक विकास करणे आहे. शिक्षणाची व्यापी केवळ रोपट्यापर्यंत मर्यादित नसावी आणि विज्ञान किंवा इतर विषयांची वैशिष्ट्ये मिळू शकतील. नेतृत्व क्षमता आणि व्यक्तीमध्ये दृढ निश्चय शक्तीचा विकास असे गुण आहेत. ज्यांचे शिक्षण शिक्षणाद्वारे अपेक्षित आहे. सर्वसमावेशकतेच्या दृष्टीने असणाऱ्या शिक्षणामुळे जबाबदार नागरिकाचा विकास शक्य होईल. ज्यायोगे ते समाजाला नेतृत्व प्रदान करू शकतील आणि समाजाच्या उन्नतीसाठी कार्य करतील. अशाप्रकारे सर्व वैज्ञानिक, अभियंता, तांत्रिक तज्ज्ञ किंवा परिवर्तनाच्या इतर घटक इत्यादींनी ग्रामीण भागाच्या समस्या सोडविण्यात आपली भूमिका पार पाडावी लागेल म्हणूनच असे दिसते की, ग्रामीण उच्च शिक्षण प्रामुख्याने वर्तन आणि स्वभाव आणि एखाद्या व्यक्तीचे हित यासारख्या मोठ्या व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासाशी संबंधीत गुण विकसित केले पाहिजेत आणि हेच नवीन प्रशिक्षणाचे मुख्य घटक आहे. आज गांधीजींनी पेरलेल्या नवीन प्रशिक्षणाची बीज देशभर ग्रामीण भागात पसरविण्याची गरज आहे. नवीन शैक्षणिक शिक्षणाचा सामाजिक विकासाचे प्रमुख साधन म्हणून वापर केल्याने केवळ ग्रामीण भागाची पूर्ण क्षमता असलेले विकास शक्य होईल. राष्ट्रीय ग्रामीण संस्थांची परिषद (एनसीआर) ग्रामीण संस्थांच्या माध्यमातून हे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी प्रयत्न करीत आहे. आजच्या आधुनिक युगात देखील महात्मा गांधीजींनी मांडलेले मूलभूत शिक्षण, कौशल्याधारित शिक्षण उपयुक्त आहे. म्हणूनच स्वातंत्र्यानंतरच्या काळात अनेक प्रशिक्षण संस्थांची स्थापना शासनाद्वारे केलेली आहे. नवीन शिक्षण प्रणालीची धोरणे आखताना गांधीजींचे तेव्हाचे विचार नक्कीच उपयुक्त आहेत.



भा र ती

महात्मा गांधीजींचे विचार

पायल डी. गावंडे
बी.कॉम. भाग ३



महात्मा गांधी यांचे संपूर्ण नाव मोहनदास करमचंद गांधी. त्यांचा जन्म २ ऑक्टोबर १८६९ मध्ये पोरबंदर या ठिकाणी झाला. त्यांचे वडील तत्कालीन काठेवाड प्रांतातील दिवाण होते. अत्यंत धार्मिक वातावरणात त्यांचे बालपण गेले. त्यामुळे त्यांच्यावर त्याचा पगडा होता. अहिंसा, शाकाहार, सहिष्णुता हे सगळे गुण त्यांच्यात चांगले बिंबवले गेले होते. वयाच्या तेराव्या वर्षी त्यांचा विवाह कस्तुरबा यांच्यासोबत झाला.

शालेय शिक्षण पूर्ण करून गांधीजींनी उच्च शिक्षणासाठी इंग्लंड गाठले. लंडन विद्यापीठात त्यांनी वकिलीचे शिक्षण घेतले. इंग्लंडमध्ये गेल्यानंतर काही काळ ते थील पद्धती समजून घेण्यात त्यांना वेळ गेला. शिवाय परदे शात शाकाहारी पदार्थ मिळत नसल्यामुळे त्यांना ते पदार्थ मिळेपर्यंत उपाशी राहावे लागे. परदे शात शाकाहारी माणसे शोधून त्यांनी एक संघटना स्थापन केली आणि ते त्याचे अध्यक्ष बनले. ज्यावेळी ते देशात वकिली करू लागले त्यावेळी त्यांना एखादा मुद्दा मांडणे अजिबातच जमत नव्हते. त्यांचा स्वभाव लाजाळू असल्यामुळे ते कोर्टात फार बोलत नसत.

गांधीजींनी त्यांच्या वयाची २१ वर्षेसाऊथ आफ्रिकेत घालविली होती. जेथे त्यांनी त्यांचे राजकीय दृष्टीकोन, नैतिक आणि राजकीय नेतृत्व कौशल्ये विकसित केली. त्यानंतर ते भारतात परतले. गांधीजींनी

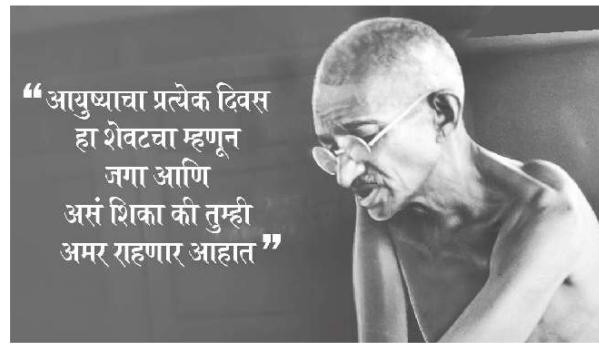
असहकार, अहिंसा आणि शांततामय विरोध यांना शस्त्र म्हणून इंग्रजांविरुद्ध वापर केला. पंजाबमध्ये जालियनवाला बाग हत्याकांडानंतर लोकांच्या क्रोधाचा उद्भेद झाला आणि अनेक ठिकाणी हिंसक विरोध झाले. त्यांनी दंग्यांना बळी पडलेल्या ब्रिटिश नागरिकांबद्दल सहानुभूत दर्शविणारा आणि दंग्यांचा निषेध करणारा एक ठराव मांडला. या ठरावाला काँग्रेसमध्ये सुरुवातीला विरोध झाला. १९२० च्या दशकाचा मोठा काळ गांधीजी राजकारणापासून दूर

भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसमधील मतभेद दूर करण्यावर केंद्रित केले. या काळात त्यांनी समाजातील अस्पृश्यता, दारु समस्या आणि गरिबी कमी करण्याचे प्रयत्न चालू ठेवले. राजकारणाच्या पटावर ते इ.स. १९२२ मध्ये परत आले.

गांधीजींचे विचार :

- १) इतरांच्या सेवेत स्वतःला समर्पित करा. तुम्हाला तुमचा 'स्व' सापडेल.
 - २) जग बदलायचं असेल आधी स्वतःला बदला.
 - ३) असे जागा की उद्या तुम्ही मरणार आहात आणि असे शिका की तुम्ही नेहमीसाठी जगणार आहात.
- प हि ले ते तुमच्याकडे लक्ष देणार नाहीत नंतर ते तुमच्याकडे पाहून हस्तील आणि नंतर ते तुमच्याशी भांडतील तेव्हा तुम्ही जिंकाल.
- ५) तुम्ही मला साखळदंडात बांधून ठेवू शकता. यातना देऊ शकता. एवढेच नाही तर माझे शरीर नष्ट करू शकता पण तुम्ही माझे विचार कधीच बंदीस्त करून ठेऊ शकत नाही.
 - ६) विश्वास ठेवणे एक गुण आहे. अविश्वास दुर्बलतेची जननी आहे.
 - ७) जेव्हा मी निराश होतो. तेव्हा मी स्मरणात आणतो की, संपूर्ण इतिहासात सत्य आणि प्रेमाच्याच मार्गाचा विजय झाला आहे.
 - ८) आपल्या योजनेवर विश्वास ठेवणारा एक सुक्ष्म जीव संपूर्ण इतिहास बदलू शकतो.
 - ९) माझा धर्म सत्य आणि अहिंसेव आधारित आहे. सत्य माझा परमेश्वर आणि अहिंसा त्याला प्राप्त करण्याचे साधन आहे.
 - १०) केवळ प्रसन्नताच एकमेव उत्तर आहे. जे तुम्ही इतरांवर शिंपडल्यास त्यातील काही थेंब नक्कीच तुमच्यावर पडतील.

**“आयुष्याचा प्रत्येक दिवस
हा शेवटचा म्हणून
जगा आणि
असं शिका की तुम्ही
अमर राहणार आहात”**



गांधीजी उक्ते प्रेरणा

महात्मा गांधीजी हे थोर व्यक्ती, नेते, शांतीचा मार्ग दाखविणारे एक व्यक्तिमत्त्व होते. त्यांचे पूर्ण नाव मोहनदास करमचंद गांधी होते. त्यांच्या घरातील वातावरण अगदी धार्मिक होते. त्या वातावरणाचा त्यांच्यावर संस्कार असल्याने ते सुद्धा धार्मिक बनले. त्यांच्या विचारात शांतता झळकत असे. त्यांनी त्यांच्या काळात जे वढऱ्याही क्रांत्या केल्या तयास व शांततापूर्ण मागाने पूर्णत्वाला नेल्या.

महात्मा गांधीजींनी त्याग हे त्यांच्या जीवनात एक प्रकारचे धोरण समजून पाढले. ते फक्त अंग झाकेल एवढाच कापड वापरायचे आणि तोही खादी असायचा. त्यांनी अनेक सत्याग्रह केले. परंतु शांततेला अवलंबून त्याचे विचार असे होते की आपल्याला समोरच्या व्यक्तीने एका गालावर एक हाणली तर दुसरा गाल त्याच्या पुढे करायचा असे त्याचे विचार होते. ते शांततेला खूप महत्त्व द्यायचे. शांतता ही कितीही कठिण कार्य असले तरी ते शक्य शांतता पूर्ण करते.

त्यांच्या विचारात ते नियोजनाला खूप महत्त्व



कु.भक्ती रवींद्र उमाले
बी.कॉम. भाग-३

भा रती

द्यायचे. त्यांनी कोणते काम केव्हा करायचे याचे एक वेळापत्रक नियोजन बनविले आणि काहीही झाले तरी ते काय ज्यावेळी करायचे त्यावेळी झालेच पाहिजे आणि ते कार्य त्यानुसार पूर्ण करायचे.

एकदा गांधीजी शांतीनिकेतन मध्ये असताना त्यांच्या आंघोळीची वेळ झाली. कामगारांनी

आंघोळीसाठी गरम पाणी बादलीत टाकले परंतु ज्या बादलीत गरम पाणी टाकले तिला कडी नव्हती म्हणून कडी असलेल्या बादलीची कामगार वाट पाहू लागले. गांधीजीना उशीर होऊन राहिला होता. त्यांनी

कामगारांना विचारून उत्तर एकले आणि गरम पाणी असलेल्या विनाकडीच्या बादलीला उचलून ती बादली बाथरूममध्ये घेऊन गेले आणि जाताना त्या कामगारांना म्हटले “जे काम त्या वेळी नाही केल्यास नियोजन बनविण्यास काही अर्थच उरत नाही.”

अशा त्याच्या निश्चयी विचारांवरून आपल्याला ही एक प्रेरणा घ्यावी लागेल. वेळेला महत्त्व द्यावे लागेल, काम ज्या वेळचे त्याचवेळी पूर्ण करावे लागेल. असे गांधीजींचे अनेक विचार व्यक्तीला सुधारणेचा मार्ग दाखवितात.



●● माझा धर्म
सत्य आणि अहिंसेवर
आधारित आहे. सत्य
माझा परमेश्वर आणि
अहिंसा त्याला प्राप्त
करण्याचे साधन. ●●
M.Gandhi



महात्मा गांधी त्यांचे योगदान



महात्मा गांधी थोरच नव्हे तर एक महान देशभक्त भारतीय होते. ते एक अविश्वसनीय महान व्यक्तिमत्त्व होते. शिवाय भारतीय स्वातंत्र्यासाठी त्यांचे प्रयत्न अतुलनीय आहेत. सर्वात उल्लेखनीय बाब म्हणजे त्याच्याशिवाय स्वातंत्र्यात महत्त्वपूर्ण विलंब झाला असता. म्हणूनच 1 Pressure in 1947 मध्ये ब्रिटिशांनी त्यांच्या दबावामुळे भारत सोडला. सामाजिक व राजकीय सुधारणातील त्यांची भूमिका महत्त्वपूर्ण ठरली. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे त्यांनी या सामाजिक दुष्कर्मापासून समाजाला मुक्त केले. या प्रयत्नामुळे गांधी एक आंतरराष्ट्रीय व्यक्ती बनले. शिवाय अनेक आंतरराष्ट्रीय माध्यमांमध्ये तो चर्चेचा विषय बनला.

महात्मा गांधींनी पर्यावरणीय टिकाव टिकवून ठेवण्यात महत्त्वपूर्ण योगदान दिले. महात्मा गांधींचे अहिंसेचे तत्त्वज्ञान बहुदा त्यांचे सर्वात महत्त्वाचे योगदान आहे. सर्वात उल्लेखनीय बाब म्हणजे गांधींजींचे ध्येय हिंसाविना स्वातंत्र्य मिळविले होते. चौरी-चौरा घटनेनंतर त्यांनी असहकार आंदोलन सोडण्याचा निर्णय घेतला. चौरीचौरा घटनेतील हिंसाचारामुळे हे घडले. धर्मनिरपेक्षता हे गांधींचे आणखी एक महत्त्वाचे योगदान आहे. कोणत्याही धर्माची सत्यांवर मर्केदारी असूनये असा त्यांचा

गंगा सिद्धार्थ गजभिये
बी.कॉम. भाग-३



विश्वास होता. महात्मा गांधींनी वेगवेगळ्या धर्मामधील मैत्रीला नक्कीच प्रोत्साहन दिले.

महात्मा गांधींनी जगातील अनेक आंतरराष्ट्रीय नेत्यांना प्रभावित केले होते. त्यांचा संघर्ष नक्कीच नेत्यांसाठी प्रेरणा बनला. संयुक्त राष्ट्रांनी महात्मा गांधीचा मोठा गौरव केला आहे. मोहनदास करमचंद गांधी हे भारताच्या स्वातंत्र्य संग्रामातील प्रमुख नेते आणि तत्त्वज्ञ होते. अहिंसात्मक असहकार आंदोलनांनी गांधींनी भारताला स्वातंत्र्य मिळवून दिले. अहिंसात्मक मार्गानी स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी त्यांनी संपूर्ण जागाला प्रेरित केले. रविंद्रनाथ टागोर यांनी सर्वप्रथम त्यांना महात्मा ही उपाधी दिली. भारतातील लोक त्यांना प्रेमाने बापू म्हणत आणि त्यांना भारताचे राष्ट्रपिता म्हटले जाते. सुभाषचंद्र बोस यांनी इ.स. १९४४ मध्ये पहिल्यांदा त्यांना राष्ट्रपिता असे संबोधले असे म्हणतात. गांधी सविनय सत्याग्रहाच्या कल्पनेचे जनक होते. त्यांचा जन्मदिवस २ ऑक्टोबर हा भारतात गांधी जयंती म्हणून तर जगभरात आंतरराष्ट्रीय अहिंसा दिन म्हणून साजरा केला जातो.

असहकार आणि अहिंसेच्या तत्त्वावर आधारीत सत्याग्रहाचा उपयोग गांधींनी दक्षिण आफ्रिकेमध्ये तेथील भारतीयांना त्यांचे नागरी हक्क मिळवून देण्यासाठी केला. इ.स. १९१५ मध्ये भारतात परत आल्यावर त्यांनी चंपारण्यमधील शेतकऱ्यांना जुलूमी कर व जमीनदार यांच्याविरुद्ध लढण्यासाठी एकत्र केले. इ.स. १९२१ मध्ये भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसची सुत्रे सांभाळल्यानंतर गरिबी निर्मूलन, आर्थिक स्वावलंबन, स्त्रियांचे समान हक्क, सर्व धर्म समभाव, अस्पृश्यता निवारण आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे स्वराज्य यासाठी देशभरात चळवळ चालू केली. गांधी आजीवन सांप्रदायिकतावादाचे विरोधक होते आणि ते मोठ्या प्रमाणात सर्व धर्म आणि पंथ यांच्यापर्यंत पोहोचले. ढासळत जाणाऱ्या खिलाफत चळवळीला त्यांनी आधार दिला आणि ते मुस्लिमांचे नेते बनले.

इ.स. १९३० मध्ये इंग्रजांनी लादलेल्या मिठावरील कराविरोधात त्यांनी हजारो भारतीयांचे ४०० कि.मी. लांब दांडी यात्रेमध्ये प्रतिनीधित्व केले. इ.स. १९४२ मध्ये त्यांनी इंग्रजाविरुद्ध भारत छोडो आंदोलन चालू केले. या आणि यासारख्या इतर कारणांसाठी त्यांना भारतात तसेच दक्षिण आफ्रिकेमध्ये अनेकदा तुरुंगात टाकण्यात आले.



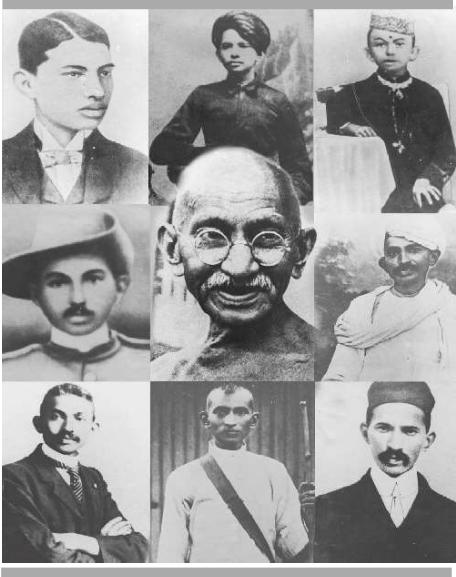
गांधीजींचे ट्यक्तिमत्त्व

भगवान महावीर स्वामी

आणि महात्मा गांधीजींच्या जीवन चरित्रातील थोडासा अंश जरी आपण आपल्या जीवनात अवलंबण्याचा प्रयत्न केला, तरी आपल्या जीवनात एक सकारात्मक परिवर्तन घडेल. आजच्या हिंसाचार, संग्रह करण्याच्या, ओरबाबून घेण्याच्या प्रवृत्तीमध्ये महावीर स्वामींच्या व महात्मा गांधीजींच्या अहिंसा, अपरिग्रह आणि अस्तेय या तीन तत्त्वांचा अवलंब करणे आवश्यक आहे. त्यांचे जीवन आपल्या सगळ्यासाठी खूप प्रेरणादायी आहे. त्यांची काही सुत्रे पाहणार आहे. महात्मा गांधी यांचे पूर्ण नाव मोहनदास करमचंद गांधी हे होते. इ.स. १९२० ते १९४७ हा भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीचा कालखंड आपण 'गांधीयु' या नावाने ओळखतो. १९२० मध्ये लोकमान्य टिळकांच्या निधनानंतर राष्ट्रीय चळवळीचे सूत्रे महात्मा गांधीजींकडे आली. गांधीजींनी सत्य, अहिंसा, सत्याग्रह या सुत्राच्या आधारे भारतीय स्वातंत्र्यलढ्याला नवी दिशा दिली. गांधीच्या प्रभावी नेतृत्वामुळे राष्ट्रीय चळवळ अधिक व्यापक झाली. भारताच्या स्वातंत्र्यलढ्याचा नव्या पर्वाला सुरुवात झाली. महात्मा गांधी १८९३ मध्ये वकिलीच्या कामानिमित्त दक्षिण आफिकेत गेले होते. दक्षिण आफिका ही इंग्लंडची एक वसाहत होती. तेथे उद्योग, व्यापार व अन्य कामधंद्यासाठी अनेक भारतीय स्थायिक झाले होते. तेथील हिंदी लोकांना गुहेगारांसारखे वागवले जाई. त्यांचा जागोजागी अपमान केला जात असे. १९०६ मध्ये शासनाने एक आदेशान्वये कृष्णवर्णीयांना ओळखपत्र बाळगणे सक्तीचे केले होते. त्यांच्या स्वातंत्र्यावर बंधने घातली होती. या अन्यायाविरुद्ध गांधीजींनी सत्याग्रहाच्या मागाने तेथील लोकांना न्याय मिळवून दिला.

१ जानेवारी १९१५ मध्ये गांधीजी दक्षिण आफिकेतून भारतात परतले. नामदार गोपाळ कृष्ण गोखले यांच्या सल्ल्यानुसार त्यांनी देशभर दौरा केला. सामान्य लोकांचे दुःख, दारिद्र्य पाहून ते दुःखी झाले. त्यांनी राष्ट्रसेवेचे व्रत घेतले. अहमदाबादजवळ साबरमती नदीच्या काठी आश्रमात ते राहू लागले. सर्वसामान्य जनतेला न्याय मिळवून

देण्यासाठी सत्याग्रहाचे अभिनव



लीना श्रीराम कावरे
बी.कॉम. भाग-३

तंत्र त्यांनी अवलंबवले. सत्याग्रह म्हणजे सत्याचा, न्यायाचा आग्रह धरणे. सत्याग्रह करणाऱ्या व्यक्तीने हिंसा व असत्य यांचा वापर करता कामा नये अशी गांधीजींची शिकवण होती. त्यांनी भारतात पहिला सत्याग्रह बिहार येथील चंपारण्य भागात केला. नंतर खेडा सत्याग्रह आणि अहमदाबाद येथे कामगार लढा के ला. त्यांनं तर रौलटकायद्याविरुद्ध सत्याग्रह केला. यांचा परिणाम पंजाब प्रांतात प्रखर रूप धारण केले होते. मुस्लिमांनी सुद्धा या नीतिचा अवलंब केला. त्यांनी खिलाफत चळवळ केली. अहसंहकार चळवळ या चळवळीमार्गे गांधीजींची अशी धारणा होती की,

भारतात ब्रिटिश शासन हे भारतीयांच्या सहकार्यावरच अवलंबून आहे. जर भारतीयांनी ब्रिटिश शासनाशी संपूर्ण असहकार पुकारला तर ते कोसळून पडेल. या उद्देशाने त्यांनी जनतेला असहकार चळवळीत भाग घेण्याचे आव्हान केले. लाहोर अधिवेशनात संपूर्ण स्वातंत्र्याचा ठराव संमत झाल्यावर महात्मा गांधींनी सविनय कायदेभंग करण्याचा निर्णय घेतला. ही चळवळ सुरु करण्याआधी गांधीजींनी ब्रिटिश सरकारकडे विविध मागण्या केल्या होत्या. यामध्ये मिठावरील कर रद्द करून मीठ बनविण्याची सरकारी मकेदारी रद्द करावी ही प्रमुख मागणी होती. परंतु सरकारने गांधीजींच्या मागण्या फेटाळून लावल्यामुळे गांधीजींनी मिठाचा कायदा मोडून देशभर सत्याग्रह करण्याचे ठरवले. १२ मार्च १९३० रोजी गांधीजी ७८ सहकार्यांसह साबरमती आश्रमातून दांडी येथे जाण्यास निघाले. सुमारे ३८५ कि.मी.च्या पदयात्रेत त्यांनी अनेक गावांमधून मार्गदर्शकपर भाषणे केली. या चळवळीने संपूर्ण भारतात प्रखर रूप धारण केले होते. या चळवळीमुळे ब्रिटनचे प्रधानमंत्री रॅम्से मॅकडोनाल्ड यांचे मत असे होते की, यावर काही उपाय व्हायला पाहिजे. त्यांनी लंडनमध्ये एका परिषदेचे आयोजन केले. या परिषदेला गोलमेज परिषद असे म्हटले जाते. अनेक कामगिरी गांधीजींनी केली. भारताला स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर अवघ्या सहा महिन्यांत ३० जानेवारी १९४८ रोजी नथुराम गोडसे याने गांधीजींची हृत्या केली. हिंदू-मुस्लीम ऐक्य टिकविण्यासाठी गांधीजी अहर्निश झटले आणि त्यासाठी त्यांनी आपल्या प्राणाचे मोल दिले.

भा
र
ती

श्री-पुरुष समाजता



आपल्या देशात मुर्लींची संख्या मुलांच्या तुलनेत दिवसेंदिवस कमी होताना दिसत आहे. आज आपल्या देशातीलच नव्हे तर पूर्ण जगभारातील मूली प्रथम क्रमांकावरच आहेत. प्रत्येक क्षेत्रात मुली मुलांपेक्षा समोरच आहे. देशाच्या जडणघडणीत स्त्रियांचा मोलाचा वाटा आहे. पण भविष्यात तो पुरुषांच्या बरोबरीचा असणार आहे. भविष्यात आपला देश जर चांगल्याप्रकारे घडवायचा असेल, उत्तमरित्या घडवायचा असेल तर मुली वाचायला हव्यात. मुर्लींची मुलांच्या तुलनेतील संख्या कशी वाढेल याकडे गांभिर्यानि लक्ष द्यायला हवे. त्याचप्रमाणे बालहत्या होण्याच्या घटनेतही मुर्लींच बालमृत्यू होण्याचे प्रमाण जास्त आहे.

आजही समाजात मुर्लींच्या संगोपनात हलगर्जीपणा केला जातो हे सत्य नाकारता येणार नाही.

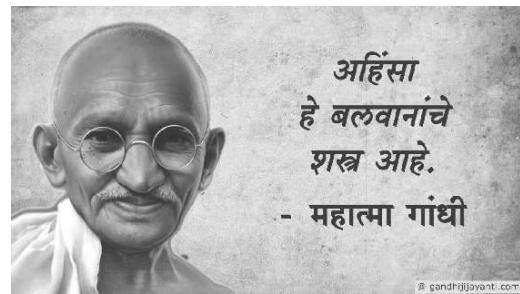
इतकेच नव्हे तर समाजातील काही घटकात मुलीला जन्म देणाऱ्या आईचीही उपासमार होताना दिसते व त्याचप्रमाणे गर्भवती स्त्रियांचे गर्भर्लिंग निदान सुद्धा होते. काही भागातील स्त्रिया सुशिक्षित असून सुद्धा त्या पुरुषांच्या हातातील खेळणे झाले असल्याचे दिसून येते. आपल्या देशात धर्म आणि संस्कृतीचा चुकीचा अर्थ काही अज्ञान लोक लावत असतात, त्यामुळे ही मुर्लींची संख्या घटताना दिसते. काही ठिकाणी असे दिसून येते की, मुलगा हवा या हड्डापायी

कु.स्वाती नारायण वानखडे
बी.एस.सी. भाग - १



जर काही लोक चार-पाच मुलांना जन्म देत असतील ते देशहिताचेच आहे. हे उदाहरण झाले मध्यमवर्गीय मानसांच्या बाबतीत पण श्रीमंत वर्गाला मात्र एकच मुलं ते मग मुलगी असो वा मुलगा. आजही काही भागात मुलींना चूल आणि मूल बस एवढाच अधिकार होता. पण समाजातील मुर्लींची स्थिती ही केवळ शिक्षणाने सुधारल्या जाऊ शकते. कारण मुर्लींनाही शिक्षण्याचा अधिकार आहे. त्याचप्रमाणे त्यांना संरक्षणाची सुद्धा गरज आहे. लोकलमधील वाढत्या प्रवासी संख्येमुळे महिलांच्या सुरक्षेसाठी कितीही उपाय योजले तरी ते अपुरेच पडणार आहेत.

मुर्लींना शाळेमधून स्वसंरक्षणार्थ कराटे व वेळप्रसंगी शस्त्रे चालविण्याचे प्रशिक्षण मोफत द्यायला हवे. आजच्या या काळात “भारतातील प्रत्येक एक-एक मिनिटात बलात्काराची बातमी दिसून येते. मग ती मुलगी ९ महिन्याची असो की ३०. प्रत्येक ठिकाणी महिलांवर अत्याचार व छेडछाड होत आहे. ग्रामीण भागात तर या पेक्षाही खराब परिस्थिती आहे. बलात्कार करणाऱ्या आरोपीला फाशीची शिक्षा द्यायला हवी. कित्येक वेळा तर बलात्कार करणारा आरोपी ओळखीचा आणि कित्येकदा तर ती आरोपी कुटुंबातील सदस्य असते.



१५० शेठं गांधींजींबद्धल

सेवाभावी समाजसुधारक, जाणकार पत्रकार, चाणाक्ष राजकारणी, निष्णात वकील, कुशल अर्थतज्ज्ञ, समाजाचे बापू, राष्ट्रपिता अन् अखील मानव जातीचे महात्मा गांधी यांचा जन्म गुजरात राज्यातील पोरबंदर या गावी झाला. त्यांचे वडील राजकीय दिवाण असल्याचे गांधीजींना त्यांनी चांगलं शिक्षण दिलं. मॅट्रिकची परीक्षा पास झाल्यावर ते पुढील शिक्षणासाठी इंग्लंडला गेले. इंग्लंडला ते बॅरिस्टर होऊन वकिली करू लागले. परदेशात वकिली करताना त्यांना काळे-गोरे हा भेदभाव दिसून आला. रेल्वे प्रवासात ही त्यांना भयंकर गोर्ंना सामोरे जावे लागले. रेल्वेत कोणत्या डब्यात वणाने काळ्या लोकांनी बसायचे हे गोरे इंग्रज ठरवत. इंग्रजांच्या या अनुभवाने प्रेरित होऊन महात्मा गांधीजींनी त्यांच्या विरुद्ध लढण्याचा दृढनिश्चय केला. ही लढाई लढण्यासाठी त्यांनी अहिंसेच्या मार्गाचा अवलंब केला.

एक सामान्य मोहन ते असामान्य महात्मा पर्यंतचा प्रवास अभ्यासला तर आपल्याला नक्कीच लक्षात येते की, गांधीजी हे केवळ एक व्यक्ती नव्हते तर गांधीजी होते एक तत्त्व, गांधीजी होता एक विचार, गांधीजी होते एक युग, होय एक युग.. ज्या युगाशिवाय, ज्यांच्या नावाशिवाय भारतीय स्वातंत्र्याचा इतिहास पूर्णच होऊ शकणार नाही. अशा आपल्या बापूनी देशासाठी तन-मन-धन समर्पित केले.

नावच नाही तर एक विचार व्यक्तीच नाही तर एक तत्त्व ज्याच्या नावाशिवाय अपूर्ण

अपुला
स्वातंत्र्य इतिहास...
समर्पित झाले आयुष्यभर
धरून
सत्य अहिंसेची कास...
असे होते आपले बापू,
अन्यायाविरुद्ध त्यांचा प्रवास
सुरु झाला.



प्रियंका विकासराव डहाळे
बी.ए. भाग-३



दक्षिण आफ्रिकेतील एका रेल्वे प्रवासात आणि मग हा प्रवास थांबला थेट स्वातंत्र्यानंतरच ३० जानेवारी १९४८ अर्थात बापूच्या निधनानंतर. तब्बल २०० वर्षांनी ब्रिटिश राजवटीची गुलामगिरी नष्ट करण्यासाठी गांधीजींनी तत्कालीन परिस्थितीचा अभ्यास करून सत्याग्रह, अहिंसा, असहकार अशा प्रकारची प्रभावी शक्ती वापरली आणि इंग्रजांना माघार घ्यायला भाग पाडले.

भारत देशाला स्वातंत्र्य मिळवून देण्यासाठी गांधीजींनी विचारांची अखंड चळवळ उभारली. त्यावेळी भारत देशात काही भारतीयांच्या अन्न, वस्त्र व निवारा या मूलभूत गरजाही भागत नसत. यामुळे गांधीजींनी स्वतःच्या भरजरी कपड्यांचा त्याग केला. अंगावर फक्त पंचा नेसून, उपरणे घेऊन ते वावरायचे. त्यांनी इंग्रजांच्या जाचक धोरणांचा विरोध केला. त्यांची राहाणी साधी आणि विचार उच्च होते. त्यामुळेच त्यांना जनता महात्मा, राष्ट्रपिता, बापूजी म्हणू लागली. त्यांनी 'भारत छोडो', 'सायमन गो बँक' अशी आंदोलने छेडली.

त्याकाळात संपर्काची साधने यांचा प्रचंड अभाव होता. पण गांधीजींनी 'चले जाव, छोडो भारत, जय हिंद' या सारखी छोटीसी हाक देऊन सारा देश जागृत होत होता, एक होत होता. आणि आंदोलनात सहभागी होत होता. ज्या लोकांनी गांधीजींना कधीही पाहिले नव्हते. ना कधी ऐकले होते. ना ओळखत होते पण तरीही असे लोक केवळ आपले बापू सांगत आहे या विश्वासावर विविध आंदोलनात उतरत होती.

भा
रता



भारती



ही ताकद होती गांधीजींच्या नेतृत्वाची, हा विश्वास होता गांधीजींच्या कर्तृत्वाचा, हा प्रभाव होता गांधीजींच्या चारित्र्याचा.

गांधीजींची शिकवण, आयुष्य जगभरातील असंख्य व्यक्तींना प्रेरणादायी ठरत आहे आणि भविष्यातही नक्कीच ठरणार. नेल्सन मंडेला पासून बराक ओबामापर्यंत अनेकजण गांधीजींच्या विचारांनी प्रभावित झाली. गांधी विचारांनी अनेक व्यक्तिमत्त्व घडले. अनेक देश घडले. जगाने गांधीजींचा जन्मदिवस हा जागतिक अहिंसा दिन म्हणून घोषित करून गांधींच्या जीवनकार्याला किती मोठा सन्मान दिलाय? सारे जग गांधीवादापुढे, गांधीविचारांपुढे नतमस्तक होताना दिसते. मात्र इतके थोर क तृत्व असताना एका भारतीयाने गांधीजींची हत्या

केली. याची जाणीव होताना मन दुःखी होते. याहून अधिक दुःख तेव्हा होते जेव्हा आजही काही बांधव गांधी हत्या करणाऱ्या प्रवृत्तीचा, विचाराचा गौरव करताना दिसतात. पण गांधी हत्या होऊ शकते मात्र गांधी विचारांची हत्या कदापि होऊ शकत नाही. गांधीजी आजही आपल्यात जिवंत आहेत हे 'त्यांच्या, विचारांच्या रूपात, कर्तृत्वाच्या रूपात अनृतत्वांच्या रूपात.'

बापूनी आपल्या भारतभूमीला, भारतीयांना इतके सारे दिले आहे की, ही भारतभूमी गांधींचा प्रवास कधीच विसरु शकणार नाही.

गांधी नावाची हाडामासाची व्यक्ती अस्तित्वात होती. यावर नवीन पिढीला विश्वासच बसणार नाही. कारण असा आदर्श पुरुष पुन्हा होणे नाही असे सुप्रसिद्ध वैज्ञानिक अल्बर्ट आइन्सटाईन म्हणाले होते. ज्या काळात एका वैज्ञानिकाच्या दृष्टीने गांधींचे महत्व विषद केले होते. आजच्या काळातही अमेरिकेसारख्या बलाढ्य राष्ट्रांचे माजी प्रमुख बराक ओबामा हे सुद्धा गांधींना त्यांचे आदर्श मानतात.

बापूनी आपल्याला काय दिले? बापूनी आपल्याला गांधीवाद दिला. फुकटचा पैसा हा खोटा असतो हे गांधीवादातील तत्त्व जेव्हा सर्वांना समजेल, रुजेल तेव्हा भ्रष्टाचार नावालाही शिल्क राहणार नाही.



श्रमाची पूजा केली पाहिजे, कोणतेही काम करताना लाज वाटता कामा नये असा गांधीवाद शिकवतो. मग ही शिकवण जर सर्वांमध्ये उतरती तर बेरोजगारी, गुन्हेगारी हे प्रश्न कायमचे नष्ट होतील.

'सत्य' या शब्दांतील ताकद, प्रतिष्ठा गांधी विचारांनी सिद्ध केली जर हाच 'सत्य' शब्द प्रत्येकाने अंगिकारला तर स्वविकास, समाजविकास अन् देशविकास झाल्याशिवाय राहणार नाही हे शाश्वत सत्य आहे. माणसे तना-मनाने स्वच्छ हवी असतील तर त्यांचा

परिसर, गाव, शहर, पर्यायाने देश स्वच्छ हवा अशी शिकवण देणाऱ्या महात्मा गांधीजींच्या देशातील आपण सवानी आपला परिसर, गाव आणि देश स्वच्छ ठेवला पाहिजे. देशातील व्यवस्था स्वच्छ ठेवली पाहिजे.

देशातील राजकारण स्वच्छ केले पाहिजे. लोकांचे विचार स्वच्छ केले पाहिजे. तर आणि तरच आपला अभिमान वाटेल. आपल्या भारतभूमीला आणि आपल्या गांधीजींनाही.

आपला भारत देश १५ आँगस्ट १९४७ ला स्वतंत्र झाला. यासाठी अनेक देशभक्त झटले. अनेकांनी प्राणाची आहुती दिली. ज्यात गांधीजींचा सिंहाचा वाटा होता.



गांधी जयंती
२ अक्टोबर

ईश्वर सत्य आहे
असे म्हणण्यापेक्षा
सत्य हेच ईश्वर आहे
असे म्हणा.

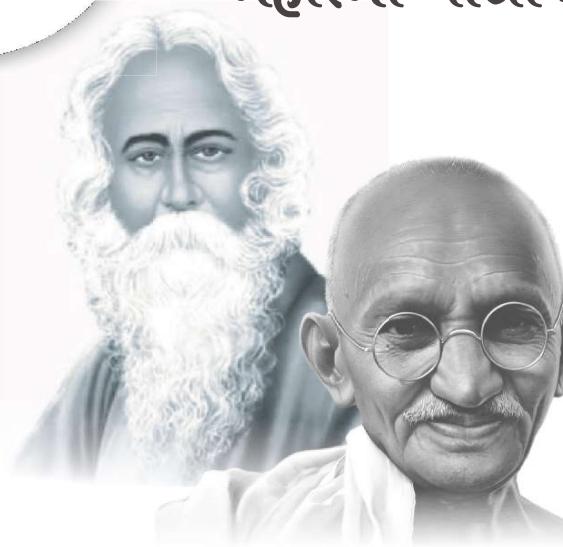
-महात्मा गांधी



महात्मा गांधी : एक समाजसुधारक

तराना अंजुम शेख
बी.ए. भाग-२

भा
र
ती



मोहनदास करमचंद गांधी भारताच्या स्वातंत्र्य संग्रामातील प्रमुख नेते आणि तत्त्वज्ञ होते. महात्मा गांधी या नावाने ते ओळखले जात. अहिंसात्मक असहकार आंदोलनांनी गांधीजींनी भारताला स्वातंत्र्य मिळवून दिले. अहिंसात्मक मार्गानी स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी त्यांनी संपूर्ण जगाला प्रेरित केले. रविंद्रनाथ टागोर यांनी सर्वप्रथम त्यांना महात्मा ही उपाधी दिली. भारतातील लोक त्यांना प्रेमाने बापू म्हणत आणि त्यांना स्वतंत्र भारताचे राष्ट्रपिता मानले जाते.

सुभाषचंद्र बोस यांनी इ.स. १९४४ मध्ये त्यांना प्रथम राष्ट्रपिता असे संबोधले असे म्हणतात. गांधी सविनय कायदेभंगाच्या कल्पनेचे जनक होते. त्यांची जयंती भारतात गांधी जयंती म्हणून तर जगभरात आंतरराष्ट्रीय अहिंसा दिन म्हणून साजरी केली जाते.

असहकार आणि अहिंसेच्या तत्त्वावर आधारीत सत्याग्रहाचा उपयोग गांधीजींनी प्रथम दक्षिण आफ्रिकेमध्ये तेथील भारतीयांना त्यांचे नागरी हक्क मिळवून देण्यासाठी केला. १९१५ मध्ये भारतात परत आल्यावर त्यांनी चंपारण्यमधील शेतकऱ्यांना जुलुमी कर व जमीनदारी यांच्याविरुद्ध लढण्यासाठी एकत्र केले.

१९२१ मध्ये भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसची सूत्रे सांभाळल्यानंतर गरिबी निर्मूलन, आर्थिक स्वावलंबन, शिंग्यांचे समान हक्क, सर्वधर्म समभाव, अस्पृश्यता निवारण आणि सर्वांत महत्त्वाचे म्हणजे स्वराज्य यासाठी देशभरात चळवळ चालू केली.

गांधीजी आजीवन सांप्रदायिक तावाद
(संप्रदायावर राजकारण करणे) चे

विरोधक होते आणि ते मोठ्या प्रमाणात सर्व धर्म आणि पंथ यांच्यापर्यंत पोहोचले. डासळत जाणाच्या खिलाफत चळवळीला त्यांनी आधार दिला आणि ते मुस्लिमांचे नेते बनले. १९३० मध्ये इंग्रजांनी लादलेल्या मिठावरील कराविरोधात त्यांनी हजारो भारतीयांचे ४०० कि.मी. (२५० मैल) लांब दांडी यात्रेमध्ये प्रतिनिधीत्व केले.

१९४२ मध्ये त्यांनी इंग्रजांविरुद्ध भारत छोडो आंदोलन चालू केले. या आणि यासारख्या इतर कारणांसाठी त्यांना भारतात तसेच दक्षिण आफ्रिकेमध्ये अनेकदा तुरुंगात टाकण्यात आले. गांधींनी आयुष्यभर सत्य आणि अहिंसा या तत्त्वांचा पुरस्कार केला. स्वतःही याच तत्त्वानुसार जगाले आणि इतरांनाही तसे करावे असे सुचवले. त्यांनी खेड्यांच्या स्वयंपूर्णतेचा पुरस्कार केला.

ब्रिटनमधील विन्स्टन चर्चिल यांनी १९३० साली त्यांना 'अर्धनग्र फकीर' म्हणून निर्भत्सना केली. स्वतः कातलेल्या सुताचे धोतर आणि शाल अशी त्यांची साधी राहणी होती. त्यांनी शाकाहाराचा अवलंब केला आणि अनेकदा आत्मशुद्धीसाठी आणि राजकीय चळवळीसाठी साधन म्हणून दीर्घ उपवास केले.

ते गांधीजी थोर महान
अहिंसेचे खरे पुजारी,
सत्य बोलणे त्यांचा बाणा
राहणी साधी, विचार उच्च,
हीच शिकवण दिली साच्यांना
'चले जाव' हा नारा घुमवून
इंग्रजांना केले भयभीत
स्वदेशीचा आग्रह धरूनी
सदैव जपले देशाचे हित
साबरमतीच्या या संताने
शांतीचा अन् मंत्र गायिला
मिळून सारे करू या नित्य
प्रमाण त्यांच्या कर्तृत्वाला
प्रमाण करूनि नको थांबू या
शांतीने राहू या आपण
वागण्यात प्रत्यक्ष आणू या
बापूजींची अमूल्य शिकवण



भा र ती



राष्ट्रीय सेवा योजना : एक युवा चळवळ

सर्वेश गजाननराव पिंप्राळे
बी.एस.सी. भाग-२



आपल्या देशाचा आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक व शैक्षणिक विकास घडविण्यामध्ये राष्ट्रीय सेवा योजना उपक्रमाची महत्त्वाची भूमिका दिसून येते. देशातील युवाशक्तीला नवचेतना देण्याचे कार्य हे देशातील राष्ट्रीय सेवा योजना ह्वा उपक्रमाच्या माध्यमातून होत आहे. युवकांचे प्रभावी व्यक्तिमत्त्व घडविण्याचे कार्य शिक्षण क्षेत्राद्वारे होत असताना दिसत आहे. प्रभावी व्यक्तिमत्त्व घडवत असताना तरुणांमध्ये सामाजिक बांधिलकीची जाण व सेवाभाव निर्माण करण्याचे काय महाविद्यालयीन स्तरावर राष्ट्रीय सेवा योजना उपक्रमाद्वारे होत आहे. तरुणांमध्ये समाजसेवेची जाण झाल्यानंतर त्याचाच पुढचा टप्पा म्हणजे राष्ट्रीय सेवा होय. राष्ट्रीय सेवा योजना ही संकल्पना सांगताना त्यात सेवा आणि त्याग हे शब्द युवकांच्या आयुष्यातील सेवेचे महत्त्व विशद करतात. विशेषत: शिक्षण क्षेत्रातून सेवा संस्कार तरुणांवर व्हावा, तरुणांकडून राष्ट्रीय सेवा घडावी, युवाशक्तीचा उपयोग राष्ट्राला व्हावा, या हेतूने शिक्षण क्षेत्रात विविध योजना वेगवेगळ्या स्तरावर राबविल्या जातात. शिक्षण क्षेत्रात

कनिष्ठ स्तरापासून ते उच्चशिक्षण क्षेत्रातील राष्ट्रीय सेवा योजना या राष्ट्रीय स्तरापर्यंत राष्ट्रीय सेवेची व्यापी वाढताना दिसून येते. डॉ.डी.एस.कोठारी शिक्षण आयोगाने शिक्षणाच्या सर्वच टप्प्यांवर विद्यार्थी समाजसेवेशी जोडला जावा, अशी शिफारस १९६४-६६ दरम्यान केली आणि १९६७ मध्ये राज्यांच्या शिक्षणमंत्राच्या परिषदेत छ.उ.उ. सोबत एनएसएस असावे हे मान्य झाले. त्यानंतर कुलगुरुंच्या परिषदेत राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वागत होऊन २४ सप्टेंबर १९६९ रोजी महात्मा गांधीजी यांच्या जन्मशताब्दी वर्षानिमित्ताने तेव्हाचे शिक्षणमंत्री व्ही.के.आर.व्ही.राव यांनी देशातील ३७ विद्यापीठांत प्रायोगिक तत्त्वावर राष्ट्रीय सेवा योजना सुरु केली. आज देशातील हजारो महाविद्यालये व लक्षावधी विद्यार्थी या योजनेत सहभागी झाले आहेत. २४ सप्टेंबर हा 'राष्ट्रीय सेवा योजना दिन' म्हणून साजरा केला जातो. 'माझ्यासाठी नव्हे, तर तुमच्यासाठी' हे ब्रीदवाक्य लक्षात घेऊन राष्ट्रीय सेवा योजनेची स्वयंसेवक सेवेची मूल्ये आणि सामाजिक भान ठेवून समाजसेवेसाठी तत्पर





असतो आपले उज्ज्वल भविष्य गाठत
असतानाच समाज व राष्ट्राला आपण काही
देणे लागतो म्हणून फूल न फुलाची पाकळी या
माध्यमातून राष्ट्रीय सेवा योजना उपक्रमाद्वारे
राष्ट्रीय सेवा योजना उपक्रमाद्वारे राष्ट्रीय सेवा करण्याचे
कार्य महाविद्यालयीन युवक करीत असतो. राष्ट्रीय
सेवा योजनेच्या बोधचिन्हाप्रमाणे आजचा
स्वयंसेवक हा बोधचिन्हाच्या आठ
आऱ्यांनुसार अष्ट प्रहर
समाजसेवेसाठी बांधील आहे व
लाल रंग हे तरुणांचे सळसळते
रक्त हे राष्ट्रीय उभारणीसाठी
असल्याचे दिसून येते. राष्ट्रीय
से वा योजना उपक्रम
विद्यार्थ्यांमध्ये देशप्रेम, राष्ट्रीय
एकात्मता, सर्वधर्मसमभाव,
सहिष्णुता, सामाजिक बांधिलकी
यासाठी स्वयंसेवक तत्पर व सक्षम व्हावा,
यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजना नियमित कार्यक्रम व विशेष
हिवाळी श्रमसंस्कार शिबिर या दोन उपक्रमांद्वारे
समाजप्रबोधन करण्याचे कार्य करीत आहे. नियमित
कार्यक्रमांद्वारे महापुरुषांचे विचार हे जयंती व पुण्यतिथी
कार्यक्रमातून घेऊन श्रमदान, युवा सप्ताह, कार्यशाळा,
शिबिर, सरकारच्या विविध कार्यक्रमांत सहभागी होतात.
महात्मा गांधींचा 'खेड्याकडे चला' हा विचार घेऊन
गावांमध्ये विशेष हिवाळी श्रमसंस्कार शिबिरांमार्फत
निर्मलग्राम, सर्वांगीन व शाश्वत ग्रामविकास, चर खोदणे,
रस्ते बांधणी, पाणी अडवा पाणी जिरवा, वृक्षारोपण,
रक्तदान आदी कार्य श्रमदान, पथनाट्य, रॅली, उद्बोधक
चर्चा, शिवारफेरी, गावकरी संवाद या माध्यमातून
समाजाच्या राजकीय, सामाजिक, सांस्कृतिक व
शैक्षणिक क्षेत्रात युवाशक्ती वा ऊर्जास्रोत पुरविण्याचे कार्य
राष्ट्रीय सेवा योजना करीत आहे. राष्ट्रीय सेवा योजनेचे

ध्येय, उद्दिष्टे, ब्रीदवाक्य व बोधचिन्ह हे या उपक्रमाचे
स्वरूप आणि कार्य स्पष्ट करतात. स्वयंशिस्त,
समाजसेवा, लोकशाही, मूल्यशिक्षण हे सर्व
स्वयंसेवकांमध्ये रुजविण्यात राष्ट्रीय सेवा योजना यशस्वी
झाली आहे. समाजातील सामाजिक जाण देणारा,
जनजागृती करणारा तसेच राष्ट्रीय व समाजाप्रती
जबाबदारीचे कार्य करणारा राष्ट्रीय सेवा
योजना हा भारत सरकारचा अभिनव
उपक्रम आहे. अलीकडच्या काळात
समाजात वेगवेगळ्या विचित्र घटना
घडताना आपण पाहत आहोत.
अशा परिस्थितीत आजचा तरुण
कुठे तरी भरकट्ट जाऊ नये
म्हणून राष्ट्रीय सेवा योजना या
उपक्रमातून समाजपरिवर्तन
करण्याचे कार्य आज राष्ट्रीय सेवा
योजने चा तरुण करीत आहे.

पर्यावरणासंबंधी वृक्षारोपण, सीसीटीव्हीचे काम,
ग्रीन ऑडिट, आपत्ती व्यवस्थापन, जैवविविधता,
निर्माल्य-संकलन, जलसाक्षरता, कन्यारत्न वाचवा
अभियान, आर्थिक, कौटुंबिक व शैक्षणिक सर्वेक्षण आदी
नावीन्यपूर्ण उपक्रम राबवीत आहे. राष्ट्रीय सेवा योजनेची
ही युवा चळवळ अखंड सुरु राहावी यासाठी केंद्र सरकार व
राज्य सरकार मूलभूत योजनांचा सतत प्रचार व प्रसार या
युवा चळवळीच्या माध्यमातून करीत आहे. राष्ट्रीय सेवा
योजनेची ही युवा चळवळ राष्ट्रीय व समाजासाठी तत्पर व
सक्षम व्हावी, यासाठी तो कवी दिलशादच्या ओळी म्हणत
आपला उद्देश मांडतो.

उठे समाज के लिए उठे उठे
जगे स्वराष्ट्र के लिए जगे जगे।
स्वयं सजे वसुंधरा संवाद दे
स्वयं सजे वसुंधरा संवाद दे॥

भारती



राजकारण उपाणि उजाचा युवक



सर्वेश गजाननराव पिंप्राळे
बी.एस.सी. भाग-२

राजकारण म्हटले की आजकालचा तो भाऊ, दादा आणि पुष्कळशा मोठ्या मोठ्या उपाध्या! त्याच्याही पुढे जाऊन मात्र या युवकांनी आपले भविष्यातील राजकारण विषयांची स्वने देखील काबीज केली आहेत. “नाव मोठं नी लक्षण खोटं” असे महापराक्रमी निष्फळ कामाचे जनक असलेले आजच्या या २१ व्या शतकातील तरुण! तरुण म्हटलं की, निश्चितच गल्लीतल्या सार्वजनिक गणपती उत्सवापासून सुरु झालेला प्रवास, तरुण म्हटलं की सळसळतं रक्त, अंगात जोश आणि ताकद. “लाथ मारील तिथे पाणी काढील” असेही बरेच काही व्यक्तिमत्त्व बघायला मिळतात परंतु गव्हाबरोबर किडेही रागडले जातात तसाच काही प्रकार आज आपण सर्वांना सर्वांस पाहावयास मिळतोय.

खरंच आजच्या या विषयाच्या माध्यमातून जनसामान्यातील सर्व तरुण वर्गाला विचार करायला भाग पाडणारा प्रश्न उपस्थित झालाय जे आपले पाऊल भविष्यात राजकारणाकडे वळविताना दिसतात. पूर्वीच्या काळात संजकारणात आपली सत्ता कायम टिकवायला जी प्रतिष्ठा पणाला लागायची आज ती आपल्याला हळूहळू कोलमडताना दिसतेय. निश्चितच तिचा न्हास होत चालालाय. पूर्वीच्या काळाच्या राजकारणी नेते मंडळीमध्ये जी ताकद होती ती आज लोप पावताना दिसतेय. निवडणुकांवर उद्घळला जाणारा पैसा आज सर्वात मोठा प्रश्न आहे. आपल्या पक्षाचा आदर, त्याच्याबद्दलचे प्रेम, आत्मीयता या सर्व गोष्टी त्या काळात खूप मोठ्या समजल्या जायच्या परंतु आता मात्र ते दिवस उरले नाहीत. आजच्या काळातील तरुण त्याचा स्वतःचा आत्मविकास, सामाजिक विकास, मूलभूत गरजा, सोयी सुविधा वगळून स्वतःबरोबर स्पर्धा करायची सोडून तो जगातील इतर लोकांशी स्पर्धा करतोय परंतु ती त्यांच्या चैनीच्या वस्तूंशी!



अगदी पहाटेच्या साखर झोपेत स्वप्न बघावं आणि कुणीही उटून राजकारणात यावं असाच काहीसा प्रकार आज आपल्या समोर घडतोय. “उतावळा नवरा नी गुडध्याला बांधिंग” असे हे आजच्या राजकारणातील उदयोन्मुख चेहरे आपल्याला बघायला मिळताहेत. या २१ व्या शतकातील तरुणांना काही लोकांनी आपला प्रतिनिधी म्हणून कुठेतरी स्थान द्यावे आणि याने लगेच दुसऱ्या दिवशी पासून पांढऱ्या शुभ्र खादीचा शर्ट आणि पायजमा घालावे असे आमचे भावी नवतरुण राजकारणी.

ते म्हणतात ना “आहेत तरुण तर घ्या करून” असे आमचे भावी चेहरे भारताची द्यवस्था सांभाळणार आहेत. यांचा एका क्षणासाठी विचारही केला तर आपल्याला धाक पडतोय.

आजचा तरुण जनहिताची कामे कमी आणि स्वतःची वाहवा करण्यात व्यस्त आहेत. आपल्याच घरातील जर कुणी राजकारणात चांगल्या प्रतिष्ठित ठिकाणी असे ल तर मग मात्र सांव्याहून अपवळं. या राजकारणातील तरुण राजकारणांच्या घरात जन्माला आला म्हणजे त्याचे भाग्यच. निश्चितच त्याने पूर्वजन्मात चांगले काहीतरी केले असावे व आता या समाजाच्या सुधारणेत आपला वेगळा असा कामचुकार पणाचा ठसा उमटवायलाच आला असावा. आपल्या वाडवडिलांच्या राजकारणांच्या प्रतिष्ठेवरच हे आपले भविष्यातील पोट भरण्याचे स्वप्न पाहत आहेत. २१ व्या शतकातील तरुणांनी राजकारणात आपली वेगळी अशी ओळख तयार करण्याचे कष्ट केव्हाच सोडून दिले आहेत. तो फक्त मोठं-मोठ्या व्यक्तींसोबत छायाचित्र काढणे, सभा, भाषणे आणि छोट्यामोठ्या कार्यक्रमात आमची हजेरी लावण्यात व्यस्त झालाय. व्यक्तिस्वातंत्र्याचा पुरेपूर फायदा आजच्या काळातील राजकारणी तरुण घेतोय असे म्हणायला काहीच हरकत



त्याच्या आयुष्यातील शिक्षणाचे महत्त्व, मान मर्यादा, सन्मान, त्याची नितीमत्ता, मूल्ये तो कधीकाळीच विसरून गेलाय. तो त्याच्या या दयनीय अवस्थेत कुठल्या मार्गाचा अवलंब करतोय हे त्यालाही कळत नाहीये. तो फक्त आपला मोठेपणा, मीपणा, आपला अंहंकार हेच आपले सर्वस्व मानतोय, परंतु हे त्याला कधी उमजणार कुणास ठावूक? एक माणूस म्हणून विचार करायला देखील त्याच्याकडे वेळ उरला नाहीये. तो काय करतोय? काय करायला हवे आणि नाही असा विचार करायला भाग पाडणारी, थोडीशीही माणुसकी त्यांच्यामध्ये शिळ्क राहिलेली नाही. थोर मंडळीच्या राजकारणातील सळ्ळा म्हणजे त्यांना त्यांचा अपमान किंवा कमीपणा वाटतो. सद्यस्थितीतील तरुण या राजकारणाच्या भांडणात एवढा गुरफटून गेलाय की, त्याला कुठल्या झेंड्याचा आधार घ्यावे हेच कळत नाही. आपल्या आत्मविकासाबोर असमाजकारण, समाजाच्या हिताच्या गोष्टी, शिक्षण, आरोग्य, नोकरी, व्यवसाय या सगळ्या प्रश्नांवर अभ्यास करून त्या कशाप्रकारे सोडवाव्यात, हे सगळे सोडून तो आपल्याला स्वतःच्या भल्यासाठी जनतेचा कशाप्रकारे वापर करून घेता येईल, त्यांच्या त्याच्या एकीचे महत्त्व न सांगता आंदोलने, हिंसाचार, दंगली या सगळ्यांमध्ये



चायना चा कोरोना

आला म्हणते नवीन रोग, नाव त्याचं कोरोना
कसा करू बचाव याच्यापासून आता काही कळेना

चायना वाले हाये थोडे, डोक्यानं कमी
वटवाघूळ खायाचं असते का, सांगा बा तुमी

हात धुवा म्हणते अन् मास्क लावा तोंडाले
प्रशासन म्हणते घरीच रहा, जाऊ नका हिंडाले

गो कोरोना, कोरोना गो चा मंत्रांनी दिला नारा
एवढं म्हणून जाईल का कोरोना घेऊन त्याचा पसारा

म्हणून म्हणतो काळजी घ्या रहा जरा जपून
नाहीतर चायना चा कोरोना, हायेच आपल्यावर टपून

ऋषिकेश वि. कोयचाडे

बी.ए. भाग - १

गुरफटून टाकण्याचे काम तो करतोय. एकीकडे धर्म-पंथ, जातीने एक असल्याचा बोभाटा करणारा तरुण राजकारणाच्या नावाखाली माणुसकीला विसरून गेलाय. समाजाला जेवढे अंधारात ठेवता येईल तेवढे तो प्रयत्न करतोय व समाजाला हिंसाचारासाठी प्रवृत्त करतोय. आजच्या राजकारणातील तरुणांना राजकारणाला एक बाजारपेठेचे स्वरूप प्राप्त करून दिलेय आणि याच बाजारपेठेत मोठ-मोठ उद्योगांदे देखील त्यांनी उभारले आहेत. सामान्य जनतेलाच त्यांची मते विकत घेऊन सत्तेवर येणारा तरुण या पिढीला असा कुठला चांगला मार्ग दाखवणार आहे किंवा कुठली समाजहिताची कामे करणार आहे? हा मोठा यक्ष प्रश्न आहे.

राजकारणात आपले भविष्य पाहणारा तरुण आत्ताच काही उनाडक्या करणाऱ्या तरुणांचा आधार घेऊन जर 'भावी आमदार' होण्याची स्वप्नं पाहत असेल तर काय होईल या राजकारणाचे? शेवटी मग पुढारीपणा करण्यातच त्यांचे सगळे आयुष्य निघून जायचे आणि पक्षांतर करून आपले स्वतःचे पोट कसेतरी भरवायचे एवढेच दिसून येते. शेवटी म्हणतात ना, ''घरोघरी मातीच्याच चुली'' तसेच हे सगळे राजकारणी...!



मलाल

आज लेखणी मी माझी जहाल केली
गझलेस जिंदगानी माझी बहाल केली

ना जाने कुठुन आला अंधार जीवनात
विचाराना मी मग माझी मशाल केली

वाराही तसा जाऊन मिळाला गारव्यांना
श्वासाने मग मान माझी हलाल केली

कित्येक माणसांनी आकाश गाठले रे
मातीत जिंदगी मी माझी खुशाल केली

सतेत राजकारणी आहे मजेत सारे
मरणात त्या बळीच्या नुसती मलाल केली

रुपेश आडे (एकलव्य)

बी.ए. भाग - ३



वर्तमानकाळातील युवक

वैशाली यादगिरे
बी.ए. भाग - ३



आजचे युवक हे उद्याचे उज्ज्वल भविष्य आहे. आजची युवा पिढी अशा सर्व गुणांनी समृद्ध आहे. युवा पिढीमध्ये नवीन नवीन गोष्टी शिकण्याची आवड, नवीन काही करण्याची जिद्द आहे. पूर्वीच्या चालीरिती मध्ये त्यांना अडकून राहायला आवडत नाही. ते त्यांना झिडकारत पण नाही उलट त्यातून काही शिकून नेहमी काहीतरी वेगळे करून पाहण्याची इच्छा ठेवतात. या अशा युवा पिढीची देशाला खूप गरज आहे. आजच्या काळात प्रत्येक क्षेत्रात युवापिढी पुढे असून ते आपल्या देशाचे नाव उंचावत आहे. युवा पिढीत इतकी क्षमता आणि मानसिकता आहे की ते आपल्या देशाचा विकास घडवू शकतात.

अ । ज ची
आपली युवा पिढी
अतिशय हुशार
पिढी आहे, असं मी
मानते. काऱण
आजचा युवा
तंत्र ज्ञानाशी
जोडला गेल्यामुळे
तो एक पाऊल
पुढे च राहणार.
त्याला इंटरनेटमुळे
जगाचा अभ्यास
घरी बसल्या करता
येतो. मोबाइलच्या
दुनिये मुळे तो
सगळ्या जगाशी

जोडला गेला आहे. अशा कित्येक गोष्टीमुळे आजचा युवा नक्कीच खूप पुढे आहे. भारत हा युवकांचा देश आहे. ही युवाशक्ती देशाची ताकद बनेल, असे म्हटले जाते. परंतु आजची ही युवा पिढी एका चमत्कारिक संक्रमणावस्थेतून वाटचाल करीत आहे. काही करून दाखविण्याची, काही मिळविण्याची बेचैनी त्यांच्यात आहे. कुठेतरी पोहोचण्याची लगबगही आहे. आजचा युवा हा धाडसी व पराक्रमी आहे. मित्रांनो,

जे जाते पण परत येत नाही ते आहे तारुण्य!



म्हणूनच सर्व संधीचा फायदा सर्व तरुणांनी घेतला पाहिजे, आपल्या पुढील आव्हाने स्वीकारली पाहिजेत. तरुण हे शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक व नैतिकदृष्ट्या समर्थ व संपन्न असले पाहिजेत. चांगली माणसे आयात करता येत नाहीत, ती घडवावी लागतात. म्हणूनच घडलेल्या तरुणांशिवाय या देशाला तरणोपाय नाही. आजच्या जगाला विकसित करणारा एकमेव सक्षम घटक म्हणून तरुणाईकडे पाहिले जाते.

आजच्या या युवकांवर देशाचा विकास, येणारा काळ आणि निर्माण होणाऱ्या अडचणी अवलंबून असतात. म्हणूनच आजचा युवक सरळ व ज्ञानी असावा. समाजातील ढोंग, रुढी, भ्रष्टाचार आणि वाईट सवयी यावर आळा घालून नवे जग निर्माण करण्यासाठी युवकांनी एकत्र यावे. तरुणांचे हात उगारण्यासाठी नसून उभारण्यासाठी आहेत. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महणतात, “आत्मविश्वास ही यशाची गुरुकिळी आहे.” तरुणांनी आपला आत्मविश्वास जागृत करायला हवा. ज्यांचा आत्मविश्वास जागृत झाला तो जीवनात यश मिळवू शकतो. स्वामी विवेकानंद म्हणतात, “या देशाचा इतिहास म्हणजे मूठभर आत्मविश्वास असणाऱ्या लोकांचाच इतिहास आहे. ज्यांचा आत्मविश्वास खचला त्यांचे सर्व काही व्यर्थ आहे. तरुण हा साधू म्हणजे सरळ, निष्कपटी, निर्मळ आणि खिलाडू असला पाहिजे. युवकांचे ध्येय –

तरुणांच्या जीवनात ध्येय असले पाहिजे. ध्येयाचा ध्यास असलाच पाहिजे त्यामुळे आपत्ती-आपत्तीचा त्रास होत नाही. त्यांनी ध्येय साध्य करण्यासाठी कष्ट घेतलेच पाहिजे.





भारती

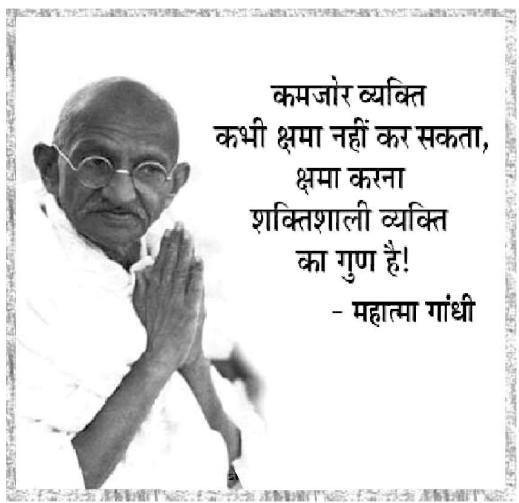
ध्येयाच्या वेदना मनाला होऊ दे
वार तुझ्या प्रत्येक क्षणास होऊ दे
अशक्य सुद्धा म्हणेन शक्य आहे

इतका गर्व तुझ्या बुद्धीच्या मीणास होऊ दे
जेव्हा या तरुणांना ध्येयाने पछाडले जाईल,
संकटांना सामोरे जाण्यासाठी निधडी छाती निर्माण
होईल. आकाशाला गवसणी घालण्याचे सामर्थ्य अंगी
येईल त्यावेळेस उच्चल भारतवर्षाची निर्मिती होऊ
शकेल. ही जबाबदारी पेलणे हे जबरदस्त आव्हान
नियतीने तरुणांसमोर ठेवले आहे. या आव्हानाला सामोरे
जाताना दुसरे पुढे ठाकणारे आव्हान म्हणजे समाजकारण
व राजकारणात युवा शक्तीचा सहवास.

दोबळमानाने युवा समाजाचा विकास हाच
उद्याच्या समाजाचा विकास आहे. तरुण पिढीला
ध्येयवादी व आदर्शवादी बनविण्याची ताकद त्यांच्या
इच्छाशक्तीच्या विकासात असली पाहिजे. तरुण म्हटलं
की आठवतं ते एक धगधगतं सळसळतं तरुण रक्त,
ज्यांच्यामध्ये लाथ मारेन तिथे पाणी काढण्याची धम्मक
असते. ज्याच्या जिभेतून निघणाऱ्या प्रत्येक शब्दाला
धारदार शब्दाची पात असते.

युवकांची स्वप्ने –

युवकांच्या डोळ्यात स्वप्ने आहेतच, परंतु ती
स्वप्ने शॉर्ट सर्किंट व्हावे तशी अपूर्ण राहत आहेत आणि
निकामी झालेल्या बल्बसारखी त्यांची स्थिती झाली आहे.
त्या बल्बला उर्जा पुरविली तरी तो उजळू शकत नाही. या
कोट्यावधी युवकांच्या आकांक्षाही गुदमरून गेल्या
आहेत. मोठे बनण्याचे स्वप्न गरिबीने दहावी-
बारावीपर्यंत शिक्षण घेता-घेताच हिरावून घेतले आहे.



कमजोर व्यक्ति
कर्भी क्षमा नहीं कर सकता,
क्षमा करना
शक्तिशाली व्यक्ति
का गुण है!
- महात्मा गांधी

एका नोकरीची जाहिरात निघाली की दहा हजार
उमेदवारांचे अर्ज येतात. आपले युवा विश्व हे एक प्रचंड
बेरोजगार विश्व बनले आहे. नव्या आणि सकारात्मक
विचारासोबत युवा देशाची प्रगती करू शकतो. युवा
पिढीला राष्ट्राच्या प्रगतीसाठी महत्वपूर्ण मानले जाते.
तरुण पिढीला ध्येयवादी व आदर्शवादी बनविण्याची
ताकद त्यांच्या इच्छाशक्तीच्या विकासात आहे.

प्रत्येक युवकालाच वाटत असते की, मला शिकून
मोठं व्हायचं, सरकारी नोकरीला लागायचं, पैसे
कमवायचे. ज्याला जगावे कशासाठी आणि मरावे
कशासाठी हे समजते तोच तरुण. प्रत्येक युवकांच्या
डोळ्यात देशाच्या हितासाठी काहीतरी करण्याचे स्वप्न
असायला पाहिजे, कारण देशाचे भविष्य युवकांवरच
अवलंबून असते. देश ज्याच्या खांद्यावर उद्याच्या
विकासाची स्वप्ने पाहतो तो तरुण युवक.

“पैशाने पूर्ण झालेली स्वप्नं मरेपर्यंत टिकतात
कष्टाने पूर्ण झालेली स्वप्ने इतिहास घडवतात”

युवापिढीत इतकी क्षमता आणि मानसिकता आहे
की ते आपल्या देशाचा विकास घडवू शकते. युवा पिढी
आणि देशाचे भविष्य हे एकमेकांवरच अवलंबून आहे. ज्या
देशात युवकांची संख्या जास्त असते. त्या देशात विकास
हा जलद गतीने होतो कारण युवा पिढीच देशाचा विकास
करू शकते. आपला देश भविष्यात आर्थिक महासत्ता
बनणार असं जे भाकित वर्तविलं जातं त्याचा आधार आहे
ती इथली युवा पिढी.

खरं तर युवा हा सुरुवातीला बालपणी कचा धातू
असतो. त्याला धारदार हत्यारासारखं तीक्ष्ण आणि सच्चा
देशभक्त बनवण्यासाठी त्याला ज्याप्रमाणे धातू भट्टीमध्ये
टाकतो त्याप्रमाणे झानरुपी भट्टीत टाकायचं असतं आणि
ती उर्जा, ती अग्री हत्यार बनेपर्यंत कमी पहु द्यायची नसते.
स्वामी विवेकानंद आपल्या विचारातून आदर्श तरुण कसा
असावा ते सांगताना म्हणतात,

देहामध्ये शक्ती आहे,
मनामध्ये उत्साह आहे,
हृदयामध्ये करुणा आहे,
आत्मविश्वास दृढ आहे,
व्यसनापासून मुक्त आहे,
दिन दुबळ्यांचा मित्र आहे,
सेवेसाठी तत्पर आहे,
चारित्र्य त्याचे शुद्ध आहे,
तोच आदर्श युवक आहे!!!

म्हणूनच आजचा युवक उद्याचे उच्चल भविष्य आहे.



हा यज्ञ ज्ञान वृक्षाचा

राजाने झाडे कापण्याचा आदेश दिल्यामुळे विष्णोई समाजातील लोकांनी विशेषतः स्त्रियांनी त्याचा प्रतिकार केला. एवढेच नव्हे तर आलिंगन देऊन स्वतःच्या प्राणांची आहुती दिली. यापासूनच प्रेरणा घेऊन आधुनिक भारतात सुंदरलाल बहुगुणा यांच्या नेतृत्वाखालील उत्तरप्रदेशमधील 'चिपको आंदोलन' आपल्या परिचयाचे आहे.

असेच एक उदाहरण सांगावयाचे झाले तर मेळघाटातील आदिवासी जमातीमधील कोरकू ही जमात कथीच कैन्या खात नाही. निदान 'जिरोती' सण होईपर्यंत कैन्या (आंबा) खाल्ल्या जात नाही. कारण त्या सणापर्यंत कैन्यामधील बियांची योग्य वाढ झालेली नसते म्हणजेच आंबा परिपक्व झालेला नसतो. असे केल्याने आपण आंब्याची भूणहत्या थांबवतो व त्या बियांपासून तयार होणाऱ्या हजारो झाडांचा जीव आजच वाचवतो असे ते म्हणतात.

'नस्ति मुलम् अनौषधम्' म्हणजे 'एकही वनस्पती अशी नाही की जिच्यात औषधी गुण नाही', हे आदिवासी जाणून आहे. वनस्पतीचा कोणताही अवयव औषध म्हणून काढण्याअगोदर त्या वनस्पतीची मेळघाटात पूजा केली जाते.

मेळघाट किंवा मेळघाटासारख्या इतर वनाच्छादन असलेल्या ठिकाणी आपण एकही शेतकरी आत्महत्येची बाटमी ऐकलेली नसणार याला कारण आहे तेथील वनाच्छादन, वृक्षसंवर्धन व त्यामुळे असलेली पावसाची मुबलकता. केवळ शेतकरी आत्महत्याच नव्हे तर यासारख्या अनेक ज्वलंत प्रश्न वृक्षसंवर्धनाने मार्गी लावता येतील, हे आपण मान्य करायला हवे.

आपल्याला लहानपणापासूनच शाळेत सांगितले जाते की, बाटलीमधील उरलेलं पाणी झाडाला टाकले पाहिजे. वाढदिवसाच्या दिवशी एक तरी रोपटं लावून त्याचे संवर्धन केले गेले पाहिजे. पण आपण केक, डिं.जे. आणि पार्टी यातच वाढदिवस साजरा करण्यात सार्थकता मानतो. 'वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे वनचरे' या



जिंतेंद्र राजेंद्र क्षीरसागर
बी.ए. भाग-१



विधानाची सार्थकता आपल्याला कधी कळणार ही बाब चर्चेची आहे.

अनेक पर्यावरण प्रेमी संस्था, वनप्रेमी संस्था या क्षेत्रात काम करत आहे. आपण त्याचे सदस्यत्व घेऊन वृक्षसंवर्धनाच्या पावन कार्यात सहभाग घेऊ शकतो. विधिध कार्यक्रमात पाहुण्यांचे स्वागत करताना पुष्पगुच्छाएवजी रोपटं देऊन त्यांचं स्वागत करणे प्रभावी असू शकतो. तसेच एखाद्या मित्राला वाढदिवसानिमित्त रोपटं भेट देणे व त्यास वृक्षसंवर्धनास प्रवृत्त करणे तसेच आपल्या घरातील, परिसरातील लोकांना वृक्षसंवर्धनाबद्दल माहिती देऊन जागरुक करणे असे अनेक उपक्रम राबविता येतील. हे केल्यामुळे खन्या अथवा वृक्षारोपणाच्या माध्यमातून 'हा यज्ञ ज्ञान वृक्षाचा' असे म्हणू शकतो.





आजचा युवा २०२०

असं म्हणतात की आजचा युवा हा उद्याचे भविष्य आहे. युवा चा उलटा होतो वायू म्हणजेच गती अन् गती जर योग्य दिशेने गेली तरच आपली प्रगती होऊ शकते. पण आजचा तरुण खरंच प्रगती करत आहे का? हाही विचार करणं तितकच महत्वाचं आहे. तेजस्वी, तपस्वी आणि तत्पर या तिन्ही गुणांचा संगम त्यांच्या ठायी असतो तो म्हणजे तरुण, परंतु आजची परिस्थिती काही वेगळीच आहे. आजचा तरुण हा सोशल मीडिया मध्ये इतका गुरफटून गेला आहे की त्याला कसलच भान नाही. सोशल मीडिया आपल्या ज्ञानात भर पडावी यासाठी आहे. सोशल मीडियामुळे आपल्याला बसल्या जागेवर प्रत्येक गोष्टीची माहिती मिळते. पण आजचा तरुण हा त्याचा उपयोग वायफळ गोर्झांसाठी करीत आहे. आजच्या युवकांच्या गरजा तर भरपूर आहेत पण त्याला सगळं हातात आयतं पाहिजे. त्यासाठी कोणत्याही प्रकारची मेहनत करण्याची तयारी मात्र आजच्या युवकाची नाही.

छत्रपती शिवाजी महाराजांनी वयाच्या १६ व्या वर्षी हिंदवी स्वराज्याची स्थापना केली होती. कारण त्यांचा उद्देश होता की, माझ्या स्वराज्यात राहणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तींचं राज्य म्हणजे स्वतःचं राज्य. आजचा तरुणही भरपूर संघटना स्थापन करतो. पण स्वतःसाठीच त्याचा उद्देश असतो. फक्त माझं, माझ्यासाठी, मित्र, मजा, मस्ती यासाठीच तो संघटना स्थापित करतो. प्रत्येक व्यक्ती स्वतःसाठीच जगतो असे नाही. कित्येक तरुणांना आपलं पूर्ण आयुष्य या देशासाठी दिलयं. आता आपले देशाचे सैनिक आपलं घरदार कुटुंब सोडून सीमेवर ताठपणे उभा आहे. आपण आपल्या घरात शांतपणे झोपतोय कारण तो सैनिक सीमेवर जागतोय. ही गोष्ट सुद्धा नाकारता येत नाही. आजचा युवा हा व्यसनाच्या आहारी गेला आहे. व्यसनी व्यक्ती स्वतः तर विनाशकडे जातच असतो पण त्याचबरोबर बायको, मुले, आसपरिवार, मित्रमंडळी अशा अगणिक कुटुंबांना सुद्धा दुःखात लोटत असतो आणि बाकी लोक त्याला कलास नाही असं समजतात. असं म्हणतात की घरचे संस्कार चांगले असेल तर तो तरुण चांगल्याप्रकारे घडू शकतो परंतु असं नाही आहे. असे कित्येक तरुण आहे ज्यांचे आई वडील बिचारे स्वतः हाल सोसून आपल्या मुलांना चांगले शिक्षण मिळावे तो. चांगल्या महाविद्यालायात जावा म्हणून कष्ट करतात. त्यांच्यासाठी

म्हणून कष्ट करतात. त्यांच्यासाठी



कृ. पूजा पुरुषोत्तम भोगे
बी.ए. भाग-३

मोठमोठी स्वप्न पाहतात. पण आजचा युवा मात्र त्यांच्या पैश वर मजा करतो. आपण नशीबवान आहोत की आपण भारतात जन्मलो जिथे मोठमोठी लोकं होऊन गेलीत. एखाद्या नेत्याची किंवा राजाची, महात्माची पुण्यतिथी, जयंती आली की आपण मोठमोठ्या घोषणा देतो. रळी काढतो. शिवजयंतीला शिवाजी महाराजांची मुर्ती डोक्यावर घेऊन नाचतो. आजच्या तरुणाने शिवरायांना डोक्यावर तर घेतले पण त्यांचे विचार मात्र डोक्यात उत्तरवले नाही. अशा महान लोकांच्या भूमीत आपला जन्म झाला. आपला इतिहास काय शिकवून गेला आणि आपण काय शिकतोय. शिवाजी महाराजांचं विचार फार आपण मनात ठेवले तर देशातील होणारे बलात्कार, अँसीड हळा, तरुणांची छेड काढणे हे सर्व बंद होईल. काही दिवसांपूर्वी मी सोशल मीडिया वर व्हायरल होणारा एक व्हिडीयो बघितला. त्यात असं म्हणतात की,

छत्रपती शिवाजी महाराज नमस्कार
माफ करा पण, मला करता येणार नाही मुजरा
कारण मुजरा करायला वाकेल
आणि माझ्यावर पडतील नजरा
ऐकतांना थोडं खटकेल वाटेल हे राज्यात
चाललय काय इथे नाही सुरक्षित
कुणाची बहीण कुणाची माय आपल्याच
मातीत चालतांना स्वतःची माती होताना
पाहावं लागतयं एकटा आला तर लढताही
येईल पण झुंडीपुढे नमावचं लागतं
उपभोग तर घेतातच नंतर जिवाशी मारतात.

असं म्हणायची वेळ का आली? कारण आजचा युवा वाईट गोर्झांच्या आहारी जाऊन आपल्याच आयाबहिणींना त्रास देतोय. भर रस्त्यात तिची छेड काढतो. जर हेच असं करायला लागले तर कुणाकडे अपेक्षेने बघावं? तरुण व्यसनाधीन झालायं त्याला भानच राहिले नाही की तो काय करतोय पण आता वेळ आली आहे जाग व्हायची. स्वतःसाठी नाही तर देशासाठी जगण्याची आपण शिवरायाचे मावळे आहेत हे दाखवून द्यायची.

मावळ्ला जरी सूर्य आजचा प्रकाश
पडेल उद्याही विश्वल्यावर नयनाचा
ज्योती नाही लागलार हाती जोवरी
आहे जीवन म्हणून तोवरी जगून घ्यावे छान

भा र ती





युवा २०२०

वैभव गंगाधरराव नेवारे
बी.कॉम. भाग- ३



आजच्या युगात आपण सर्व इंटरनेटचा उपयोग करत असतो व आजचे जी युवा पिढी आहे ते इंटरनेटच्या गैरवापरामुळे आज जी कामे करायची आहे. तो आज ते घरबसल्या पूर्ण करू शकतो. आजच्या युवा पिढीमध्ये असा कटाक्ष असला पाहिजे की कोणतीही गोष्ट करण्याबाबत त्यांनी होकार दिला पाहिजे, परंतु त्या गोर्टीचा विचार विचारपूर्वक निर्णय घेऊन ती गोष्ट करायला पाहिजे. आपल्या देशाचा सर्वात प्रथम क्रमांक येत असतो. ते सुद्धा युवा कार्यकर्तेंकिंवा त्या युवा कार्यक्षमता करण्याची क्षमता देखील त्यांच्या मध्ये असतात. आजच्या युवा पिढीना ज्या लोकांना काही प्रमाणात मदत करणे किंवा आपण आपल्या देशातील आर्थिक विकासामध्ये मदत करणे किंवा लोकांमध्ये जन जागृती घडवून आणण्याचे कार्य त्यांनी केले पाहिजे. भारत देशांमध्ये युवांची संख्या फार मोठ्या प्रमाणात दिसून येतात व त्यामुळे आपली बहुतेक कामे पार पाढू शकतो.

त्यांनी एक त्रयेतन देशाच्या आर्थिक विकासास मदत करणे ज्यांनी एकत्रित चांगल्या धोरणांची अंमलबजावणी करून नियमांच्या अर्थच पालन करून घेणे. आपल्या देशात आज खूप मोठ्या प्रमाणात युवा पिढी आहे. ज्या त्याकडे मध्ये जे कार्य करण्याचे कौशल्य किंवा क्षमता असेल त्या प्रकारची कार्य याला सोपवावी. यांची जाणीव युवांना असणे गरजेचे आहे. या युवांच्या मदतीमुळे देशांच्या आर्थिक विकासात मदत घेतात. त्यांनी यांच्या कार्यक्षमतेनुसार कार्य करावे अशी प्रक्रिया युवांनी केली पाहिजे.

आज आपला देश हा लोकसंख्येच्या बाबतीत दुसऱ्या नंबरवर आहेत व यामुळे आपल्या देशात बेरोजगारीची क्षमता ही दिवसेंदिवस वाढतच चालली आहे. त्यामुळे आपल्या देशात दारिद्र्य हे वाढतच चालले आहे व लोकसंख्यांचे प्रमाण हे वाढतच चालले आहे. आज आपल्या देशात फार मोठ्या प्रमाणात युवा शक्ती आहे. त्यांनी आपल्याद्वारे जी कार्य त्यांना करायची आहे ती पार पाडावी. आज आपल्या देशांमध्ये विविध प्रकारच्या उपाययोजना तयार करण्यात आल्या आहेत. या योजनाद्वारे आपण बँकेतून कर्ज काढून आपण आपला व्यापार व्यवसाय सुरक्षितपणे पार पाढू शकतो. व्यापार व्यवसाय करत असतांना त्यामध्ये आपल्याला नफा किंवा तोटा ही होऊ शकतो, परंतु आज जर जास्त

नुकसान झालं तर इन्श्युरन्स या माध्यमाने आपल्याला त्याची भरपाई सुद्धा मिळत असते. व्यापार व व्यवसाय करत असतांना विविध प्रकारच्या प्रक्रिया पार पाडाव्या लागतात. या प्रक्रिया पूर्णपणे पार पाडण्यासाठी विविध प्रकारच्या नियमांच्या अर्थांचे पालन करून नियम व अर्टींचे प्रामाणिकपणे अंगीकृत करावे लागतात. या मोहिमेद्वारे आपल्या देशातील बेरोजगारींचे प्रमाण कमी होईल व युवा जे मुलं-मुली आहे. यांना यांच्याद्वारे आर्थिक विकासात मदत होईल. आजची युवा पिढी ही इंटरनेटच्या मागे लागून स्वतःच्या डोळ्याचा वापर करणे सोडूनच दिले आहे असे म्हटले तरी चालेल कारण आज ९०% युवा मुलं-मुली आहे. यांच्याजवळ स्मार्ट फोन आहे व त्यांचा वापर देखील चांगल्या अर्थवा काहीजन टाईमपास म्हणून वापर करत असतात. आज जास्तीत जास्त युवा पिढी ही इंटरनेटच्या सानिध्यात त्याचं डोकं चालवले आहे. इंटरनेटवरच आपण कोणत्याही प्रकारची माहिती घेवू शकतो किंवा पाहू शकतो.

परंतु आजच्या युगात युवा पिढी स्वतःचं डोकं न लावता मोबाईलवर डोकं चालवत आहे. स्मार्ट फोनमुळे युवा पिढीतील कार्य करण्याचे पाठबळ हे त्या फोनमुळे नष्ट होण्याच्या मागे आहे. आज युवा हा शब्द लहान आहे, परंतु यांच्या आधारावर देशाचा आर्थिक विकासाची जी जडणघडण आहे. ती या युवा पिढीवर अवलंबून आहे. फोनचा वापर करावा, परंतु ज्या ठिकाणी गरज आहे. त्या ठिकाणी वापर करावा नाही तर कुठेही!

आजच्या युगात युवा पिढी ही एक सक्षम अशा प्रकारची असायला पाहिजे की ज्याद्वारे आपल्या देशाच्या आर्थिक विकासास मदत होईल व आपण देखील आपल्या देशाच्या विकासामध्ये आपली वाटचाल निर्माण करू शकतो. आजच्या आपल्या देशांमध्ये जो युवा आहे ना तो खूप जास्त प्रमाणात बेरोजगार व नुसती टाईमपास करत असतात व मोबाईलवर विविध प्रकारचे गेम्स खेळत असतात. त्यांनी ही सर्व जी गरज नसलेली कार्य आहे ती बाद करावी व देशाचा आर्थिक विकासास सहाय्य नसलेल्या घटक बनून विकासात मदत करावी.

आज आपल्या देशातील विकसित राष्ट्र जर बनवायचे असतील तर आपल्या देशातील युवा पिढींनी आपल्या देशातील व्यापार व्यवसायास सहाय्य असलेल्या गोर्टींचे पालन करून आर्थिक विकास करण्याबाबत मदत करावी.

आजचा युवकः दिशा आणि घटा

वो जवानी जवानी नहीं

जिसकी कोई कहानी नहीं

यासारखे वाक्य जेव्हा आजच्या तरुण मित्र मंडळीच्या तोंडातून ऐकायला येते. तेव्हा विचार करावा लागतो की आपली तरुण मित्र मंडळी नव्याने कुठला इतिहास रचतो की काय? देशाच्या भूगोलात काही बदल घडवून आणतो की काय, कारण की, काहीतरी जीवनात यशस्वीतेचा धडा गिरवणे व स्वतः आणि समाजासाठी, देशासाठी किर्तीवान ठरणे मी असाच साधक-बाधक तर्क लावला होता, परंतु सखोल मिंतन मनन केलं तेव्हा माझा ७०% भ्रमनिरास झाला, पण ३०% युवक याला अपवाद सुद्धा आढळले. ते म्हणतात की,

जगत वाईट लोक आहे.

म्हणूनच चांगल्या लोकांना किंमत आहे. तसच काहीतरी म्हणावं लागेल पण आपल्याला चांगल्या युवकांकडूनच अपेक्षा असते म्हणा. आज चालू वर्ष २०२० डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांनी जे भारत हा महासत्ता बनवण्याचं स्वप्न पाहिलं ते अजूनही सत्यात उत्तरलेलं दिसतं नाही. देशातील आरोग्य, शिक्षण, रोजगार, अन्न, वस्त्र, निवारा या प्राथमिक गरजा सुद्धा आपला देश अजूनपर्यंत पूर्ण करू शकला नाही. या महासत्ता बनण्याचे स्वप्न फक्त आजचा तरुणच पूर्ण करू शकतो असे मला वाटते. म्हणून आपल्या देशातील तरुणाबद्दल दोन शब्द.

तरुणपिढी देशाचा, समाजाचा आणि कुटुंबाचा आधारस्तंभ आहे. तरुणाच्या हाताला काम मिळाले तेव्हाच तरुण सर्वांगीन विकास करू शकतो. तरुणाच्या हाताला काम नसेल तर तरुणाई भटकते. दिशाहीन होते, वाईट मार्गाला लागते. आजच्या काळात तरुणाच्या समोर समस्यांचा ढीग पडला. समस्यातून आपली कशी सुटका करावी असाच प्रश्न जो-तो तरुण स्वतःला विचारत असतो. शासन तरुणाच्या हितासाठी चांगले उपक्रम राबवत नाही. नुसत्या शासनाच्या थापा आणि बाता फेकून द्याव्या लागतात. उद्योग क्षेत्राचा विस्तार झाला परंतु तितक्या नोकच्या उपलब्ध झाल्या नाहीत. दरवर्षी नोकच्यांच्या संख्येत वाढ होण्याएवजी घट होऊ लागलो. नोटबंदीमुळे नोकच्यात मंदीच आली. हजारो तरुण, बेकार झाले. देशातील प्रत्येक राज्यात बेकाच्यांच्या फौजा आहेत. ह्या फौजा कधी आपल्याला

योगेश किसनराव निखार
एम.ए. भाग २

भा
र
ती

नोकरी लागते याची वाट पाहत असतात. या गावातून त्या गावात कित्येक तरुण स्थलांतर करतात. मात्र स्थलांतरित तरुणांना शहराच्या ठिकाणी काम मिळेल अशी काही गॅरंटी राहिली नाही. याला कारणीभूत राजकीय व्यवस्था आहे.

नेता होणं सोपं...

नेता आणि कार्यकर्ता होण्यासाठी काहीच लागत नाही. त्याला शिक्षणाची गरज नाही किंवा विचाराची गरज नाही. एखाद्या नेत्याच्या मागे-पुढे फिरुन त्याचा विजय असो असं म्हटलं की कार्यकर्ता होता येत. पुढारी बेरोजगार तरुणांचा आपल्या राजकीय फायद्यासाठी चांगलाच वापर करून घेतात. निवडणूकीत आपल्याला मतदान मिळविण्यासाठी तरुणांना अनेक आमिषे दाखवायची आणि मतदान मिळून घ्यायचं, एकदा निवडणूकाका झाल्या की, नंतर पाच वर्ष तरुणांना कुणी विचारत नाही. निवडणूकीत तरुण पिढी जास्त प्रमाणात व्यसनाधिन होते. हिंसक घटनांना पाठबळ देवून नेत्यांच्या सांगण्यावरून गावाना शहरात वाढ निर्माण करायचा, कुणाला तीर इजा पोहचावयाची यासारख्या घटनांना जास्त प्रमाणात खतपाणी घालण्याचं काम अलिकडच्या काळात वाहु लागलं. त्यातच जातीय राजकारणाला पाठबळ मिळू लागलं. काही नेते आपल्या स्वार्थी राजकारणामुळे तरुणांना जातीय हिंसाचार घडविण्यासाठी पुढे करतात.

आजपर्यंतच्या जातीय हिंसाचारात कित्येक संसार उद्द्वस्त झाले. अनेकांचा बळी गेला. यातून कुठलाही बोध घेतला जात नाही. निवडणूका आल्या की, जातीपातीच्या भिंती उभ्या करून समाजात तेढ निर्माण करण्याचा प्रयत्न केला जातो.

तरुण पिढी आपल्या हातचे खेळणे आहे. असाच काहींचा समज असतो आणि तरुण मंडळीही नेत्यांच्या सांगण्यावरून दुसऱ्यांच्या बद्दल द्वेष निर्माण करतात. लोकशाहीत विचारांची लढाई ही विचारांनी लढली पाहिजे पण विचार काय असतात हे अजून सर्व तरुणांना माहितच नाही. कुणीतरी भावनिक हाक देत. आणि त्या हाकेला हो भरणारे तरुणच जास्त असतात.

भावनिकतेचं राजकारण गेल्या अनेक वर्षपासून पेरत ठेवण्यात पुढाऱ्यांना यश आलेलं आहे. ज्या तरुणांना पुढाऱ्यांचे मनसुबे कळले आहेत. ते तरुण



भा र ती



पुढाच्यांच्या मागे-पुढे फिरकतच नाही. ज्यांना समज आली नाही ते मात्र आजही जातीचं भावनेचं आणि हिंसेचं समर्थन करतात. हे कुठेतरी थांबले पाहिजे.

'विचार पेरा, अविचार नको!' माणसाच्या जीवनाला विचार नेहमीच आकार देत आले आहेत. ज्ञान ही सतत चालणारी प्रक्रिया आहे. नव-नविन ज्ञान स्वीकारत जाणारी व ते जीवनात प्रत्यक्ष उत्तरवणारी माणसं लवकरच यशस्वी होतात. ज्यांना विचार कळले ते पुढे गेले त्यांनी आपल्या करिअरकडे लक्ष दिले. ज्यांना काहीच जमले नाहीत. ते मात्र असेच मोकाट फिरत राहिले..

सध्या Whatsup, facebook, Instagram, Tweeter, TikTok या सोशल मिडीयावर रिकामटेकड्या लोकांचा जास्तच धूमाकूळ असतो. ज्यांना काहीच काम नाही ते रात्रिंदिवस सोशल मिडीयावर असतात. रात्री कधीही रिकामटेकड्याच्या पोस्ट असतात. काही तुरळक पोस्ट विचारांच्या असतात. इतर पोस्ट अविचारी व फालतू असतात. तंत्रज्ञान कुठलेही असो, त्याचा वापर चांगल्यासाठी केला तरच त्या तंत्रज्ञानाला अर्थ असतो आणि वाईट वापर केला तर त्याला काही अर्थ नसतो. स्वातंत्र्य आहे म्हणून काहीतरी टाकायचं आणि काही ही पोस्ट करायच्या का? रिकामटेकडे सोशल मिडियाचा वापर समाजात तेढ निर्माण करण्यासाठी करतात. तर काही पक्षाचे पेंड कार्यकर्तेकुणाचाही दुधार सोशल मीडिया वरून करु लागले. सोशल मीडिया वरदानापेक्षा शापच ठरु लागलं.

व्यवसायाला प्राधान्य दिले पाहिजे. तरुणांनो व्यवसाय करावा असं शासन नेहमी सांगत आहे. परंतु व्यवसाय काय करावा हे सांगत नाही किंवा व्यवसायासाठी तात्काळ कर्ज उपलब्ध करून दिले जात नाही. नाव तरुणांच घ्यायचं त्यांच्या नावाने राजकारण करायचं, त्याची मते मिळवायची आणि शेवटी त्यांनाच वाच्यावर सोडायचं असंच धोरण राजकारणी व सरकारचं राहिलेले आहे.

दरवर्षी लाखो तरुण डिग्री घेऊन बाहेर पडतात. डिग्री घेतल्यावर त्याला १००% नोकरी लागेल हे सांगता येत नाही. डिग्री घेऊनही कित्येक वर्ष बेकार फिरण्याची वेळ येते. डि.एड., बि.एड., इंजिनियरिंग यासारख्या डिग्रीला आज किंमत राहली नाही. मेडिकलची डिग्री केलेले कित्येक तरुण बेकार फिरतात. कुठल्याही खात्यात नोकरीसाठी जागा निघाली की, तेथे अर्जाचा ढिग असतो. दहा जागेसाठी दहा हजारापेक्षा जास्त अर्जाची संख्या असते. शिपाई पदासाठी, मेडिकल, इंजिनिअरिंग, लॉ केलेले तरुण अर्ज दाखल करतात. सरकारी नोकर्या कमी-कमी होवू लागल्या. सरकारी

नोकरीतील भरती प्रक्रिया पाच-पाच वर्ष राबवले जात नाही. त्यामुळे तरुणांचे वय वाढून त्यांना जी संधी मिळू शकते ती मिळत नाही. सरकारी नोकर्यापेक्षा तरुणांनी स्वतः काही व्यवसाय करता येतो का याचा विचार केला तर नक्कीच काहीतरी चांगलं घडू शकतं. उगीच पुढाच्यांच्या मागे फिरून आणि समाजकारण, राजकारण्याच्या मागे फिरून आणि समाजकारण, राजकारणाच्या आव आणून स्वतःचं कल्याण होऊ शकत नाही.

शहरी भागापेक्षा ग्रामीण भागाचं चित्र विदारक आहे. जे खेडे शहराच्या जवळ आहे तेथे रोजगाराचं काहीतरी साधन असतं. मात्र जे खेडे शहरापासून खूप दूर आहेत. तेथील तरुणांना रोजगारच मिळत नाही. शेती करावी तर त्यातून पाहिजे अशी मिळकत नाही. पूर, दुष्काळ आणि अवेळी पाऊस यामुळे शेतीचा मसणवटा झाला. त्यामुळे तरुण मंडळी शेतीकडे लक्ष देत नाही. बीड जिल्ह्यासह मराठवाडा मागासलेला असल्याने येथील तरुण नेहमीच मुंबई, पुणे यासारख्या शहराच्या ठिकाणी धाव घेऊन करिअर करण्याच्या प्रयत्न करत आहे. जी गावाकडीची तरुण मंडळी आहे. त्यांना आई-वडिलांच्याच आधारावर जगावे लागते. बिड जिल्ह्यातील लाखो मजूर दरवर्षी उस तोडणीला जात असल्याने यात तरुणांची मोठी संख्या असते. इतर काही काम मिळत नाही म्हणून आई-वडील लहान कमी वयात आपल्या मुला-मुलीचे लग्न लावून देतात आणि एका कोयत्याची निर्मिती करत असतात. मराठवाड्यात उद्योगाचे क्षेत्र निर्माण करण्याच्या घोषणा आजपर्यंत अनेक वेळा झाल्या पण उद्योग काही सुरु झाले नाही. मराठवाड्यात कापसाचे उत्पादन मोठ्या प्रमाणात निघत असल्याने यावर प्रक्रिया करणारे उद्योग सुरु केले असेल तर आजपर्यंत हजारो तरुणांच्या हाताला काम मिळाले असते. मराठवाड्यातील जिल्हा पातळीवर साधी एम.आय.डी.सी. नाही. इतर उद्योगांच लांबच राहिलं. मराठवाड्यातील औंगाबाबाद सोडलं तर इतर जिल्ह्यात रोजगाराची हमी नाही. हाताला काम नसल्याने कित्येक तरुण नैराश्यात येऊन आत्महत्येसारखं टोकाचं पाऊल उचलतात. राज्यात नेत्यांची खोगीर भरती मोठी पण नेता स्वतःचाच मतलब साधून घेतात, हे तरुणांनी ओळखले पाहिजे.

कोणत्याही देशाची सर्वात मोठी संपत्ती त्या देशाचा युवक असतो व त्याला योग्य दिशा मिळाली तर तो त्या देशाचा जगाची महासत्ता बनवू शकतो म्हणून देशातील तरुणांना दिशा देण्याची गरज आहे. त्यातूनच आपल्या भारत देशाची प्रगती शक्य आहे.



आजचा युवक

आजच्या विज्ञान तसेच स्पर्धात्मक युगात युवा नुसता रस्ममाण होणारा नसून बुद्धी बळाच्या जोरावर व कला, कौशल्याच्या कुंचल्यातून नव नवे शोध लावून अविष्कार (साधन) निर्मिती करताना दिसत आहे. स्पर्धेत आलेल्या अपयशाने न खचता न डगमगता नव्या उमेदीने आपल्यातील जिद्द, चिकाटी व मेहनतीला एकवटून ध्येयाकडे वाटचाल करताना, घेतलेली उंच भरारी आकर्षित करणारी आहे.

युवकांनी
सकारात्मक/नकारात्मक या दोन्ही बाबी पडताळून घेतल्या पाहिजे. सकारात्मक विचार हा स्वतःसाठीच नाहीतर आई-वडिलांसाठी कळीचा मुद्दा आहे. नकारात्मक विचाराला पळवून लावून सकारात्मक विचाराला आत्मसात केल्यास यश स्वतःहून चालत येर्ईल एवढे मात्र निश्चित!

आज विज्ञानामुळे बरीचशी कामे सोपी होऊन सोयीची झाली आहेत. विज्ञानाचा स्वीकार केल्याने कामाची गती तर वाढलीच शिवाय माणसू उन्नत देखील आहे. विज्ञानयुगात आजचा युवक स्वतःला सिद्ध करताना दिसतो. आज स्मार्ट युगाचाही स्वीकार युवकांनी केल्याने जाणवत आहे. जग मुठीत सामावले असून **Digital Media** च्या माध्यमातूनही वर्तमानात घेतलेल्या कष्टाचे फळ भविष्य सुकर करण्यात फायदेशीर ठरत आहे. स्मार्ट जगाशी नाते जोडताना फायदे, तोटे संदर्भात दाखला दिला गेल्यास स्मार्ट जग हे स्मार्टच राहील यात दूमत नाही.

आजचा युवा संवाद साधणारा युवा असून आपल्यातील उणिवांना भरून काढणारा आहे. मित्र, मैत्रिणी, शिक्षकांशी ज्याप्रमाणे आजचा युवक दिलखुलास गप्पा मारताना दिसतो. त्याप्रमाणे तो आपल्या पालकांशी मोकळा बोलतांना दिसत नाही, यावर चिंतन होणे जरुरी आहे. गर्भविस्थेत वयाची साधारणतः वय वर्षे १२ ही फार महत्त्वाची

कृ. श्रृतिका रविंद्र कांबळे
बी.ए. भाग-३

भा
रु
ती

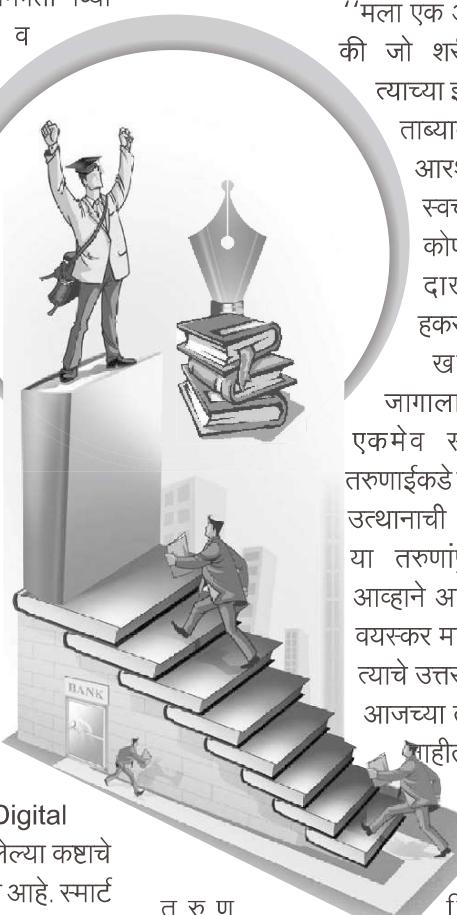
आहेत. या कालावधीत संस्काराचे बाळकडू जर पाल्यांस मिळाले तर संस्कारित पिढी घडण्यास निश्चितच हातभार लागतो. यावास्तव गर्भावस्था ते वयाची साधारणतः वय वर्षे १२ या कालावधीत संस्कार टाकणे माझ्या दृष्टीने महत्त्वाची आहेत हे मन वारंवार सांगावेसे वाटते.

“मला एक असा तरुण मिळवून द्या की जो शरीराने तंदुरुस्त आहे, त्याच्या इच्छा व विकास त्याच्या ताब्यात आहेत. त्याचे मन आरशासारखे पारदर्शक व स्वच्छ आहे. तर मी जगात कोणताही चमत्कार करून दाखवेन.” - थॉमस हकसले

खरं आहे, आजच्या जागाला विकसित करणारा एकमेव सक्षम घटक म्हणून तरुणाईकडे पाहिले जाते. सामाजिक उत्थानाची जबाबदारी असलेल्या या तरुणांपुढे काय आदर्श व आव्हाने आहेत? हा प्रश्न एखाद्या वयस्कर माणसाला विचारला गेला त्याचे उत्तर कदाचित असे असेल. आजच्या तरुणांना आदर्श बघवत गाहीत आणि आव्हाने पेलत नाहीत. खरीच अशी परिस्थिती आहे का? आजची

तरुण मार्गदर्शक पिढी असेल. त्यामुळे या तरुणांनी दुरदृष्टीने विचार करून काही मूलभूत आव्हाने पेलणे आवश्यक आहेत.

तरुण वर्गाविषयी विचार व त्यांना देण्यात येत असलेले महत्त्व वेगळ्या प्रकारचे आहे. समाजाचा विचार करताना वर्गनुसार, जातीनुसार गट पाडून विश्लेषण केले जाते. वयानुसार समाजाची विभागणी करून युवक हा वेगळा सामाजिक गट निर्माण करण्याची प्रवृत्ती नवीन आहे. त्याचप्रमाणे तरुण माणसांनाही



भा र ती

आपण युवक म्हणून कोणीतरी वेगळे आहोत, वैगळी सामाजिक जबाबदारी आपल्यावर आहे व समाज परिवर्तनाच्या कामात आपल्याला विशेष स्थान आहे, ही जाणीव होत आहे. मात्र ही जबाबदारी पार पाडत असतानांच काही गोष्टींचे भान तरुण वर्गाने ठेवले पाहिजे, यामध्ये प्रमुख म्हणजे नैतिकता, विचारसरणी व आदर्शवाद. आपण जसे वागणार आहोत, जी कार्येकरणार आहोत, ती इतर कुणाला लक्षात ठेवाविशी वाटली नाहीत तरी काळ व इतिहास यांना मात्र निश्चितच नोंद घ्यावी लागेल. इतिहास हा संदर्भासाठी असतो. जेव्हा नवीन पिढी गतकाळाची पाने उलटवून बघेल त्यावेळेस आताचा इतिहास त्यांना समोरासमोर येईल. माणूस अनुकरणप्रिय जरुर आहे, मात्र बन्याचवेळेस वाईट गोष्टीचे अनुकरण जास्त होते. उद्या एखाद्या चुकीच्या प्रथेचा पायंडा पडू नये याची खबरदारी घेणे दे प्रत्येक तरुण पिढीसमोरील प्रथम आव्हान आहे. त्यामुळे आज ज्या वाटेवर आपण चालतोय ती नैतिक की अनैतिक हे बघणे गरजेचे आहे.

बरं, हे निक ष लावताना कशाचा आधार ह्यावयाचा! याबाबत विचार पहा – कशाला वाईट म्हणावे कशाला चांगले? कशापेक्षा काय बरं, अगर कशापेक्षा काय वाईट? आपल्या हाती समांतर आयुष्य थोडव आहे, शिवाय आपली मतंदेखील बदलत असतात. विशेषत: परतीचे वारे वाहू लागले की, त्यांची चाहूल संवेदनशील माणसांना लगेच लागते आणि मग सिंहावलोकन सुरु झालं की सगळं उलट्याचं पालट दिसू लागत. यावेळी उपयोगी पडतात ते आदर्श जगातील प्रत्येक माणूस नियतीने नेमलेली कामे करत असतो. तो आदर्श आहे का नाही हे त्याने केलेल्या कामाच्या यशावर अवलंबून असतं. आदर्शवादानेच बघायला गेलं तर प्रत्येक माणूस हा आपल्यातच एक आदर्श बनत असतो.

भारतीय युवकांच्या दृष्टीने स्वामी विवेकानंद, महात्मा गांधी व अगदीच अलिकडच्या काळातील म्हटले तर ए.पी.जे.अब्दुल कलाम यांचा उल्लेख होईल. यांनाच आदर्श का म्हणावे यामागील काही महत्त्वाची कारणे विशद करणे मला महत्त्वाचे वाटते. त्यांचे नुसते ज्ञानच प्रचंड आहे, एवढेच नाही तर त्याची नैतिकता व सखोल विचार करण्याची प्रवृत्ती गौतम बुद्धानी केलेल्या

, “मी सांगतो आहे म्हणून माझ्यावर विश्वास ठेवू नका, धर्मग्रंथात आहे म्हणून आंधळेपणाने स्वीकार करू नका तर सर्व विचार तुमच्या बुद्धीवर तपासून पहा आणि योग्य अयोग्य काय ते ठरवा”. या उपदेशाचे तंतोतंत त्यांनी पालन केले. साधे जीवन जगत उच्च विचारसरणी जोपासली, त्यांची काम करण्याची पद्धत, जगाकडे व जीवनाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोन, काहीतरी बनून दाखवण्याची मनीषा न आपण जगाला काहीतरी देणे लागतो ही भावना हे त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या अनेक काही आहेत.

ही आदर्श व्यक्तिमत्त्व घराघरात नुसती पोहोचवण्यास नव्हे तर ती तिथे रुजवण व निर्माण करणे युवकांपुढे आव्हान आहे. हे घडविताना काही जोड आव्हाने, उदाहरणार्थ प्रबोधन, शिक्षण, बेरोजगारी सारखी युवा वर्गासमोरील मोठी समस्या, आदर्शवाद व वैचारिक जडणघडण इत्यादी विचारात घेणे आवश्यक आहे. आजची पिढी सण सोडून धावते आहे, असे स्वर कानी पडतात. अशा या द्रुतगतीने धावणाऱ्या गाडीला एका चालकाची गरज आहे व तो चालक म्हणून आपल्याला युवा प्रबोधनाकडे पाहता येईल. १९ व्या

शतकातील ज्या प्रकारची युरोपी उन्नती झालेली दिसते त्यामध्ये युवा प्रबोधनामुळे झालेले चमत्कार ठळकपणे दिसून येतात. भारतामध्येही असे प्रबोधन गेल्या काही वर्षात वेगाने झाले. पण यास परंपरागत पाश्वर्भूमीची सांगत होती. त्यामुळे हे प्रबोधन वरचेवर राहिले व त्याची सामान्य तरुणावर तितकिशी पकड बसली नाही. तेव्हा खेड्यापाड्यातील तरुणांना प्रबोधित करणे हे एक महत्त्वाचे व आकाराने मोठे असे आव्हान म्हणता येईल.

ध्येयाच्या वेदना मनाला होऊ दे वार तुझ्या प्रत्येक क्षणास होऊ दे अशक्य सुद्धा म्हणेन शक्य आहे इतका गर्व तुझ्या बुद्धीच्या मीपणास होऊ दे!

जेव्हा या तरुणांना ध्येयाने पछाडले जाईल, संकटांना समोर जाण्यासाठी निधडी छाती निर्माण होईल, आकाशाला गवसणी घालण्याचे सामर्थ्य अंगी येईल. त्यावेळेस उच्चल भारतवर्षाची निर्मिती





होऊ शकेल. ही जबाबदारी पेलणे हे जबरदस्त आव्हान नियतीने तरुणांसमोर ठेवले आहे. या आव्हानाला समोरे जाताना दुसरे पुढे ठाकणारे आव्हान म्हणजे समाजकारण व राजकारणात युवा शक्तीचा सहवास. ढोबळमानाने युवा समाजाचं विकास हाच उद्याच्या समाजाचा विकास आहे. फायद्याच्या राजकारणापासून स्वतःला दूर ठेवणे व समाजाच्या फायद्यासाठी काम करणे हेच हितावह ठरेल.

संघर्षाच्या आधीच हार मानलीस तू

कर्तव्यगारी आधीच गमावलीस तू

जीवन हा संघर्ष आहे, तोच नको म्हणतोस तू

अे जगण्या आधीच संपलास तू!

या कुसुमग्राजांच्या म्हणण्याप्रमाणे या शक्तीला वेळ आधीच नष्ट होण्यापूर्वीच एका परमशक्तीमध्ये परावर्तीत करणे हे युवकाच्या अग्रक्रमात असणे आवश्यक आहे. बन्याचदा शिक्षण घेऊन काही कामधंदा व नोकरी नसल्याने वैफल्यग्रस्त होणाऱ्या तरुणांमध्ये जिद्द निर्माण करणे हे ही या प्रयत्नामध्ये ओघानेच. नैतिकता, वैचारिक जडणघडण वा प्रबोधन, काहीही असो, या सर्वानाच भांडवल हे शिक्षणातूनच पुरविली जाते. शिक्षण म्हणजे योग्य व अयोग्य यामागील फरक समजणे व व्यवहार ज्ञान प्राप्त करणे. युवकांना पडणारा नित्याचा प्रश्न म्हणजे काय करावे व काय करू नये? हा प्रश्न सोडविण्यासाठी शिक्षण, अनुभव व कौशल्य यांची सांगड घालणे महत्वाचे. बन्याचदा माहितीचा अभाव हे कारण आर्थिक

विकासाच्या अभावामागे दिसून येते. माहिती व तंत्रज्ञानाचा वापर सुयोग्य पद्धतीने हा तरुण वर्ग करताना दिसून येत नाही.. स्वतःचा विकास स्वतःच करणे व त्यासाठी लागणारे भांडवल शिक्षणातून उभे करणे गरजेचे आहे.

या कलेचा सर्वोत्कृष्ट उपयोग युवकांच्या एका समस्येवर करता येईल व ती समस्या म्हणजे बेकारी. स्वतःचा आर्थिक विकास, सामाजिक बांधिलकी, देशाचा विकास, स्वतःच्या ज्ञानात भर घालणे इत्यादी बाबींना जोडणारा दुवा म्हणजे स्वयंरोजगार. स्वयंरोजगार इतर विकासाबरोबर इतर तरुणांना रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देतो, त्यांचे जीवनमान उंचावण्यास मदत करतो व भरभराटीला चालना देतो. उत्तम व्यवसायिकतेचे लक्षण म्हणजे भरभराट. भारतीय तरुणांची मते याबाबतीत काहीशी उदासिन दिसतात. रोजगार व स्वयंरोजगार कार्यालयातील बेकारांची आकडेवारी बोलकी आहे. उद्योगधंदा चालविताना येणारी महत्वाची अडचण म्हणजे व्यवस्थापन. व्यवस्थापनामध्ये तरबेज होणे हे केवळ व्यवसायाच्याच दृष्टीने नव्हे तर नित्य जीवनात सुद्धा उपयुक्त आहे. स्वावलंबनाकडे अग्रेसर होण्याचा सर्वात सोपा मार्ग मात्र युवकांसमोर काही अंशी आव्हान व बन्याच अंशी आद्य कर्तव्य ठरू शकेल.

सर्वात शेवटची व तितकीच महत्वाची बाब म्हणजे कर्तव्य पालन. स्वार्थातून परमार्थाकडे या दृष्टिकोनातून पाहताना बरं आपली कर्तव्य आपण योग्यप्रकारे पार पाडली तरच परमार्थ करण्यासाठी वेगळे श्रम घ्यावे लागणार नाहीत. देश व त्यांची प्रगती सर्वावर अवलंबून आहे. त्यावेळी असे म्हणून चालणार नाही की, मी एकटाच आहे का सर्व करणारा? प्रत्येकाचा हातभार विकासात आवश्यक असतो. त्यासाठी प्रत्येकाने आपले कर्तव्य ओळखले पाहिजे व कर्तव्यपूर्तीला प्राधान्य देऊन, तिला तन-मन-धन अर्पण केले पाहिजे. तरुणांकडे आव्हाने पेलण्याची ताकद निश्चितच आहे, नव्हे ती फक्त त्यांच्यामध्येच आहे. गरज आहे प्रबळ इच्छाशक्तीची व इरेस पेटून उठण्याची!

वारंवार सांगावेसे वाटते आणि लेख प्रपंचास पूर्णविराम देण्याआधी युवकांना एक महत्वाची गोष्ट सांगावशी वाटते ती म्हणजे आपल्या नजरेने दिसणाऱ्या विद्यार्थी, विद्यार्थिनींनी शैक्षणिक बाबतीत जर पैशाची कमतरता भासली तर त्यांना मदतीचा हात देऊन त्यांच्या पंखात बळ निर्माण होऊन निश्चितच उजवल भारत निर्माण होईल.

भारती



असा भारत हवाय
जिथे सगळ्यांची जात ही भारतीय असेल
धर्म देशप्रेम
उच्च नीच भेद भाव सीमा पार असेल
नातं असेल भारतीयत्वाच
सुख शांती समाधान मिळेल
शत्रुचा थरकाप उडवील
एवढी विचारांना धार असेल
प्रत्येक भारतीयाचा अन्यायावर होणारा वार असेल
जगातल्या प्रत्येक व्यक्तीच्या मनात
भारताविषयी आदर असेल



युवा २०२०

कोणत्याही देशात युवा किंवा नागरिकांचा देशाच्या विकासात सहयोग करणे म्हणजेच राष्ट्र निर्माण होय. कोणत्याही देशाचा विकास हा त्या देशाच्या युवांच्या शक्ती किंवा त्यांच्या काही करून दाखवण्याच्या इच्छेवर अवलंबून असते.

भारत हा युवा देश म्हणून ओळखला जातो. २०११ च्या

जणगणनेनुसार २०२० मध्ये भारत हा युवा देश म्हणून पुढे येईल हे अभ्यासल्या गेले होते. भारताची सर्वांत मोठी ताकद म्हणजे युवा पिढी आहे. आपल्या देशातील युवा पिढीसाठी देशाची सरकार नवीन नवीन प्रयोग करत आहे. युवा हा देशाच्या प्रगतीसाठी आवश्यक आहे. त्यांची काहीतरी करून दाखवण्याची इच्छा ही देशाच्या प्रगतीला कारणीभुत ठरते. जुन्या चालिरीती युवापिढीला आवश्यक वाटत नाही. ते त्याच्याच मागाने वाटचाल करतात. युवा पिढीला दुसऱ्यावर अवलंबून राहणे आवडत नाही. ते स्वतःच्या कर्तृत्वाने कार्य करण्याचा प्रयत्न करतात. ते त्यांच्या मेहनतीवर विश्वास ठेवतात. जीवनातील मोठ्यात मोठ्या समस्याला सामोरे जाण्याचे धाडस त्यांच्यात आहे. प्रत्येक युवा आपल्या जीवनात काहीतरी करून दाखवण्यासाठी सज्ज आहे. जुन्या परंपरा, चालिरीती यात त्यांना गुंतायचे नाही आहे. ते त्यांचे जीवन मोकळ्या आभाळाखाली घालवायचे आहे, जिथे काही बंधन नव्हे. पूर्वीची पिढी ही जुन्या रुढी-परंपरा आणि चालिरीतीमुळे मागे राहिली आहे. अशा चुका युवा पिढीला त्यांच्या जीवनात करायच्या नाही आहे. परंपरेचे मान युवा पिढीला आहे पण त्यांना त्यात गुंतून राहायचे नाही. ते जुन्या चालीरितीपासून दूर जाण्याचा प्रयत्न करीत आहे.



निखोल पुंडलीकराव मोहोड
बी.कॉम. भाग-३



आजची युवा पिढी कोणत्याही क्षेत्रात आपले योगदान देत आहे. युवा पिढी स्वतंत्रपणे आपले ध्येय आणि लक्ष्य निवृत्त त्याकडे आगेकूच करतात. आपल्या देशावरील प्रेम त्यांना एक वेगळीच शक्ती देते. युवा पिढी एकत्र येऊन देशात होणाऱ्या अन्यायाला सामोरे जाऊन न्यायासाठी संघर्ष करतात. युवा पिढीला त्यांच्या शक्तीचे पूर्ण भान आहे आणि ते त्याचा उपयोग योग्यरितीनेच करतात. युवा पिढीचे शिक्षणाकडे समर्थन असल्यामुळे त्यांना चुकीचे ठरवणे आता शक्य राहिले नाही. त्यांचा शिक्षणावरील विश्वास ही त्यांची सर्वांत मोठी ताकद आहे. त्यांना आपले विचार इतर जनतेपर्यंत पोहोचवण्याचा पूर्ण हक्क आहे. देशातील प्रत्येक क्षेत्रात युवा हा अग्रत आहे. वेगवेगळ्या क्षेत्रातील आवड त्यांच्यात आहे, त्यामुळे प्रत्येक क्षेत्रात युवा आढळून येते.

युवा पिढी कोणत्याही प्रकारचा भेदभाव स्वीकारत नाही. त्यांना एकत्र येऊन कार्य करायला आवडते. ते जाती-धर्माच्या भाणगडीत पडत नाही. सर्व जाती-धर्माचे युवा एकत्र येऊन कार्य करतात. ऐवढेच नव्हे तर ते एकमेकांना प्रत्येक क्षेत्रात समर्थन सुद्धा देतात. त्यांच्यातला हा गुण त्यांना सर्वांपेक्षा वेगळा बनवतो. युवा पिढीमुळे आपल्या देशात खूप काही बदलाव घडून आले आहे. युवा शक्ती ही देशाची सर्वांत मोठी शक्ती आहे. पण आताच्या परिस्थिती काही राजकारणी युवा पिढीचे मार्ग बदलवून ते त्यांच्या राजकीय कामासाठी उपयोग करून घेतात, युवा पिढीला जर चांगले मार्गदर्शन मिळाले तर ते या देशासाठी खूप काही करू शकते, याची काळजी शिक्षक वर्ग आणि पालकांनी घेतली पाहिजे. युवा पिढीचे भवितव्य हे त्यांच्या पालकांच्या आणि शिक्षकवर्गाच्या हातात आहे. तेच त्यांना घडवू शकतात.

"दुर्बल व्यक्ती
कधी माफी मागत
नाही आणि
क्षमा करणे हे
सामर्थ्यवान
व्यक्तीचे वैशिष्ट्य
आहे."





संधी—

संधी हा शब्द आहे असा
दोन अक्षरांचा संयोग जसा
संधी म्हणजे आहे एक दिशा
जीवनातील कठीण वाटेला
मार्ग देणारी आशा

संधी म्हणजे आहे एक मार्ग
आपल्या प्रयत्नांना, कलागुणांना
वाव देणारा स्वर्ग
संधी म्हणजे आहे एक प्रसंग
आपल्या स्वप्नांना पूर्णत्वास
आणण्याचा छंद

करेल या संधीचे जो सोने
मिळेल त्याला नवीन मार्गांचे देणे
संधी ही असते एक बंद पेटी
आपल्या आशांना, स्वप्नांना
सत्यात उत्तरविणारी एक मखमली पेटी



भा रु ती

आईची मार्या

बघ न... आई माझी वेळ आली
तुझी भेट न घेताच..
माझी स्वर्गी जाण्याची वेळ झाली

आई लहाणपणीच्या तुझ्या या सर्व गोषी आठवतात
रोज बर्फातही थेंब-थेंब अशू माझे गोठतात
घायाळ झालो जरी अजूनसुद्धा लढतो आहे
तू पाजलेल्या दुःखाच प्रत्येक थेंब अंगी बळ देते आहे

सीमेवर असताना खूप वाटायचा तुझा आभास
तुझा हा लेक देशासाठी शहीद झालाय जणू इतिहास
पुढल्या जन्मी तुझ्याच पोटी यावं असं देवाला साकडं आहे

आई पुढल्या वर्षी दिवाळी, रक्षाबंधनाला मी कसा येऊ
भाऊ... भाऊ... म्हणत राखी बांधणाऱ्या बहिणीला ओवाळणी कशी देऊ
आई तुझ्याधीच जातो आहे, डोळ्यासमोर काळोख दाटून येत आहे

इच्छा नसतानाही तुझा शेवटचा निरोप घेत आहे
आई अखेरचा श्वास आता घेत आहे
अंगी गोळी लागताच तुझा आभास देऊन गेली
मी तुझा लेक होतो असं म्हणायची वेळ आता निघून गेली

तुझी निरोप घेण्याची आता वेळ झाली
बघ न गं... आई माझी वेळ आली
तुझी भेट न घेताच माझी स्वर्गी जाण्याची वेळ आली
आई.. आई.. ए आई बघ ना आता माझी वेळ आली

मानसी प्रवीण उंबरकर
बी.ए. भाग-२





मला हवी आहेस तू

तुझ्या हसण्यापासून ते
तुझ्या रुसण्यापर्यंत
तू असण्यापासून ते
तू नसण्यापर्यंत
मला हवी आहेस तू

तुझ्या मनापासून ते
तुझ्या स्वप्नापर्यंत
तुझ्या निराशेपासून ते
तुझ्या आशेपर्यंत
मला हवी आहेस तू

तुझ्यापासून ते तुझ्यापर्यंत
पृथ्वीपासून ते सूर्यापर्यंत
कळीपासून ते फुलापर्यंत
वाच्यापासून ते वादळापर्यंत
मला हवी आहेस तू

पाण्यापासून ते सागरापर्यंत
विश्वासापासून ते अविश्वासापर्यंत
अंधारापासून ते उजेडापर्यंत
उन्हापासून ते सावलीपर्यंत
मला हवी आहेस तू

योगेश किसनराव निखार
एम.ए. (भूगोल) भाग - २

नयनांचा रूपर्श

सुखापेक्षा दुःख आवडते
आवडते मज तू
काय आहे, काय नाही
तुझं वाचून कसा जगू

समुद्राची जशी लाट
तसा तुझा मला नाद
न संपणारा
तो तुझा अट्टाहास

तू सोबत असताना
दुसरं काही दिसलंच नाही
तुझ्या पलीकडे जग आहे
हे कधी कळलंच नाही

जीवन

आज कुठे मी
जीवन जगाया लागलो
पडलेलो असताना संकटात
आज स्वतःला सावरायला लागलो

पहावं तिथं लाचारी, दारिद्र्य
डोळ्यात हास्य, अशू पाहू लागलो
बुद्धीला पटायचे नाही पण
माणसांना कापाया लागलो

माझ्या या रणसंग्रामाला
आधार देणारे कोण इथे
मरणाची तयारी नव्हती कधी
पण त्याच सरणाच्या तयारीला लागलो इथे

योगेश किसनराव निखार
एम.ए. (भूगोल) भाग - २





शोध



दिसलो ना कुरे जर ताच्यात शोध जा रे
भासलो ना कुरे तर वाच्यात शोध जा रे

आठवणी नका काढू उगा तुम्ही कधीही
एकदा तरी तुमच्या हृदयात शोध जा रे

माझ्यासमान कधी मिळणार ना कुणीही
फक्त सावलीला माझ्या मित्रात शोध जा रे



- गेली जरी कधीची सोडून मला सखी ती
परतीची आस माझ्या डोऱ्यात शोध जा रे
- लपलो सूर्याड कधीचा देशाकरिता
होईल जी नव्या ती पहाट शोध जा रे

शहीद सैनिकाला पाहू नका कुरेही
माय माऊलीला त्या अश्रूत शोध जा रे

रुपेश आडे (एकलव्य)
बी.ए. भाग - ३

निष्कर्ष



निसर्गासारखा नाही रे सोयरा
गुरु, सखा, बंधु, मायबाप
त्याच्या कुशीमध्ये सारे व्यापतात
मिट्ठी क्षणात आपोआप

त्याच्या संगतीत फिरतो संदेह
वितळतो क्षोभ, माया, मोह
त्याच्या संकीर्तीनी मुरविता दैह
भजटतो उजेड अंतर्वाद्य

त्याच्या स्मरणाने प्रकाशते मन
उजळते जग क्षणकाली
स्थिरावते पुन्हा चळलेले चित्त

दिव्या एन. नानोटी
बी.कॉम. भाग - १



गङ्गाल सदृश्य

ठोठावू नको अपयशा दार पुन्हा
पाहिजे तर नंतर कधी मार पुन्हा

सावरलो होतो जरासा त्या दस्तरातून
दिला जीवना तू भाकरीचा भार पुन्हा

तू दिलेली जखम आहे अजून टिरवी
परत येऊन कर सखे तू वार पुन्हा

पुस्तकांशी कर मैत्री अन् प्रेम तू
मिळणार ना असा कधी यार पुन्हा

लोक म्हणाले शब्द जरा सांभाळ तुझे
लावली मी शब्दांना मग धार पुन्हा

जात म्हणाली प्रेयसी होईल तुझी मी
दंगलीची वाट दाऊन बंद केले मी दार पुन्हा

रुपेश आडे (एकलव्य)
बी.ए. भाग - ३

शर्त

हरवला कुरे या गर्दीत आज तू
चालला कुरे या शर्यतीत आज तू

परवा तुला कशाची, हे जग असेच आहे
ना विचार कर जगाचा, जग मस्तीत आज तू

ना चिंता कर कुणाची, सारेच कट आहे
समजले असेल त्यांना उंचीस आज तू

असल्या वेळेस तू शिकला कशास नाही
विकली इज्जत अशीच सस्तीत आज तू

का रे कशास गेला प्रेमात तू मुलीच्या
जीव गमावशील असाच किस्तीत आज तू

धीरज गाडगे (हृदय)
बी.ए. भाग - २

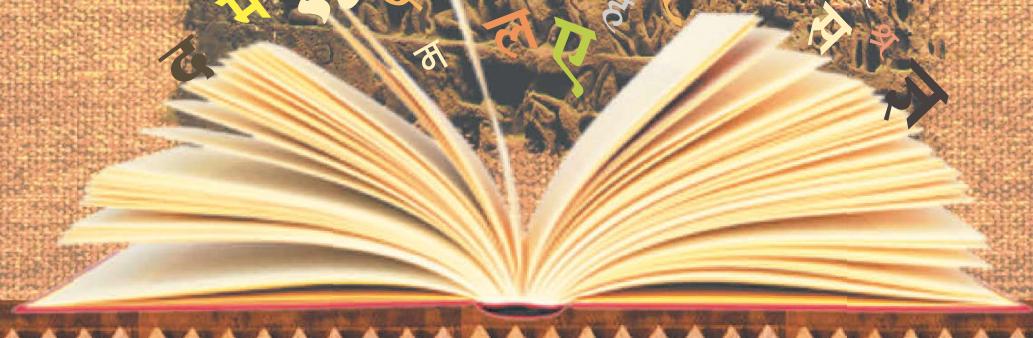


**भा
र
ती**

ॐ विभाग

सागर से मिलती धारा है
हिंदी सबकी संगम है,
शब्द, नाद, लिपि से भी आगे
एक भरोसा अनुपम है,
गंगा कावेरी की धारा
साथ मिलाती हिंदी है,
पूरब पश्चिम, कमल-पंखुरी
सेतु बनाती हिंदी है।

गंगा अंस न घटाये
प्रभु ज्ञान राकेय प्रभु
दृष्टि न लाये



सांस्कृतिक



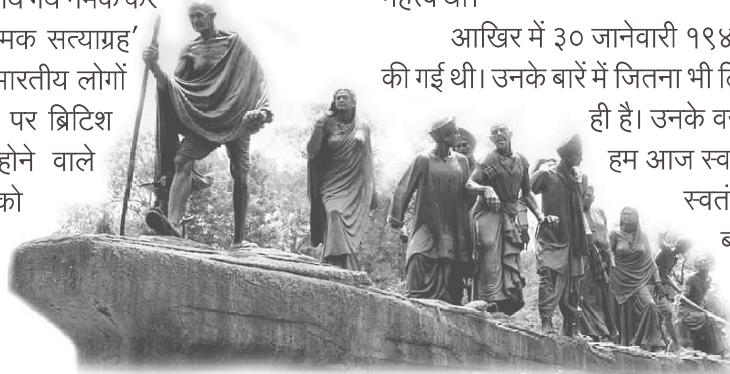
महात्मा गांधी

“मृतकों, अनाथ तथा बेघरों के लिए इससे क्या फर्क पड़ता है कि स्वतंत्रता और लोकतंत्र के पवित्र नाम के नीचे संपूर्णवाद का पागल विनाश छिपा है।”

यह सिद्धांत जिनका है, उन मोहनदास करमचंद गांधी का जन्म २ अक्टूबर १८६९ में गुजरात के पोरबंदर शहर में हुआ था उन्हें ‘महात्मा गांधी’ के नाम से जाना जाता है। वे भारतीय स्वतंत्रता आंदोलन के राजनीतिक एवं आध्यात्मिक नेता थे। उन्होंने भारत को आजादी देने के लिए बहुत बड़ा कार्य किया था। इसलिए महात्मा गांधीजी को ‘राष्ट्रपिता’ कहा जाता है। उन्होंने भारत को आजादी दिलाने के लिए बहुत से आंदोलन किए थे।

महात्मा गांधीजी ने अपनी पूरी पढ़ाई दक्षिण अफ्रीका में पूरी की। उनका जन्म २ अक्टूबर को भारत में गांधी जयंती के रूप में और पूरे विश्व में अंतर्राष्ट्रीय अहिंसा दिवस के रूप में मनाया जाता है। गांधीजी ‘भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस के नेता थे। गांधीजी ने सभी परिस्थितियों में अहिंसा और सत्य का पालन किया। उन्होंने साबरमती आश्रम में अपना जीवन गुजारा और वे भारतीय पोषाक धोती व सूत से बनी शाल पहनते थे। जिसे वे स्वयं चरखे पर सूत कातकर हाथ से बनाते थे। वे शकाहारी भोजन खाया करते थे। मई १८८३ में १३ साल की आयु में उनका विवाह कस्तूरबा से किया गया था, जो कि उनसे एक साल बड़ी थी। गांधीजी के तीन बंदर थे। वह इस बात का संदेश देते थे कि, बुरा मत देखो, बुरा मत सोचो और बुरा मत सुनो। गांधीजी ने ब्रिटिश सरकार द्वारा भारतीयों पर लगाये गये नमक कर

के विरोध में ‘नमक सत्याग्रह’ किया। उन्होंने भारतीय लोगों पर और जनता पर ब्रिटिश सरकार द्वारा होने वाले जुल्म से जनता को आजादी दी।



कु.दिव्या एन. नानोटी
बी.कॉम. भाग - १



इसरे लिए उन्होंने विभिन्न प्रकार के आंदोलन किए थे। अंग्रेजों भारत छोड़ो आंदोलन, चले जाओ आंदोलन इन आंदोलनों में शामिल थे। उन्होंने भारत को स्वतंत्रता दिलाने हेतु बहुत मेहनत की, रात-दिन एक कर दिये।

गांधीजी के तीन बच्चे थे हरिलाल, माठीलाल और देवदास गांधी। आश्रम जीवन, स्वावलंबन, कपड़े और भोजन इनकी आवश्यकताएँ कम करने, सीधा रहन सहन, आत्मशुद्धि इस तरह की बहुत सारी बातें वे हमेशा अंमव में लाते थे। भारत की स्वतंत्रता दिलाने में उनके साथ और भी कई नेताओं का योगदान था जैसे कि भगतसिंह, स्वतंत्रता सेनानी वीर सावरकर, चंद्रशेखर आझाद आदि। गांधीजी उच्च शिक्षित थे। उन्होंने अपनी पढ़ाई युनिवर्सिटी कॉलेज, लंडन से पूरी की थी।

महात्मा गांधीजीने अंग्रेजों को १९४२ में ‘अंग्रेजों भारत छोड़ो’ ऐसा नारा दिया था। इस घोषणा से पूरे हिंदुस्थान में एक बड़ी क्रांति निर्मित हुई थी। गांधीजी के साथ बहुत से नेताओं को जेल में डाला गया था। लेकिन भारतीय जनता पीछे हटी नहीं बल्कि उन्होंने आंदोलन अधिक तीव्र कर दिया। जगह-जगह पर अंग्रेज लाठीचार्ज और गोलाबारी कर रहे थे लेकिन उनका कोई भी असर इस आंदोलन पर नहीं पड़ा। उसमें अंग्रेज असफल हो गये। आखिर में १९४७ में अंग्रेजों को हिंदुस्थान छोड़ के ही जाना पड़ा। भारत को स्वतंत्रता दिलाने में सभी सफल हुये। सत्याग्रही गांधीजी के दिमाग में, उनकी सोच में केवल इन्सानियत, शब्द का मान रखना, अहिंसा को ही महत्व था।

आखिर में ३० जानेवारी १९४८ उनकी हत्या की गई थी। उनके बारें में जितना भी लिखें उतना कम ही है। उनके वजह ही से आज हम आज स्वतंत्र हैं और इस स्वतंत्रता को हम बनाएं रखने का प्रणलेते हैं।





वृक्षों का संवर्धन व उनकी देखभाल



कमलेश कुशवाह
बी.ए. आग - २

भा
र
ती

- ♥ वृक्ष हमारे जीवन का आधार, वृक्ष हमारे रक्षा कवच है, हम अपने आसपास अनेक पेड़ों को देखते हैं।
- ♥ पेड़ हमारे सच्चे मित्र हैं यह हमसे कभी कुछ नहीं मांगते हैं, परंतु हमें बहुत कुछ देते हैं।
- ♥ सृष्टि कर्ता ने जब संसार की रचना की थी तब सबसे पहले प्रकृति बनाई थी। पेड़ प्रकृति की सबसे बड़ी देन है वे पेड़ों को महत्व समझते थे वे जानते थे जो पेड़ हमें प्राणवायु देकर हमें जीवन का संचार करते हैं।
- ♥ पेड़ की हर चीज चाहे जड़ फल फूल या लकड़ी हमारे लिए उपयोगी है मनुष्य को चाहिए कि वह अधिक से अधिक पेड़ लगाए व पर्यावरण को शुद्ध रखे।
- ♥ हमें वृक्षों को काटना नहीं चाहिए पेड़ों से हमें कई प्रकार की बीमारियों को दूर करने वाली दवाएं भी मिलती है।

आज का मनुष्य इतना स्वार्थी हो गया है कि वह अपने स्वार्थ के लिए पेड़ों की बलि देता आया है और यही कारण मनुष्य के अंत का कारण बनता जा रहा है। हम देखते आ रहे हैं कि किस तरह से धीरे-धीरे जंगल खत्म हो रहे हैं पेड़ों की अंधाधुंद कटाई होने से जंगल में रहने वाले पशु पक्षी आदि की मृत्यु होती जा रही है जो सृष्टि के विनाश को आमंत्रण दे रही है,

यदि हम अपने चारों तरफ देखें और विचार करें तो हमें सिर्फ यही दिखाई देगा कि किसी न किसी कारण बस पेड़ों की कटाई होती जा रही है। किसी को घर बनाने के लिए पेड़ काटना है तो किसी को कोई पैसे के लिए पेड़ काटता है, तो किसी को होली को त्यौहार मनाने के लिए पेड़ काटना है,

आज चारों तरफ सड़क निर्माण का कार्य शुरू है जिसमें सड़कों को चौड़ी किया जा रहा है परंतु सड़कों के किनारे जितने भी वृक्ष हैं उन सब को

काटा जा रहा है जिससे सड़क चौड़ी की जा सके परंतु वृक्षों को लगाया नहीं जा रहा, जिससे शहर के वातावरण खराब होता जा रहा है,

सरकार ने पेड़ों को बचाने के लिए कुछ नियम भी बनाए थे परंतु लोगों में इसका कुछ भी नहीं यदि व्यक्ति पेड़ों को काटता है तो उसे नए पेड़ों को लगाना चाहिए जिससे पर्यावरण का संतुलन बना रहे जिससे कि प्रकृति में कोई अनहोनी ना हो। आज हम देखते हैं, भूकंप ज्वालामुखी, वर्षा का ना होना आदि का कारण भी पेड़ों का काटना है।

भारत की राजधानी दिल्ली में १९९४ में एक कानून बनाया गया था, जिसमें पेड़ों की कटाई करने वालों की कड़ी सजा का प्रावधान भी किया गया था। पेड़ हमारे जीवन में बहुत ही महत्वपूर्ण हैं उनके बिना जीवन बहुत कठिन बन जाएगा यूं कहें कि जीवन रहेंगा ही नहीं क्योंकि हमें स्वस्थ और समृद्ध जीवन देने में पेड़ों का बहुत बड़ा योगदान है। पेड़ हमें प्रत्यक्ष और अप्रत्यक्ष रूप में जीवन प्रदान करता है।

पेड़ों को बचाने के उपाय :

- ♥ यदि पेड़ काटा जाता है तो उसी जगह दूसरा पेड़ लगाएं और उसकी देखभाल करें।
- ♥ हमें मीडिया से संपर्क करना चाहिए जिससे लोगों में पेड़ लगाने जागरूकता पैदा हो क्योंकि आज सोशल मीडिया यह जागरूकता बढ़ाने का सबसे सरल उपाय है।
- ♥ इस मामले को अधिक मजबूत और सरकार की सहायता करनी चाहिए। पेड़ों को लगाने में जिससे हमारा पर्यावरण स्वच्छ रहे, पेड़ लगाओ पेड़ बचाओ।



आज की दुनिया में गांधी

कोमल यादव
बी.कॉम. आग - १



कभी-कभी यह सोचने का मन करता है कि आज गांधी होते तो क्या करते। जाहिर है, वे वर्तमान स्थितियों के प्रति मूक दर्शक नहीं बने रह सकते थे। पर उन्होंने जिन साधनों-अस्त्रों के सहारे ब्रिटिश शासन के विरुद्ध लड़ाई लड़ी थी और उसे इस देश की धरती को सदा के लिए छोड़कर जाने के लिए मजबूर कर दिया क्या वे आज भी कारगार होती।

दलाई लामा के शब्दों में, “आज विश्व शांति और विश्व युद्ध, अध्यात्म और भौतिकवाद, लोकतंत्र व अधिनायक वाद के मध्य एक बड़ा युद्ध चल रहा है।” इस अदृश्य युद्ध को जड़ से खत्म करने के लिए गांधीवाद विचारधारा को अपनाया जाना आवश्यक है। विश्व प्रसिद्ध समाज सुधारकों में संयुक्त राज्य अमेरिका के मार्टिन लूथर किंग, दक्षिण अमेरिका के नेल्सन मंडेला और म्यान्मार के आंगसान सू के ने लोक नेतृत्व के क्षेत्र में गांधीवाद विचारधारा को सफलतापूर्वक लागू किया है।

‘कमजोर कभी माफी नहीं मांगते, क्षमा करना तो ताकतवर व्यक्ति की विशेषता है।’—महात्मा गांधी

गांधी जी ने सबको सत्य एवं अहिंसा के मार्ग पे चलने का संदेश दिया। उनका ऐसा मानना था कि व्यक्ति के विचारों में परिवर्तन लाकर बड़ी से बड़ी जंग जीती जा सकती है, गांधीजी ने अपने विचारों के माध्यम से राजनैतिक, दार्शनिक, सामाजिक एवं धार्मिक क्षेत्रों में क्रांतिकारी परिवर्तन किये, वे एक समाज सुधारक भी थे उन्होंने नीची जाति के लोगों के उत्थान में महत्वपूर्ण भूमिका निभाई एवं छुआ-छूत का विरोध किया, निम्न जाति के लोगों को सर्वप्रथम उन्होंने ही हरिजन कहकर बुलाना प्रारंभ किया जिसका शान्तिक अर्थ “ईश्वर के बचे” है।

गांधीजी के वचनों का समाज पर गहरा प्रभाव आज भी देखा जा सकता है। वह मानवीय शरीर में जन्में पुण्य आत्मा थे। जिन्होंने अपने सूझ-बूझ से भारत को एकता की डोर में बांधा और समाज में व्यास जातिवाद जैसे कुरीति

का नाश किया।

दक्षिण अफ्रिका में गांधीजी को भारतीयों पर हो रही प्रताङ्गना को सहना पड़ा। फर्स्ट क्लास की ट्रेन की टिकट होने के बावजूद उन्हें थर्ड क्लास में जाने के लिए कहा गया। और उनके विरोध करने पर उन्हें अपमानित कर चलती ट्रेन से नीचे फेक दिया गया। इतना ही नहीं दक्षिण अफ्रिका में कई होटल में उनका प्रवेश वर्जित कर दिया गया। वर्ष १९१४ में उदारवादी कॉम्प्रेस नेता गोपाल कृष्ण गोखले के बुलावे पर गांधी भारत वापस आए। इस समय तक बापू भारत में राष्ट्रवाद नेता और संयोजक के रूप में प्रसिद्ध हो गए थे। उन्होंने देश की मौजूदा हालात समझने के लिए सर्वप्रथम भारत भ्रमण किया।

गांधी एक कुशल राजनीतिज्ञ के साथ बहुत अच्छे लेखक भी थे। उन्होंने जीवन के उतार चढ़ाव को कलम की सहायता से बखूबी पन्ने पर उतारा है। महात्मा गांधी ने हरिजन, इंडियन ओपिनियन, यंग इंडिया में संपादक के तौर पर काम किया। तथा इन के द्वारा लिखी प्रमुख पुस्तक हिंद स्वराज (१९०९), दक्षिण अफ्रिका में सत्याग्रह (इसमें उन्होंने दक्षिण अफ्रिका में अपने संघर्ष का वर्णन किया है), मेरे सपनों का भारत तथा ग्राम स्वराज है। यह गांधीवाद धारा से ओतप्रोत पुस्तक आज भी समाज में नागरिकों का मार्गदर्शन करती है। भारत वापस लौटने के बाद गांधीजी ने ब्रिटिश साम्राज्य से भारतीय स्वतंत्रता की लड़ाई का नेतृत्व किया। उन्होंने कई अहिंसक सविनय अवज्ञा अभियान आयोजित किए और अनेक बार जेल गए। महात्मा गांधी से प्रभावित हो कर लोगों का एक बड़ा समूह, ब्रिटिश सरकार का काम करने से इनकार करना, अदालतों का बहिष्कार करना जैसा कार्य करने लगा। यह प्रत्येक विरोध ब्रिटिश सरकार के शक्ति के समझ छोटा लग सकता है लेकिन जब अधिकांश लोगों द्वारा यह विरोध किया जाता है तो समाज पर इसका व्यापक प्रभाव पड़ता है। गांधीजी के अनुसार लड़ाइयों में



शिकार बनकर या पराजित होकर बैठ जाने से कोई काम बनने वाला नहीं है। जो अन्याय सहन कर रहे हैं वे कभी इन क्रूर ताकतों का मन नहीं बदल पाएंगे। गांधीवाद दृढ़तापूर्वक यह मत प्रकट करता है कि जो लोग पीड़ा सहते हैं, वे अत्याचार से परे होते हैं, वे कभी भी दूसरों को कष्ट पहुंचाने की बात नहीं सोच सकते। अगर उन्हें सचमुच मुक्त कराने का काम करना है तो आंदोलनकर्ताओं को एक वास्तविक परिवर्तनकारी रणनीति को अपनाना होगा। ऐसा करना बहुत मुश्किल हो सकता है क्योंकि इसके लिए अत्यधिक आंतरिक या नैतिक शक्ति की जरूरत होती है। गांधीवाद तो दूसरों के प्रति बोले गए वचनों तक में क्रोध या धृष्णा को स्थान नहीं देता, बल्कि उनमें क्षमाशीलता, करुणा और विनम्रता समाहित करने का प्रयास करता है।

उत्पीड़ितों से संबंध बहुत सी विचार धाराएं उत्पीड़क और उत्पीड़ित के बीच के भेदभाव को समाप्त करने के बजाए उसे और मजबूत करती है। दुनिया का इतिहास इस तरह के उदाहरणों से भरा पड़ा है। गांधीवाद कहता है कि हमें उत्पीड़कों का विरोध तो अवश्य करना चाहिए, लेकिन वह यह भी जोड़ता है कि अगर हम वास्तविक बदलाव चाहते हैं तो हमें विरोध करने के ऐसे नए उपाय खोजने चाहिए जो उन्हें हमसे अलग करने के बजाय हमसे जोड़े रखें।

जो हमारे विपरीत दिशा में बैठे हैं उनके लिए ऐसे साझे आधार बनाने होंगे, जिन पर चलकर वे हमारे-साथ काम करने को सहमत हो जाएं। उन्हें एक ऐसी समझ स्थापित करनी होगी कि चाहे वे गलत हों, पर वे दूसरे के पास खुले दिल से पहुंचने की कोशिश करते रहेंगे। इसलिए यह वह रास्ता हो जो अबाध रचनात्मकता, कल्पनाशीलता और आलोचनात्मक अत्मपरीक्षा की मांग करता है। हमें सदा यह मान कर चलना होगा कि हमारी सोच अंतिम नहीं है, कि हम अंतिम सत्य तक पहुंचे हुए लोग नहीं हैं, यह अपने में सुधार की हमेशा गुंजाइश रखती है। इस तरह गांधीवाद बिल्कुल अलग तरह के प्रतिमान सामने रखता है। इसमें सबसे पहले अपनी नजर अपने अंदर की और ले जानी होती है। अपने सामने सबसे पहले सबसे ऊंचे आदर्श रखने होते हैं। जो व्यक्ति दुनिया को बदलने की तमन्ना रखता है उसे पहले अपने को बदलने से शुरुआत करनी होती है। लड़ाई भी अंदर से, अपने में बैठी धृष्णा को नष्ट करने से शुरू होती है। इसके लिए बहुत धैर्य, सहनशीलता के साथ आगे बढ़ना होता है। सबको अहिंसा का पाठ पढ़ाने वाले प्रिय बापू अब हमारे बीच नहीं हैं। पर उनके सिद्धांत सदैव हमारा मार्गदर्शन करते रहेंगे।

प्रकृति

प्रकृति की सबसे सुंदर चीज
जो धरती माँ ने अपनाई
वह है धरा पर छाई हुई हरियाली
पर इस वसुधा की सुंदरता पर
जाने क्यूँ मनुष्य ने आँख लगाई
हरे भरे वृक्षों को काट
धरती को किया लहू लुहान
और आमंत्रित किया है
भीषण गर्मी और पानी का अकाल
अब भी चेत जाओ ओ मुर्वे
या करोगे अपने साथ
इस चमन का जीवन,
सुख, समृद्धि भी कुबनि

कुणाल कटांले

बी.ए. भाग - २



भारती

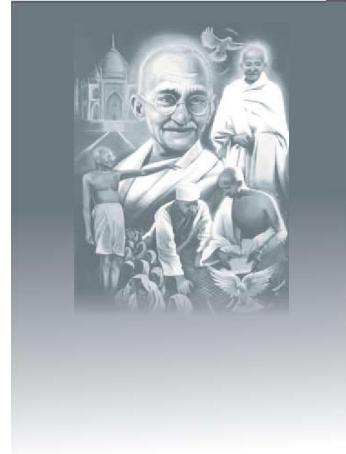
गुरु



गुरु हैं हंसान का दुश्मन,
गुरु हैं हमान का दुश्मन
बो हंसान बड़ा कहलाए
गुरुसे पर जो काबू पाए
गुरु हैं अंधा कर देता है
नफरत दिल में भर देता है
गुरु हैं अकल की दौलत खाए
अपने साथ बहा ले जाए
इन पर काबू पाना सीखो
गुरुसे को पी जाना सीखो
गुरु हैं तुम जब भी आओ,
फौरन गुरुसे को पी जाओ

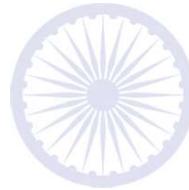
दिव्या एन. नानोटी
बी.कॉम. भाग - १

कमज़ोर व्यक्ति
कभी क्षमा नहीं कर सकता,
क्षमा करना
शक्तिशाली व्यक्ति
का गुण है!
- महात्मा गांधी



२ अक्टूबर

२ अक्टुबर खास बहुत है
इसमें हैं हतिहास छिपा
इस दिन गांधीजी जन्मे थे दिया
उन्होंने ज्ञान नया,
सत्य अहिंसा को अपनाओ इन से
होती सदा भलाई,
इनके दम पर गांधीजी ने अंगजों की
फौज भगाई,
इस दिन लालबहादुर जी भी इस
दुनिया में आये थे,
ईमानदार और सखके प्यारे कहलाये थे,
नहीं भुला सकते इस दिन को ये दिन
तो हैं बहुत महान्,
इसमें भारत का गौरव है
इसमें तिरंगे की शान है



कु. दिव्या गढ़र
बी.ए. भाग - १



लॉकडाउन

आज वैश्विक स्तर पर समाज कोरोना नामक वायरस द्वारा संक्रमित कोविड-१९ से जूँझ रहा है। भारत में धारा १४४ के चलते लोगों को घरों में ही रहने की सलाह दी गई है। विगत सौ सालों में संसार ने ऐसी आपदा नहीं देखी जब लोगों को मिलजुल कर रहने की जगह सामाजिक दूरी बना कर रहने की सलाह दी जा रही है।

कोरोना वायरस के संक्रमण से बचने के लिए यही एक कारगर उपाय है चूँकि यह वायरस तेजी से एक मनुष्य से दूसरे मनुष्य में फैलता है, इसलिए सरकार द्वारा जारी इस हिदायत पर अंमल करना हम सबका फर्ज है। सामाजिक दूरी का पालन करके ही हम इस महामारी से बच सकते हैं पर इस लॉकडाईन के चलते जब लोग अपने अपने घरों में कैद होकर रह गए हैं, तब उनमें मायूसी और उदासीनता का संचार हो रहा है।

ऐसी मानसिकता से उबरने के लिए आईये इस लॉकडाईन के फायदों पर नजर डालते हैं। हमारी रोजमर्रा की जिंदगी इतनी मसरुफियत में गुजरती है कि हमें अपने परिवार जनों के साथ ज्यादा समय बिताने का मौका ही नहीं मिलता। इस लॉकडाउन के जरिये हमें परिवार के साथ समय बिताने की संधी मिली है। हम यह समय एक दूसरे का साथ खेलकर, टी.व्ही. देखकर बिता सकते हैं।

इस लॉकडाउन के चलते हमें अपनी प्रतिभाओं को निखारने का भी मौका मिला है। जीवन में कई चीजों ऐसी होती हैं जो समयाभाव के कारण हम चाहते हुए भी सीख नहीं पाते। अब हमारे पास न सिर्फ वो सभी चीजें सीखने के लिए समय हैं बरन् यु-ट्युब व ऑनलाइन क्लासेस से सीखने के लिए गुरु भी हैं। वो सारी रुचियां सीखने के लिए इससे अच्छा मौका

फिर नहीं मिलेगा। हम गायन, नृत्य,

नितेश विजयकर
बी.ए. भाग - ३

भा
र
ती

पाककला, आदि कई कलाएँ सीख सकते हैं। साथ ही साथ अपने व्यक्तित्व को भी निखारने का प्रयास कर सकते हैं।

इस लॉकडाउन के चलते हमारी पृथ्वी भी स्वस्थ हो रही है। पर्यावरण प्रदूषण कम हो रहा है, पक्षी फिर चहचहाने लगे हैं, और स्वच्छंद रूप से सैर कर रहे हैं। सड़के साफ सुथरी दिखने लगी है।

एक तरफ हमें ये फायदे नजर आ रहे हैं, वहीं दूसरी तरफ वो मजदूर वर्ग जो हर रोज कमाकर पेट भरता था,

भूखे पेट सो रहा है।

देश को भारी आर्थिक नुकसान हो

रहा है। व्यक्तिगत तौर पर कई परिवार अपने

प्रियजनों से दूर हैं, और कई

तो हमेशा के लिए उन्हें खो चुके हैं। उन

सभी लोगों के लिए सहानुभूति तथा जितना बन

सके उतनी सहायता करना है।

अंतः सभी से अनुरोध है, अपना मनोबल बनाएँ रखें और दिशा निर्देशों का सख्ती से पालन करें ताकि इस महामारी पर विजय प्राप्त की जा सके।

घर पर रहें, स्वस्थ रहें,
सुरक्षित रहें।



दुनिया में ऐसे लोग हैं
जो इतने भूखे हैं कि
भगवान उन्हें किसी
और रूप में नहीं दिख
सकता सिवाय रोटी के
रूप में।



भारती



कहने को तो सब आसान सा है।
आज मौसम बड़ा बेइमान सा है।
कर रहे हैं लोग अजनबी यों से भी दोस्ती,
आने वाला फिर से कोई इतिहास सा है।
मुझसे कोई बार्ते सिर्फ उतना ही करता है।
जैसे घर में आए हुए मेहमान सा है।
दोस्त सब बदलते जा रहे हैं मेरे
जैसे बदलता कोई पन्ना अखबार सा है।
पेड़ भी पुरानी पत्तों को अपने से अलग कर रहे हैं।
आने वाली फिर से कोई बाहर सा है।
इस जहां में देखे हैं हमने भी बड़े इश्कवाले
कुछ तो सच्चे हैं बाकी नादान सा है।
हमने तो की है हर बार मोहब्बत से तौबा
पर क्या करें यह दिल बड़ा बेइमान सा है।
मेला लगा है यहां कॉलेज में मेरे,
आया है गैदरिंग के त्यौहार सा है।
बड़ा है ब्रुश लग रहा हूं मैं जैसे
आया हो दिन कोई इतवार सा है,
शहर में लगा हैं पिचकारी की दुकानें बहुत सी
लगता है फिर आया है होली के त्यौहार सा है।

कमलेश कुशवाह
बी.ए. भाग - २

कितना प्यारा वो नमाना था



बचपन तो एक रवजाना था,
बिना सोचे समझे बस कर जाना
और घर आकर बड़ों की डाँट रखाना
थोड़े दिन याद रखकर
फिर वही गलती दुहराना

कभी तितलियाँ के पीछे
कई मीलों तक दौड़ते जाना
और आते आते कटी पतंगों को स्मैट लाना
हवा के संग बेतहाशा भागते जाना
या फिर समुद्र की लहरों से कुश्ती लड़ाना
कभी बारिश में बेधड़क, बेपरवाह भीगते जाना
और घर आकर मम्मी की डाँट के साथ
कड़वे काढे को गटक के पी जाना

पेपर में गंदे मार्क्स आए तो
मम्मी के आगे पीछे एक दस्तखत
के लिए चक्र लगाना
बारिश तो अब भी है, तितलियाँ भी, हवा भी,
पर अब न वो चैन है, और न वो वर्त
अब तो सिर्फ बड़ों की तरह वो समझदारी है
जो बच्चों को इन्हीं हरकतों पर डॉट लगाती है।

मंगेश तायडे
बी.ए. भाग - १



बंधुपत्र

ना जाने तू कहाँ रवो गया
तुमे ढूँढा रवेत में रवलिहान में
कभी परचून की दुकान में

कभी ढूँढा सजो में
कभी पतंग की दुकान में

अब तो आजा कि एक बिछड़े साथी
तेरे बगैर जिंदगी
बस दर्द बन के रह गई

फिर से वो ताजगी
और उमंग
भर दे इन कंधों में
ताकि भूल कर सब कुछ
फिर से जी सकूँ
अपना बचपन



कृपेश आडे
बी.ए. भाग - ३



पश्चिमी

पश्चिमा क्या होती है
पूछो मेरे दिल से
आप बीती सुनाता हुँ तुम्हें,
महसूस करो और समझो

शत को आता है हक शैतान
जिसका नाम है एग्जाम
पूरी पूरी शत जगाता है,
सोते हुए भी खुरे खुरे सपने दिखाता है

मैं पास होऊँगा कि फेल
बार-बार ये एहसास दिलाता है
पश्चिमा में, नहीं आता हुआ सबाल
बंक किए हुए क्लास की याद दिलाता है

और तो और
आते हुए सबाल का जबाब भी
टेंशन के मारे शुला जाता है

अच्छा हुआ बाबा इस साल
कोशेना के चलते
नहीं हुई अपनी यह हालत

पर दुनिया की ऐसी हालत देखकर
शोते बिलखते चेहरों को देखकर लगता है
भगवान पश्चिमा सिर्फ पेपर पर ही रहने वो
मत लाओ जिंदगी में ताकि
जी सके सुकून से इंसान



वैभव काके
बी.ए. भाग - ३



भा
रु
ती

भारती

बापू



अहिंसा की लाठी थाम
आजादी की रथ माँग
बापू तूने अंग्रेजों की
जड़ें यूँ हिलायी थी।

वक्त था बड़ा गंभीर
ना पकड़ा तूने शमशीर
तेरी इक हुंकार पर
जनता दौड़ी आयी थी।

उस बापू को नमन मेशा
गांधी यह चमन तेशा
सीधी सीधी चाल चल
बड़ा कमाल कर दिया।

टेढ़ी टेढ़ी चाल बाली
अंग्रेजी हुक्कुमत को।
सत्य हिंसा के दम पर
बेहाल कर दिया।

गोशों की देखी करतूत
भारत के सख्त अपूत।
अंग्रेजों के द्वज की
होली यूँ जलायी थी।

रथ शक्तिशाली निर्भय मन
बोला तुबला पतला मोहन।
'अंग्रेजों भारत छोड़ो'
लगी तो पेंक पक पायी थी।

शास्त्रपिता तुझे प्रणाम
हिंदुस्तां की तू पहचान
तूने अपने कर्मों से
सबको निहाल कर दिया।

राहुल रंगारी
बी.ए. भाग - १



महात्मा गांधी



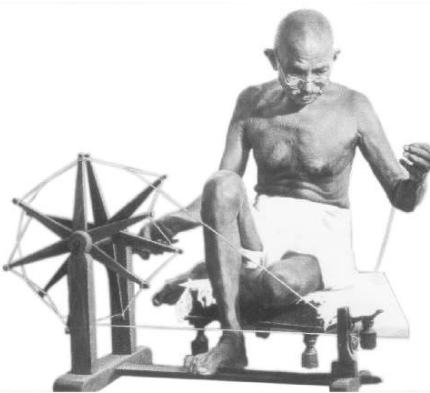
आँखों पर चश्मा हाथ में लाठी और
चेहरे पर मुस्कान,
दिल में था उनके हिंदुस्थान,
अहिंसा उनका हथियार था,
अंग्रेजों पर भारी जिस का वार था,
जात-पात को भुलाकर वो जीना सिखाते थे,
सादा हो जीवन और अच्छे हो विचार,
बड़ों को दो समान और छोटों को प्यार,
बापू यही सबको बताते थे,
लोगों के मन से अंधकार मिटाते थे,
स्वच्छता पर वे देते थे जोर,
माँ भारतीय से जुड़ी थी उनकी दिन को डोर,
ऐसी शक्तिसंयत को हम कभी भूला ना पाएँगे,
उनके विचारों को हम सदा अपनायेंगे।
भूलना चाहो तो भी याद हमारी आएंगी
दिल की गहराई में हमारी तस्वीर बस जाएंगी
दूँठने चले हो हमसे बेहतर दोस्त तलाश
हमसे सुरु होकर हम पे ही खत्म हो जाएंगी।

इक शेर -
भूलना चाहोगे तो भी हमारी याद आएंगी।
दिल की गहराइयों में हमारी तस्वीर बस जाएंगी।
दूँठने चले हो हमसे बेहतर दोस्त तलाश
हमसे सुरु होकर हम पे ही खत्म हो जाएंगी।

विक्रांत पाचपोर
बी.ए. भाग - १



महात्मा गांधी



भारतमाता, अंधियारे की,
काली चादर में लिपटी थी।
थी, पराधीनता की बेड़ी,
उनके पैरों से, चिपटी थी।

था हृदय दग्ध, थू-थू कर के,
उसमें जवालाएं उठती थीं।
भारत माँ के, पवित्र तन पर,
गोरों की फौजें, पलती थी।

गुजरात राज्य का, एक शहर,
है जिसका नाम पोरबंदर।
उस घर में उनका जन्म हुआ,
था चमन हमारा धन्य हुआ।

दुबला-पतला, छोटा मोहन,
पढ़ लिखकर, वीर जवान बना।
था सत्य, अहिंसा, देशप्रेम,
उसकी रग-रग में, भिदा-सना।

उसके इक-इक आवाहन पर,
सौ-जौ जन ढौड़े आते थे।
सत्य-अहिंसा दो शब्दों के,
अद्भुत अस्त्र उठाते थे।

गोरों की, काली करतूं,
जालियानवाले बागों का गम।
रह लिए गुलाम, बहुत दिन तक,
अब नहीं गुलाम रहेंगे हम।
जुलहे, निलहे, रवेतिहर तक,
गांधी के पीछे आए थे।
डांडी, समुद्र तट पर आकर,
सब अपना नमक बनाए थे।

भारत छोड़ो, भारत छोड़ो,
हर ओर, यही स्वर उठता था।
भारत के, कोने-कोने से,
गांधी का नाम, उछलता था।

वह मौन, ‘सत्य का आग्रह’ था,
जिसमें हिंसा, और रक्त नहीं।
मानवता के, अधिकारों की,
थी बात, शांति से कही गई।

गोलों, तोपों, बंदूकों को,
चुप सीने पर, सहते जाना।
अपने सशस्त्र दुश्मन पर भी,
बढ़कर आधात नहीं करना।

सच की, ताकत के आगे थी,
तोपों की हिम्मत हार रही।
सच की ताकत के, आगे थी,
गोरों की सत्ता, कांप रही।

हट गया ब्रिटिश द्वज
अब फिर से,
आजाद तिरंगा लहराया,
अत्याचारों का अंत हुआ।

क्र. भारती स्वर्ग
बी.ए. भाग - २

भा र ती



भारती



हे ईश्वर तेरी बनाई यह धरती,
कितनी ही सुन्दर
नए-नए और तरह-तरह के
एक नहीं कितने ही अनेक रंग।

कोई गुलाबी कहता,
तो कोई बैंगनी,
तो कोई लाल

तपती गर्मी में
हे ईश्वर, तुम्हारा चन्दन जैसे
शीतल हवा बहाते

रुक्षी के त्यौहार पर
पूजा के वर्क पर
हे ईश्वर, तुम्हारा पीपल ही
तुम्हारा रूप बनता

तुम्हारे ही रंगो भरे पंछी
नील अम्बर को सुनहरा बनाते
तेरे चौपाये किसान के साथी बनते
हे ईश्वर तुम्हारी यह धरी बड़ी ही मीठी

गौरव बानखडे
बी.ए. भाग - १



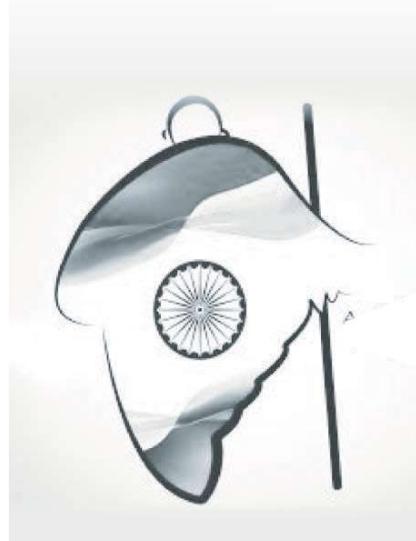
राष्ट्रपिता महात्मा गांधी

राष्ट्रपिता तुम कहलाते हो,
सभी प्यार से कहते बापू
तुमने हम सबको मार्ग दिखाया,
सत्य अहिंसा का पाठ पढाया।
हम सब तेरी संताने हैं,
तुम हो हमारे प्यारे बापू।

सीधा-साधा वेश तुम्हारा,
नहीं कोई अभिमान,
खादी की एक धोती पहने,
बाहरे बापू तेरी शान।

एक लाठह के दम पर तुमने,
अंग्रेजों की जड़े हिलाई।
भारत मां को आजाद कराया,
रथ्यां देश की शान।

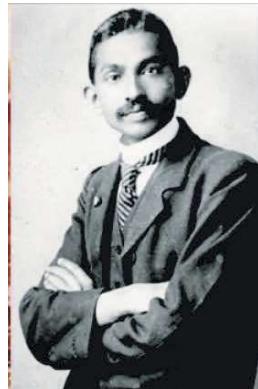
अक्षय गुल्हाने
बी.ए. भाग - १

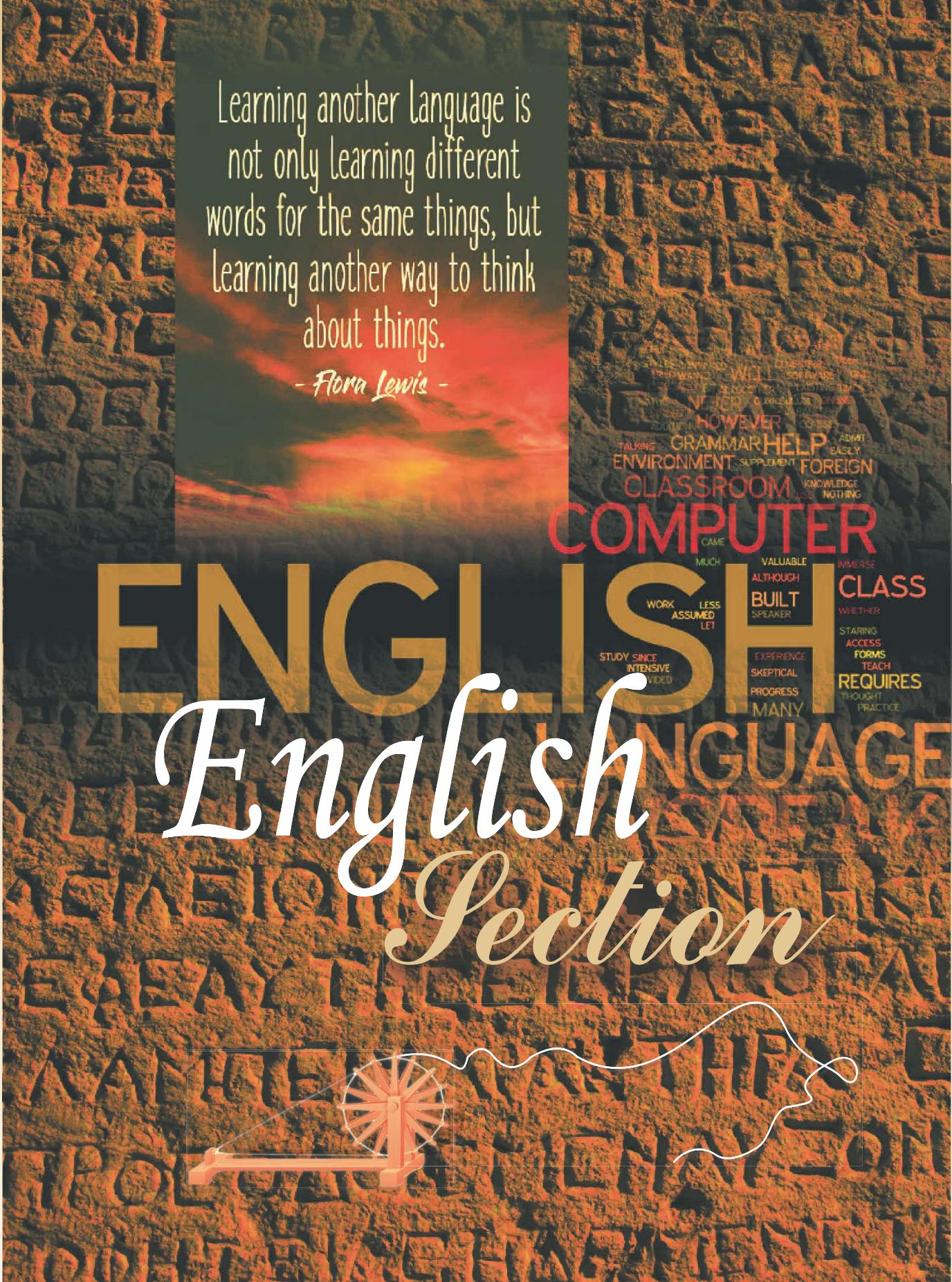




महात्मा
गांधी

दर्शन





Learning another language is
not only learning different
words for the same things, but
learning another way to think
about things.

- Flora Lewis -

FNGL ISH

English

Section

COMPUTER

MUCH
VALUABLE
ALTHOUGH
BUILT
SPEAKER

WORK LESS
ASSUMED LET

STUDY SINCE
INTENSIVE
VIDEO

IMMENSE
CLASS
WHETHER
STARTING
ACCESS
FORMS
TEACH
REQUIRES
THOUGHT
PRACTICE

LANGUAGE

SATELLIS



सत्र २०१९-२० खेल व क्रीडा स्पर्धामध्ये महाविद्यालयातील प्रावीण्य प्राप्त खेळाडू



सुआखोत्तमा डिसेंटार एंड हेउमेकर
धनुविद्या (एमज़ृद्याक्ष-१)



कौस्तुभ चंद्रकांत गाडगे
जलतरण (बी.एस.सी. भाग-२)



शंतनु अनंत भालेराव
बास्केटबॉल (बी.ए. भाग-२)



कु.प्रगती रोंगे
ताईक्वांडो (बी.ए. भाग-१)



कु.स्नेहल देशमुख
मल्हखांब (बी.एस.सी. भाग-२)



कु.वैभवी थेटे
वाटरपोलो (बी.एस.सी. भाग-१)



निखिल सोनोने
अंथलेटीक्स (बी.एस.सी. भाग-२)



तुषार सरदार
अंथलेटीक्स (बी.ए. भाग-१)



भारत बी. अहिर
कबड्डी (बी.ए. भाग-१)

● सामाजिक बांधिलकी ●

● भारतीय विद्या मंदिर, अमरावती कडून ●



कोरोना ग्रस्तांना

(मुख्यमंत्री सहायता निधी, महाराष्ट्र राज्य)
एक लक्ष अकरा हजारांचा धनादेश

मा.ना.यशोमती ठाकूर
पालकमंत्री, अमरावती
यांना सुपूर्द करताना

IRRfan KHAN



Irrfan Khan was a cinema star in every sense of the word but more than that, he was a middle class hero, who championed the cause of the masses on screen.

In a great loss to the Hindi film industry, Bollywood actor Irrfan Khan has passed away in Mumbai. He was 54. In many ways, the actor redefined stardom as he emerged as hero of the middle and lower class cine going audiences and that is why he was and will remain one of the most loved and cherished celebrities of his times.

But the reason why Irrfan was so loved and admired by the middle class audiences lied with the choice of his roles. A look at his glorious filmography, one can easily find relatable characters, and he did a lot of them. He dressed, spoke and became the common man on the big screen, an image stars don't easily subscribe to.

Going backwards in time, Angrezi Medium, Karwaan, Qarib Qarib Singlle, Talvar, Piku, Haider and many more are all movies in which he played characters that were with us always. No glossy heroics or romantic sing along

Rao Sonare
B.Com. III



songs, but still Irrfan's films had his charm and flavour that could be spun around by anyone.

In that case he became the flag-bearer of the middle class, much like what Amitabh Bachchan was for the lower class when he flamboyantly took up the image of the angry young man during his youth.

The earthy essence that Irrfan provided to his characters was also very unique but in many ways accessible. We thrive to emulate our stars in terms of style, looks and physique, but here was one actor unconsciously or consciously leaving his indelible impression on the youth with his smile, his dialogue delivery and his acting prowess. Rest all seemed secondary as the aam aadmi and his issues stayed in the spotlight.

Take two of his much acclaimed movies-- The Lunchbox and Paan Singh Tomar. In the former, he plays a single male nearing his 60s while in another one a rebel naxalite. He wore the skin of the two poles apart characters so effortlessly and in that Irrfan was not an actor playing those roles, he became the characters.

Such instances and films are many, but one thing that remained with Irrfan throughout his acting life was that he picked a middle class cause and spun endearing stories around it with finesse and affection.

He will be remembered for generations to come. An actor par excellence. A middle class, massy star, a designation which not many will boast of in their film career.





MUSIC

Ku. Vaishnavi Bajad
B.Sc. I

भारती

In the course of history, music is the greatest creation of mankind. Creativity in the pure and undiluted form is the true definition of Music. Music is an important part of our life as it is a way of expressing our feelings as well as emotions.

Some people consider music as a way to escape from the pain of life. It gives you relief and allows you to reduce the stress. Music is a powerful therapy that will make you calm down and in the moment of joy, it will make you cheerful.

Furthermore, it develops the mind and boosts your self confidence. Music plays a more important role in our life than just being a source of entertainment.

Music makes us creative

The music is key to creativity. It helps you in improving your mind vigorously by making it more artistic and ingenious. No matter, what the great invention is, it requires art, creativity and imagination that is fulfilled by Music.

There is also a proven fact that music has the potential to improve your listening as



well as your understanding ability. When you hear a song, you try to understand its lyrics and try to make out what the singer wants to convey through his song. Understanding ability is enhanced, when a person listens to instrumental music and he uses his brain to understand the message, conveyed by the musician, without the use of words.

Music makes you express your emotion

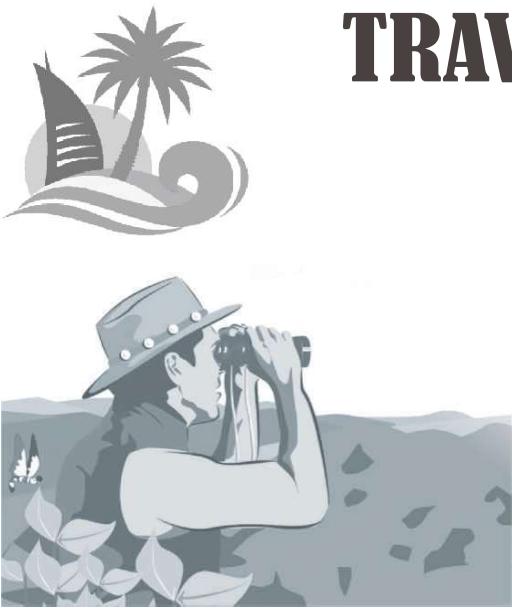
When you play some instrument, then you usually play the music that reflects our thoughts or our emotions. This way your brain conveys the thoughts with the medium of music, without speaking a word. When we try to understand the music, then as per a research, it makes our mind more creative.

Music makes learning more pleasant

Music is an extremely unique way to develop the capability of memorizing. The best example to prove this sentence is that you can easily learn songs rather than learning your syllabus. The reason behind learning a song quickly is that your mind enjoys music. Whatever your minds enjoy, it preserves it.

Thus, music is said to be a good option to learn new things quickly. In your primary classes, you might have learned poems first. Poems are being taught to children because they find them interesting and easy to learn and retain them in their mind. The music in the poems makes it more enjoyable. This is the only reason that you remember those poems throughout your life. These days, even the schools realize the importance of music, thus they are enhancing the methods of





TRAVEL

Jayant Kadu
B.Com. II



There are plenty of things one can gain from exploring different places. The list includes gaining new friends, new experiences, and new stories.

When you start exploring new places, you get a better understanding of the people living there, including their culture, history and background.

Studies show that travelling can improve your overall health and enhance your creativity. Therefore, you need to take time out from your daily tasks, office responsibilities, hectic schedule, and everyday pressures at least once in a year. Plan a tour to a new city with an open schedule and let life present you with the numerous opportunities.

If you need more convincing, here is a list of all the benefits of traveling.

1. Improves Social and Communication Skills

One of the main benefits of travelling, especially to areas where your native language is not widely used, is that you learn how to communicate better with other people. Brushing up your knowledge on the most commonly used phrases or questions tourists ask can help you reach out to and relate better with the locals.



Nobody can hurt me without my permission.

2. Ensures Peace of Mind

We all have stress and tension in our lives. Traveling forces us to temporarily disconnect from our normal routine, helping us appreciate the people and things we have around.

3. Helps You Get Original and Creative Thoughts

It is believed that if someone gets out of their comfort zone, the mind gets more creative. To develop new neural connections that trigger original and creative thoughts, you must explore new places and break out of your daily routine.

4. Broadens Your Horizons

Travelling helps you connect with different people from different cultures. This gives you the opportunity to see issues and daily life challenges from a different angle.

5. Enhances Your Tolerance for Uncertainty

While travelling, you will find yourself stuck in situations where things don't always go as planned. Such situations will help you learn to cope with the uncertainties in life.

6. Boosts Up your Confidence

Being in a place where you do not know anyone will assist you to gain confidence and presence of mind. You will develop the ability to cope with obstacles, which will make you a confident person.

7. Gets You Real-life Education

Meeting different people from vast cultures and societies provides an education that is impossible to get in a traditional school, college or a university. There is no substitute for the real thing.

8. Creates Memories for Lifetime

If you travel with friends and family members, traveling helps you build stronger bonds and make memories. You can also save memories of a lifetime by creating photo albums or sharing photos in social media.





9. Helps You Have Fun

No matter how young or old you are, there is always a time when the child in you wants to have some fun. When you travel, you do not care what you do at all and you can just break free from the norm.

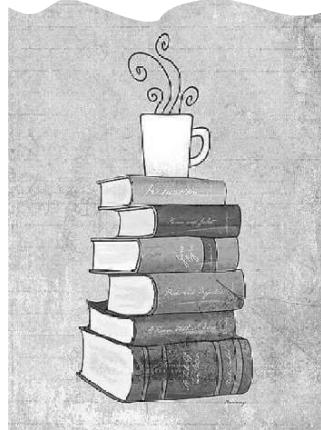
10. Aids you Get to Know Yourself

While traveling, you might find yourself stuck in situations you won't normally experience in your daily life. This can help you understand yourself and how you react to such circumstances, preparing you for future similar situations.

Although traveling offers many benefits, it also has some disadvantages if not planned carefully. If you are a patient and taking medication for a disease, do not forget to carry your medication. Keeping jet lag pills handy saves you from unnecessary discomfort.

Those susceptible to allergies should carry allergy medication. Plan your tour in advance, prepare a checklist to keep yourself healthy while traveling, and pack important items before you travel.

Travelling is good for the health, so decide a place now and pack your bags. Remember, you only live once, so start traveling to different places and get some life-altering experiences.



भारती

Exam of Life

God is a great examiner,
We all are students in his class

Our life is an answer book
To write down our question

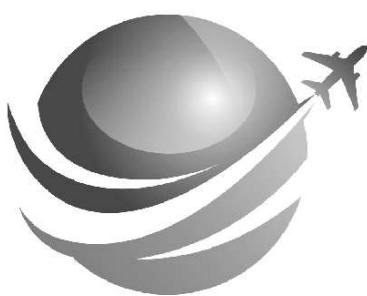
The world is an examination hall
We assemble here to sit

To make the examination sit
The time allowed three hours

The first hour of exam
Is spent in childhood

The second hour of exam bring south
And the final hour of exam
Is spent in old age

The final call given by God
Signifies the end of examination
and our answer books are
snatched away



Divya N. Nanoti
B.Com - II

Hate the sin, love the sinner.



RELEVANCE OF GANDHIAN PRINCIPLES IN TODAY'S TIME

Ku. Nikita Barasagade
M.A.II (English)



Gandhian principles or value system is something that stirred the entire India at one point of time. It ignited a revolution that took the whole of nation in its stride and lasted till we were able to force the Britishers to leave India. This value system gave the nation the principles of truth, non-violence, satyagraha which paved way to people's heart. We are still awed by the uniqueness of Gandhiji's principled approach. He endorsed simple living and high thinking while practicing.

Gandhiji preached 'truth' or 'satya' which made us not to withstand a lie. He preached 'Satyagraha' and in fact rallied a desperate mass of people with him all over the country. This helped the British Empire to think about leaving India. This methodology appealed to the conscience of mankind and was based on the assumption that peaceful protests are a very powerful tool.

If the question is asked whether Gandhian principles are relevant even today? The answer is yes; to some extent they are relevant and are followed not only in India but also by many leaders all over the world. In Indian context, principle of Satyagraha still holds good. Through peaceful protest in the form of candle march almost all over the country justice was delivered in some cases. Even India's foreign policy is based on peaceful co-existence.

We must remember that Gandhiji was a strategist, a genius and he molded his movement according to the situation. He

could visualize the mood of the nation and strategically took each step in a well defined way.

So, there is need to understand that same set of principles are very much relevant. Just that they have to be molded according to the present times and its requirements.

Gandhiji's views about sanitation or decentralization of power or women empowerment or need for basic education

for all, every view holds good and is followed presently. Make in India is nothing but self-sufficiency as emphasized by Gandhiji. Individuality and economic independence were two things very close to Gandhiji's heart. Present trends indicate the best times when both these are at their prime.

Women empowerment

was one of Gandhiji's main goals. Today Indian women are forerunners in about every field. Today Indian women have international presence whether it is space or sports. Gandhiji's dream of creating a global India, a country which encompasses technical and intellectual advancements and maintain its identity is blooming true day by day. Today, be it IT, medicine or research, India is upgrading its skill to remain in limelight. Indian brains are sought after everywhere.

Gandhiji forever believed that there is no better teacher than life itself. He maintained that no child can be forced to study but should find the inclination to do so; education today is based on these ideas only. Environmental consciousness, moral values,





intra-personal skills, community and society oriented awareness are all inculcated in young minds through education.

Even outside India, Gandhian principles hold relevance and are followed by eminent leaders. The phenomenal success, Gandhiji registered in far away South-Africa fighting for human rights and civil liberties has great significance and later his teachings were adopted by Nelson Mandela, the great South African freedom fighter. Dr Martin Luther King was very much inspired by Gandhian principles.

There is great resonance of the historic salt march at Dandi with the courageous Montgomery Bus Boycott against racial segregation in United States. Aung San Suu Kyi, the Burmese leader learnt from Gandhiji that for a doctrine of peace and reconciliation to be translated into practice, one absolute condition needed is fearlessness. Aung San followed this and it was the secret of her success amid all the darkness and loneliness against a brutal and hostile regime. Even former US President Barack Obama sees Mahatma Gandhi as an inspiration.

Gandhiji is alive and active in the modern world, his teaching followed by social and religious leaders, American human rights activist or Palestinian leader, Mubarak



Awad who believes in non-violence. Thich Nhat Hanh, the Vietnamese Buddhist leader lays emphasis on Gandhian principles when he says, "I think we may fail in our attempt to do things, yet we may succeed in correct action when the action is authentically non-violent, based on understanding, based on love."

To conclude we can say that most of the teachings of Mahatma Gandhi hold relevance even in today's world. The path shown or followed by Gandhiji at that time still remains a very valid one if somebody chooses to tread on it. In today's scenario, 'Eye for an Eye' is no

solution as it only aggravates the situation. Peaceful coexistence, economic independence, respect for women, child-centred education and basic education for everyone, universal brotherhood- all these principles should serve as a beacon of light to guide humanity to a better world.

Gandhian ways and his ideals seem to be the only solution to overcome the present ever growing problem of terrorism which is leading the world to a doomsday.

Gandhiji was leader of the past runs into the present and marches towards the future. He had always been a leader of the time ahead. No leader either today or in future can match him with the charisma and caliber and wisdom that he had.

भारती

The future depends
on what we do in
the present.



भारती



INDIAN NAVY

The Indian Navy is the naval branch of the armed forces of India. With 55,000 men and women, including 5,000 naval aviation personnel and 2,000 Marine Commandos (MARCOS), it is the world's fifth largest navy. The Indian Navy currently operates more than 155 vessels, including the aircraft carrier INS Viraat.

India uses its navy to enhance its international relations through joint exercises, port visits, and humanitarian missions, including disaster relief. The Indian Navy is increasing its capabilities as a true blue-water navy; the Indian Navy's doctrine states that this is for the collective good of nations.

The Indian Navy sees several principal roles for itself:

In conjunction with other armed forces of the union, act to deter or defeat any threats or aggression against the territory, people or maritime interests of India, both in war and peace;

Project influence in India's maritime area of interest, to further the nation's political, economic and security objectives;

In cooperation with the Indian Coast Guard, ensure good order and stability in India's maritime zones of responsibility.

Provide maritime assistance (including disaster relief) in India's maritime neighborhood.

To play a key role as part of 'a pluralistic security order' for a better world.

The Indian Navy is well known to provide emergency relief to the marooned due to natural cause or conflicts in and around the Indian Ocean.

Each of the three Naval Commands has an active Flag Officer Commanding in Chief. The commander of the Navy is the Chief of Naval staff (CNS).

The Indian Navy is divided into the following broad Categories:

Administration
Logistics and Material

Akshay Chaudhari, M.Com. II



Training

The Fleets

The Naval Aviation

The Submarine Arm

The Marine Commando Force (MCF) known as MARCOS is a Special Forces unit that was raised by the Indian Navy in 1987. Modeled after the US Navy SEAL and the Royal Marines it was created to handle reconnaissance, raids and counter-terrorism in a maritime environment. The Indian Navy conducts naval exercises with friendly navies strengthening bilateral relationships with other navies and nations.

Some such exercises take place annually like the Exercise VARUNA with the French Navy, KONKAN with the British Royal Navy, INDRA with Russian Navy, MALABAR with the U.S. Navy, and SIMBEX with Republic of Singapore Navy. The Indian Navy also conducted exercise with the Chinese PLAN in 2003 and with various other navies.

India conducted TROPEX (Theatre-level Readiness Operational Exercises) 2007 in which, the new doctrine of influencing the land and air battle in support of Indian Army and the Indian Air Force was validated. Indian Navy conducted naval exercise with JMSDF and U.S Navy in the Pacific and also exercised with Chinese Navy.

The Indian Navy regularly conducts adventure expeditions, the most remarkable among the various adventures being the sailing ship and training vessel INS Tarangini circumnavigating of all the different ports belonging to different countries this was done intending to foster good relations with various other nations, she returned to India after visiting 36 ports in 18 nations. This helps to bridge gaps between nations and develop strong political and military relations.

The men in white are the ones responsible to safeguard coastal boundaries around India and are the very reason we sleep peacefully. Their never ending determination will always ensure a safe and bright future for India. No wonder there are a million Indians waiting to join the Indian Navy.



You must not lose faith in humanity.



Life A To Z

Avoid negative sources, people
 Places things & habits
 Believe in yourself
 Consider things from every angle
 Don't give up and don't give in
 Enjoy life today, yesterday is gone,
 Tommorrow may never come
 Family & friends are hidden pleasure
 Enjoy their riches
 Give more than you planned to
 Hang on to your dreams
 Ignore those who try to discourage you
 Just do it
 Keep trying no matter how hard it
 Seems it will get easier
 Love yourself and most
 Make it happen
 Never lie, cheat or steal, always smile a give deal
 Open your eyes & see things as they really are
 Practice makes perfect
 Quitters never win & winners never quit
 Read, study and learn about everything
 What is important in your life
 is Stop procrastinating
 Take control of your own destiny
 Understand yourself in order to
 better understand others
 Visualize it
 Want it more than anything
 Accelerate your efforts
 You are unique of all God's creations
 nothing can replace you
 Zero in on your target and go for it!
 Exam of Life

Divya N. Nanoti
B.Com - II



54

To believe in something, and not to live it, is dishonest.

A DAY AWAY



Some feelings are shallow,
 some feelings are deep.
 Some makes us smile,
 some make us weep.

Some we love,
 some we don't.
 Some we'll enjoy, some we won't.

Some grounding,
 some uplifting,
 Some long-lasting,
 some constantly shifting.

No matter what feelings
 I'm feeling today,
 I know
 tomorrow is
 only a day away.

Ku. Shatakshi Haramkar
B. A. I



भारती

HOW TO CHOOSE A CAREER THAT SUITS YOU BEST

How much do you know about yourself? If you plan to live a highly satisfying work life and enjoy your work, you should choose a career that suits you best. Unfortunately, there are a lot of people who end up choosing the wrong career and frustrate themselves in the long run. Being in the wrong line of work doesn't only ruin your professional life, but it harms your personal life as well.

So, it's crucial to choose the right career. But how do you choose the right career? There are a number of things that you should take into consideration to pick a career that suits you best. A lot of people end up choosing the wrong careers due to a lack of appropriate guidance and advice. You shouldn't be one of them.

Given below are some important tips or guidelines that you should follow to choose the right career and be happy for the rest of your life.

Know Your Strengths

Every one of us has some strengths and some weaknesses. The point is to find out what you are really good at. Are you good at telling stories? Do you find it easy to coach other writers? Do you love teaching students? There must be something that you feel passionate about and are good at doing. You need to find out what those skills and strengths are.

Create a list of skills that you have, and then pick the strongest skills from that list. Consult your friends or family for an outer perspective. If you play by your strengths, you'll enjoy a great professional life.

Discover Your Personality Type

You might have heard about Myers-Briggs. It's an introspective self-report questionnaire which helps you find out what type of personality you have. Different persons have different types of personalities; someone could be an introvert and someone else could be an extrovert. By knowing your personality



Ku. Vanshika Bais
B.Sc.III



type, you'll be able to find out what type of work environment will suit you best.

Take a Career Test

If you are confused deciding which career is right for you, you can also go for a career test. Typically, a career test presents you with a set of questions which you need to answer in the given time-frame. A career test is aimed at assessing your skills and strengths and then suggests a career that is a good match. Once you have finished answering all the questions, you'll be provided with 2-3 career options that suit you best and promise a satisfying life.

On the internet, you'll find a number of career tests that you can complete within a few minutes. Many of them are free.

Seek Advice from Others

No matter where you live, you'll always have people who are already employed, expert in a particular field or have more professional experience. Feel free to get in touch with these people and talk about your aspirations. Gather information about different occupations and industries. Ask them for advice that you can use for choosing a career that's best for you.

Work as an Intern

Internships provide you with an excellent opportunity to lay the foundation of your career. The experience of actually working in the real world is something that you should never ignore. Working as an intern helps you find out how being in a particular job feels like, whether the work environment is up to your taste and how you get along with people in the workplace. Internships are also highly recommended for building connections with professionals and gaining work experience that can add extra weight to a resume. An internship can be either paid or unpaid.



WHAT IS CONSERVATION OF NATURE?



Conservation of nature means the preservation of forests, land, water bodies, and minerals, fuels, natural gases, etc. And to make sure that all these continue to be available in abundance. Thus all these natural resources make life worth living on Earth. Life would not be imaginable without air, water, sunlight as well as other natural resources present on the earth. Thus, it is essential to conserve these resources in order to retain the environment integral. Here is a look at the types of natural resources existing on Earth and the ways to conserve these:

Types of Natural Resources:

- Renewable Resources: These are resources such as air, water, and sunlight that refill naturally.
- Non-Renewable Resources: These are resources like fossil fuels and minerals that do not restock reform very slowly.
- Biotic: These originate from living beings and organic material like plants and animals.
- Abiotic: These come from non-living things and non-organic material. These comprise air, water, and land as well as metals like iron, copper, and silver.

Natural resources are also categories such as actual resources, reserve

Ku. Gunjan Tale
B.Sc. III

भारती

resources, stock resources and potential resources based on their development stage.

How to Conserve Nature and Its Resources?

Many of the natural resources are being used at a faster rate as compared to their speed of production. There is so a necessity for conservation of nature and the natural resources it offers. Here are some of the ways in which these resources can be conserved:

Reduce Water Consumption

Water is available in abundance on Earth. This is one of the reasons people do not consider much before using it. However, if we keep using it at this speed. In the future, we may not be left with as much of it. Therefore, simple things such as turn off the tap while brushing or reuse the leftover water to water the plants can help in this direction.

Reduce Usage of Electricity

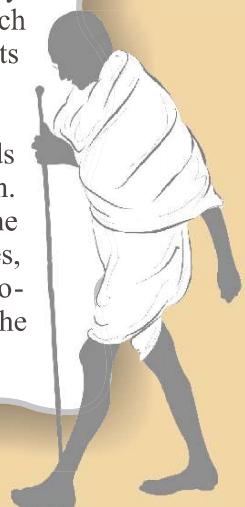
Use only as much energy as you require. It is thus advised to limit the usage of electricity. Simple habits such as turning off the lights before parting your room, turn off the electric appliances after use. Switching to energy-saving fluorescent or LED bulbs can make a change.

Restrict Usage of Paper

Paper manufacturing depends only on trees. Increasing the use of paper means encouraging deforestation. This is one of the key reasons for concern is in today's time Always ensure you use only as much paper as necessary. Stop taking print outs and use e-copies instead to do your bit.

Use Newer Agricultural Methods

The government must aware the methods such as mixed cropping, crop rotation. Also, the government should teach the minimum use of pesticides, insecticides, appropriate use of manures, bio-fertilizers, and organic fertilizers to the





farmers.

Spread Awareness

Spreading awareness about the conservation of nature is always a necessary step. It can be achieved only when more and more people understand its importance and the ways in which they can help. Besides this, it is essential to plant more and more trees. It is necessary to contribute towards lowering air pollution. We must use shared transport and employing rainwater harvesting systems to conserve nature.

Conclusion

Nature comprises of everything that surrounds us. The trees, forests, rivers, rivulets, soil, air all are the part of nature. So, it is very important for the continuation of life on earth. It would be difficult to imagine life on earth, which has a spoiled natural environment.

Therefore, taking appropriate steps to conserve nature in its untouched form is the need of the hour. It must be a priority for the human race. Only human beings with their power and ability can save nature in its purest forms.



Living Again

Running, running
far away.

Escaping dreams
of yesterday.
Faster, faster
there I go.

Forgetting things
you'll never know.

Dying, dying
deep inside.

Find a place
for me to hide.

Catching, catching
up with me.

No more running
from reality.

Stopping, stopping
let me cry.

Finding a way
to say goodbye

Ku. Komal Yadao
B.Com.I



Be the change that you wish to see in the world.



YOGA- THE WAY OF LIFE

Ku. Mansvi Thakur
B. A. I

भारती

Yoga is an ancient art that connects the mind and body. It is an exercise that we perform by balancing the elements of our bodies. In addition, it helps us meditate and relax.

Moreover, yoga helps us keep control of our bodies as well as mind. It is a great channel for releasing our stress and anxiety. Yoga gained popularity gradually and is now spread in all regions of the world. It unites people in harmony and peace.

Origin of Yoga

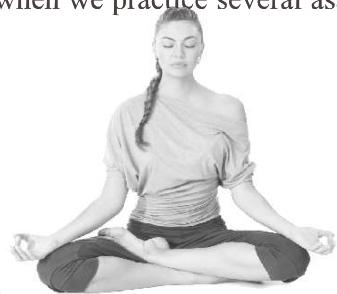
Yoga essentially originated in the subcontinent of India. It has been around since ancient times and was performed by yogis. The term yoga has been derived from a Sanskrit word which translates to basically union and discipline.

In the earlier days, the followers of Hinduism, Buddhism, and Jainism practiced it. Slowly, it found its way in Western countries. Ever since people from all over the world perform yoga to relax their minds and keep their bodies fit.

Furthermore, after this popularity of yoga, India became known for yoga worldwide. People all over the world have started to realize the benefits of yoga. Several workshops are held and now there are even professional yogis who teach this ancient practice to people so they can learn about it.

Benefits of Yoga

Yoga has numerous benefits if we look at it closely. You will get relief when you practice it regularly as it keeps away the ailments from our mind and body. In addition, when we practice several asanas



Live as if you were to die tomorrow. Learn as if you were to live forever.



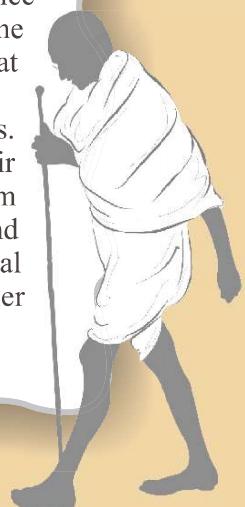
and postures, it strengthens our body and gives us a feeling of well-being and healthiness.

Furthermore, yoga helps in sharpening our mind and improving our intelligence. We can achieve a higher level of concentration through yoga and also learn how to steady our emotions. It connects us to nature like never before and enhances our social well-being.

In addition, you can develop self-discipline and self-awareness from yoga if practiced regularly. You will gain a sense of power once you do it consistently and help you lead a healthy life free from any problems. Anyone can practice yoga no matter what your age is or whichever religion you follow.

21st of June is celebrated as International Day of Yoga where people are made aware of the benefits of yoga. Yoga is a great gift to mankind which helps us keep better and maintain our health. You also develop a higher patience level when you practice yoga which also helps in keeping the negative thoughts away. You get great mental clarity and better understanding.

In short, yoga has several benefits. Everyone must practice it to keep their health maintained and also benefit from it. It is the secret to living a healthy and long life without the use of any artificial means like medicines or any other shortcuts of any kind.





DIGITAL PLATFORM

Coronavirus propelled the use of contactless digital technology across India. Since the beginning of its COVID-19 lockdown in late March, India has distributed around \$5 billion in cash benefits to its citizens who need assistance the most, entirely through payments made via digital platforms.

The country was already on a digital-first trajectory with one of the highest volumes of digital transactions in the world when the pandemic struck, and further propelled the use of contactless digital technology.

Data from the apex Reserve Bank of India (RBI) show that India is now clocking around 100 million digital transactions a day with a volume of 5 trillion rupees (\$67 billion), about a five-time jump from 2016. RBI expects this to further grow five-fold to 1.5 billion transactions a day worth 15 trillion rupees (\$200 billion). Much of this is powered by the United Payment Interface (UPI), a real-time payment system developed by the National Payments Corporation of India and monitored by RBI.

This digital-first reset of a country of 1.3 billion people is not only technological advancement but, more importantly, it is the foundation of a new mechanism for the deliverance of goods of governance. Embedded in this programmatic use of technology by the state are two promises which have historically been difficult to fulfill in India—speed and the plugging of leakages. The use of digital technology led to savings of nearly \$23 billion, 98% of this by eliminating erroneous beneficiaries.

The digital reset of the Indian economy has seeped into almost every aspect of life. Almost every Indian now has the digitally authenticated Aadhar



Ku. Ashwini Rathod
M.Com. I



identification number. The connection of Aadhar with bank accounts (under a financial inclusion scheme called Jan Dhan), and mobile phones (India has more than a billion mobile phone subscriptions), or what has been called JAM, is the bedrock of much of this reset.

With the lockdown placing immense strain on the household budgets of several sections of society, JAM played the role of a safety net and helping millions who need immediate monetary aid through ubiquitous direct transfer of state benefits. Aadhar is also the base for India Stack, a set of open APIs (Application Programme Interface) which developers can use as the foundations for their applications.

And that is not all. To effectively track and monitor the spread of COVID-19, India's National Informatics Centre created the Aarogya Setu app, which has been downloaded more than 127 million times. Its citizen participation and feedback platform MyGov.in has around 9.5 million users and gets 10,000 posts per week.

Aarogya Setu and other allied initiatives like the National e-Health Authority and new tele-medicine guidelines are coalescing towards a National Health Stack which is aimed to be completed by 2022. From filling healthcare needs in remote areas to building data-driven public policy on health, the use of technology fulfills many roles and most importantly in some of the most remote areas of the country.





Indian states used the COVID-19 opportunity to further spread the use of technology – whether it is use of Collaborative Robots (Co-Bot) by the government in the eastern state of Jharkhand or the municipal corporation of Bengaluru, India's tech hub, using drones to spray disinfectants, survey areas, monitor containment zones and make public announcements.

Several other Indian states like Telangana, Karnataka, Gujarat and cities like Varanasi are using similar measures to combat issues arising from the pandemic. By using technology, the state governments are also managing the demand, availability and use of equipment like ventilators, as well as essential medical items, including N95 masks and personal protective equipment (PPE).

The use of technology is decentralizing decision-making, bridging communities with local governments across cities and towns. Using technology and digital tools, these innovative solutions are having an impact across various spheres of life, be it livelihoods, access to services or education. For instance, using aggregator apps, hyper-local vendors like those selling vegetables in neighbourhoods or plying e-rickshaws are now able to provide door-to-door services while receiving consolidated payments on a monthly basis – thus providing a stable source of income. Similarly, in education, many schools have shifted to online classrooms while students and educators with limited

internet connectivity are also learning via mobile phones.

This rapid roll-out of state technological infrastructure has triggered an equal response in private business. As the Indian government promotes DIKSHA, a platform for school education, and introduces training in coding at middle school level, the country has the world's highest funded educated app, Byju's, which has raised nearly a billion dollars, and Jio, an all-services tech platform, from Reliance, India's most valuable company by market capitalization, has raised \$15 billion during the pandemic from a clutch of investors including Facebook, with the promise of delivering a digital lifestyle to every Indian.

To hasten the process of last mile connectivity of tech right up to the last consumer, Google has announced an additional \$10 billion of investment in India in the next five to seven years – to provide internet access in every Indian language, and use technology in agriculture, education and health.

This joint public-private push is making India a digital-first country, resetting the basic life experience and aspirations of more than a billion people.

भारती





A SMILE

When someone's having a bad day,
 A smile could go a long way,
 So make sure to put one on
 And keep it until the day is gone.
 You don't know what this deed
 Could do for a friend in need.
 It might save them from the pain
 Of a sadness they cannot contain.
 Don't ask what a smile can do
 Because I'm sure it once helped you.

Ku. Gayatri Shelokar
 B.Com.I

CARE AND HAPPINESS

You came as a ray of light,
 Made my life cheerful and bright,
 Showering your affection over me
 So that my face was full of glee.
 Taking away my complete loneliness
 And giving me back all the happiness
 With a Midas touch of your care
 To keep me away from despair.
 I'll never leave you midway,
 And tales of our bond people will say.

Ku. Puja Sao
 B.Com.III



*Don't you want
 Someone...*

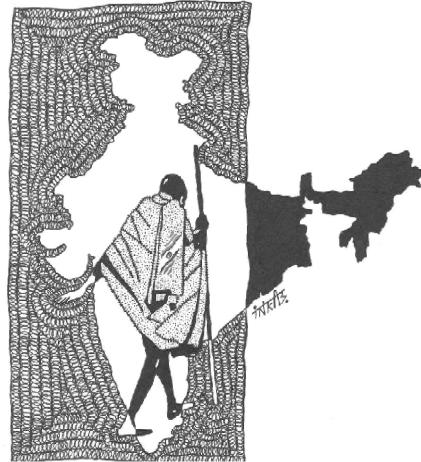
Don't you want someone
 Who makes you laugh,
 Who'd help you when you cry?
 Don't you want someone
 Who cares for you,
 Whose love will never die?

Don't you want someone
 Who'd help you through,
 No matter what the cost?
 Don't you want someone
 Who would search the world
 If ever you were lost?

Don't you want someone
 Whose love is true,
 Who would never think of another?
 Don't you want someone
 Who just wants you
 And thinks
 you were made for each other?

Akshay Bhadange
 B.Sc.II





भारती

My Mother, My Friend

The strength you have is amazing.
 The miracles you work are brilliant.
 I look up to you and ask you for guidance.
 I admire all that you are.
 One day I want to be the woman you are;
 I aspire to make you proud.
 You're my every breath and heartbeat;
 You are my soul.
 In my eyes you're perfect,
 I couldn't ask for anything more.
 I can always count on you,
 Even when I'm in the wrong.
 I love all that you are,
 My mother, my friend.

Ku. Priya Darak
M.A.I (ENG)

To our great country,
 Let us pay homage,
 Let us all get together,
 And hear Bapu's message,
 Hindu, Muslims, Sikhs and Christians,
 Remember you all are Indians,
 India is your motherland,
 And unity is your strength.
 Saffron, white and green hues,
 Flutter in the heavenly blues,
 Love, Peace and Equality,
 Was his message to humanity,
 Hear no evil, See no evil,
 Speak no words untrue,
 "Satyameva Jayate"
 Should be your motto too.
 North, South, East or West,
 No matter where you stay,
 Do your duty come what way,
 Do it day by day,
 No ones high, nor anyone low,
 Let us all barriers of caste throw,
 And treat all men as equals,
 Who are God's creations,
 Like me and you.
 Little children though we are,
 Let us all pledge today,
 With Satya, Ahimsa as our theme,
 We will fulfill Bapu's dream.

Ku. Puja Chune
B.Com.III



भारती



OUR COUNTRY

Among all countries of the world,
Our country is the best!
You may make mistakes though,
Our country is the best!
We have the mountains graceful,
Our rivers too are beautiful!
There is always flowers fest,
Our country is the best!
A variety of birds and animals,
Dwell here and rest!
Various crops you can test,
Our country is the best!
A lot of pious women are here,
And saintly men too;
We have everything that is best,
Our country is the best!
We are thankful to the Providence,
That He let us be born here and rest;
We can always proudly announce,
That our country is the best!

Ritik Dongare
B.Sc. II

COME AGAIN...



O, Teacher of truth and non violence
You loved peace and patience
Taught unity, honesty and equality,
Loved cleanliness and simplicity.
O, Bapu, look at our nation
Unfortunately forgot your lesson.
People like corruption and dishonesty
Forgot non- violence and equality
O, Bapu, Come again to our country,
Remind our values and history.
Recognize current enemies of Nation
They are terrorism, corruption and inflation
Recognize current enemies of Nation
They are terrorism, corruption and inflation
O Pyare Bapu, accept our invitation,
Come again, once again, let's fight for nation.

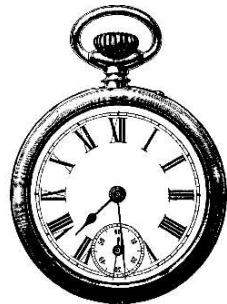
Ku. Rashmi Joshi
B.Sc. III

Faith is not something to grasp, it is a state to grow into.





EACH MOMENT IS PRECIOUS



Live in the moment,
Just take it all in.
Pay attention to everything,
Right there and right then.

Don't let your mind wander
To what's coming next.
Cherish this moment
And give it your best.

Don't let tomorrow
Make you rush through today,
Or too many great moments
Will just go to waste.

And the person you're with,
In that moment you share,
Give them all of your focus;
Be totally there.

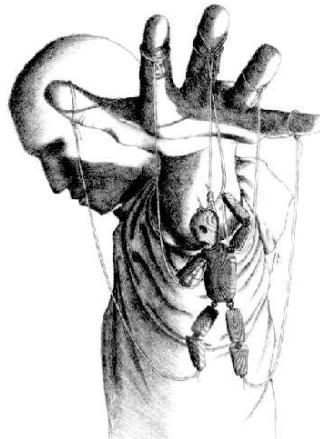
Laugh till it hurts,
Let the tears drop.
Fill up each moment
With all that you've got.

You become who you are
In those moments you live.
And the growth's not in taking
But in how much you give.

Life is just moments,
So precious and few.
Whether valued or squandered,
It's all up to you!

Ku. Nikita Barasagade
M.A.II (ENG)

INNER STRENGTH



It's only through mistakes we make
We learn where we went wrong.
It's only when we're far from home
We realize where we belong.

It's only when we close our eyes
Our dreams seem clear and bright.
It's only in our darkest hours
We truly see the light.

It's only when we lose our way
We pray to the stars above.
It's only through times of grief
We learn the true meaning of love.

It's only when all hope seems lost
And our weary journey seems so far,
When the entire world's against you,
We learn how strong we really are.

All things are sent to try us.
We must strive and give our best.
I believe God is watching over us,
And he guides us in our quest.

Ku. Deepika Mishra
M.A.II (ENG)

भा
रती



માર્ગદી

LIFE IS NOW



Time flies and memories fade.
People change and new friendships are made.
Only the true remain forever at our side.
Eventually the disappointment and pain will subside.

It is all about the journey and what has yet to come.
Life is what you make of it; you are what you've become.
Life is too short to hold onto regrets.
Forgiveness is key even though you may never forget.

Cherish the good and remove the bad.
Some people don't realize till it's gone what they've had.
Moving on is a way of life.
There will always be obstacles, pain, and strife.

Never be afraid to take a stand,
And always be willing to lend a helping hand.
A little bit goes a long way.
All it takes is a smile to brighten someone's day.

Your chance to live is now, so what are you waiting for?
The world is yours for the taking and so much more.
Endless possibilities are forever at your disposal.
The chance to live another day is life's golden proposal.

Ku. Abha Pareek
B.Sc.II

Teachers are keys
Those unlock the student's mind.
You are guides who mold our mind.
You are one of a kind.

You are like a shepherd
Who guides the sheep
To the right path.

You, teachers, turn the pages
Of the great books.
You train us well
To reach great heights.

Thank you, teachers,
For all you have done.
In the group of many
You are one.

Ku Swati Khemchandani
B.Com.II

THANK YOU, TEACHERS



No one can hurt me without my permission.





FEEL OF NATURE



Feel the peace, which you find in nature.
Positive atmosphere which gives you more pleasure.

Feel the golden morning and the energetic sunrise.
The dark night and the moon changing its shape and size.

Feel the winds that pass through your ears.
Just relax and forget all of your fears.

Feel the morning with chirpings of the birds.
Let them greet you; just try to understand their words.

Feel each and every drop of heavy rain.
This will help you in every pain and strain.

Feel the shimmering leaves of the trees.
Stay calm and say goodbye to all your worries.

Feel the clouds that independently wander in the sky.
Happiness is also like them - sometimes low and sometimes high.

**Ku. Sonal Naik
M.A.I (ENG)**

If at times you feel you want to cry
And life seems such a trial,
Above the clouds there's a bright blue sky,
So make your tears a smile.

As you travel on life's way
With its many ups and downs,
Remember it's quite true to say
One smile is worth a dozen frowns.

Among the world's expensive things,
A smile is very cheap.
And when you give a smile away,
You get one back to keep.

Happiness comes at times to all,
But sadness comes unbidden,
And sometimes a few tears must fall
Among the laughter hidden.

So when friends have sadness on their face
And troubles round them piled,
The world will seem a better place
And all because you smiled.

KEEP ON SMILING



In a gentle way, you can shake the world.

**Ku. Gargi Somwanshi
B.Sc. I**



TRUE FRIENDS

True friends are by your side through it all.
True friends are there to catch you when you fall.

True friends give your life a happy lift.
True friends are a most precious gift.

True friends will care about you forever.
True friends want to be with you on every endeavor.
True friends can make you laugh and cry.
True friends can be girls or guys.

True friends can get mad at each other.
True friends can be your sisters or brothers.
True friends will never truly leave you.
True friends will love you no matter what you do.

True friends really know you but love you anyway.
True friends are those who are always asking you if you're okay.
True friends know that hate is a very strong word.
True friends don't believe every story they've heard.

True friends will tell you the truth, even if it's not what you want to hear.
True friends are always there with a hug and a listening ear.
True friends will tell you things that are true.
True friends will do anything they can to help you.

True friends love to spend time with you.
True friends love to tease you too.
True friends tease all in good fun.
True friends don't care if you've lost or won.

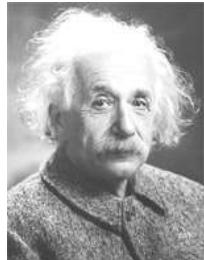
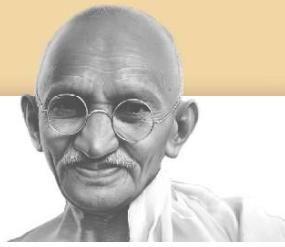
I will love you forever, my friend.
I will stay by your side until the very end.
You'll be in my heart, as I pray for you each day.
You are my truest friend in every way.

Ku. Komal Dhawale

B.Com.II



INSPIRED BY MAHATMA GANDHI



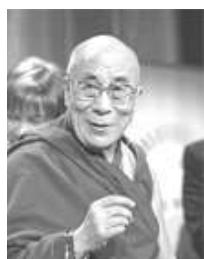
Albert Einstein and Gandhi were big admirers of each other and exchanged letters frequently. Einstein called Gandhi "a role model for the generations to come" in a letter, writing about him. "I believe that Gandhi's views were the most enlightened of all the political men in our time," he said.



Nelson Mandela, great leader of the South African people and another giant of the 20th century anti-colonial struggle, often cited Mahatma Gandhi as one of his greatest teachers: "Gandhi's ideas have played a vital role in South Africa's transformation and with the help of Gandhi's teaching, apartheid has been overcome."



Although Rabindranath Tagore and Gandhi had some sharp differences, the former was the first notable contemporary to refer to the latter as Mahatma. "Mahatma Gandhi came and stood at the door of India's destitute millions...who else has so unreservedly accepted the vast masses of the Indian people as his flesh and blood...Truth awakened Truth," he said.



His Holiness the Dalai Lama, monk and exiled leader of the Tibetan people, has always said he is a follower of Mahatma Gandhi. Both the leaders were representatives of the idea that political change must be secondary to spiritual evolution. "I have the greatest admiration for Mahatma Gandhi. He was a great human being with a deep understanding of human nature. His life has inspired me," said the Dalai Lama.



When Steve Jobs started his second innings at Apple in the year 1997, he stood before a giant portrait of Mahatma Gandhi and said these words before a packed audience: "Here's to the crazy ones. The misfits. The rebels. The troublemakers...because the people who are crazy enough to think they can change the world, are the ones who do." It is believed that Mahatma Gandhi inspired



Film director and producer Lord Richard Attenborough's film *Gandhi* swept the Oscars in 1983. Speaking of his inspiration, he said: "When asked what attribute he most admired in human nature, Mahatma Gandhi replied, simply and immediately, 'Courage'. 'Nonviolence', he said, 'is not to be used ever as the shield of the coward. It is the weapon of the brave.'"

न चोराहार्यम् न च राजहार्यम्,
न भ्रातृभाज्यं न च भारकारि।
व्यये कृते वर्धत एव नित्यं,
विद्याधनं सर्वधनप्रधानम् ॥



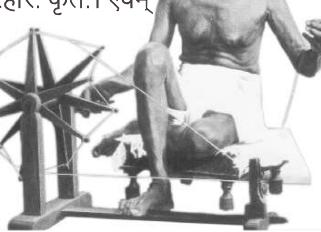
अस्कृत विभाग

NSS



भारतस्य राष्ट्रपिता कथ्यते। विश्वनन्दयस्य
प्रातःस्मरणीयस्यास्य महात्मनो जन्म
काठियावाइप्रदेश पोरबन्दरनामके स्थले
एकोनसप्तयाधिकाषादशशतमे खिस्तीयवर्षे
अभवत्। अस्य पूर्ण नाम
मोहनदासकर्मचन्दगान्धि: इत्यास्ति।

आबाल्यादैव अयं सत्यवादी आसीत्। सत्यविवाहः कस्तूरबानाम्न्या धार्मिकमहिलया बभूव। कुशाग्रबुद्धिरयं विधिशास्त्रस्योच्चशिक्षा प्राप्तुं विदेशं गत, परन्तु तत्र तेन संयमपूर्वक मांसमदिपरिहारः कृतः। एवम् आत्मशुद्धिपूर्वक प्रावीण्यं लब्धवा स्वदेशं प्रतिनिवृत्य पुनः वृत्यर्थम् अफीकां गतः। तत्रत्याना भारतीयानाम् आंग्लशासनकैः कृतां दुर्दशामवलोक्य तस्य हृदयं द्रवीभूतं, तदर्थं च तेन न्याययुद्धं प्रारब्ध येन तत्रत्याना येन तत्रत्याना भारतीयानां दशा किञ्चत् परिष्कृता। तदनु भारतं प्रतिनिवृत्य आंग्लशासने भारतीयजनानां कषाणि दृष्ट्वा तेन सर्वं जीवनं भारतीयस्वातन्त्र्ययुद्धाय आहुतमा। तेन हरिजनोद्धारेण अन्यैः चोपायैः भारतीयजने षु ऐक्यभावः सत्र्यारितःयतः संघटनेन ऐक्यन च विना आंग्लशासनात् मुक्तिः। असंभवा आसीत्। तेन सम्प्रक ज्ञातं यत् महत्य आंग्लशासनशक्त्या अहिंसयैव योद्धुं शक्यते न हिसया। अतएव तेन अहिंसकैः असहयोगान्दोलनः।



राजीवस्य अद्भूतं स्वपनम्
सिहो वदति म्याऊँ-म्याऊँ
हस्ती धावति यथा चित्रकः
सर्पः वदति भौँ-भौँ भाऊँ।
भूलूकः दुर्बलः तथा यत्।
यथा चमरपुच्छा सांतः।
मूषकभीता धावति मार्जरी।
शशकः धावति शंगयुतः।

अद्भूत क्वचिं?

संस्कृत द्विवस

१

आमन्त्रितोल्लासविलासिवर्षः
विवृद्धवृद्धौघृष्णीकर्षः।
विद्योतितच्छज्जन्मवृगुणप्रकर्षः
सुपर्वभाषाद्विवरोऽमार्षः॥

मयुरी गद्रे, बी.एस.सी. भाग-३

मनोमुदुः कोविदकुञ्जराणां
तन्यन्त एतेन च निर्जराणाम्।
गुणैर्गृहिष्ठेरिह भासमानो
विराजतां संस्कृतवासरोऽम्॥

३

प्रतिप्रदेशं किल कीर्तिघोषः
जनैः समुत्तोल्य मुदा स्वदोषः।
गीर्वाणवाणीगुणगौरवाणा
माचर्यते संसदि कोविदानाम्॥

महात्मा गांधी



आग्लशासनशक्त्या अहिंसयैव योद्धुं शक्यते न हिसया। अतएव तेन अहिंसकैः असहयोगान्दोलनः आंग्लीया भारतशासनं त्यक्तु विवशीकताः। सः स्वयं सत्याचरणम् अकरोत्। तेन भारतीयाः स्वदेशिवस्तूनां प्रयोगाय विदेशिवस्तूनां परित्यागाय च प्रतिबोधिताः। भारतीयतां भारतीयगैरवं च जनमानसे प्रतिबोधितुं तेन संस्कृतज्ञानस्य महत्त्वं ख्यापित हिन्दी भाषायाः प्रयोगश्च प्रसारित। सर्वधर्मसमभावः तस्यान्दोलनस्य मूलमासीत्। स्वातन्त्र्ययुद्धे सः अनेकवारं कारागारे निर्गृहीतः। सर्वभारतीयं तस्य प्रियम् आसीत् दरिद्राणां दुखिनां विपन्नानां च कषेन तस्य हृदयं द्रवीभूतम्, तेषामुत्थानाय तेन महान् प्रयत्नो विहितः। ग्राममोन्नतिरेव भारतस्य उन्नतिरिति तेन सत्यं प्रतिपादितम्॥

अष्टचत्वारिंशदशिकै कानविंशतिशततमे खिस्तीयवर्षे जनवरीमासस्य त्रिशे दिवसे कस्यापि अविमृश्यकारिणः नाथूरामगोडसेनाम्नो जनस्य गोलीप्रहारेण दिवंगतोयं महात्मा। तस्य त्यागेन नीत्याच भारतस्वतन्त्रमभूत। अद्यापि वयं तस्य नीतिमनुसरन्त एव यदि भारतं निर्मातुं प्रयतामहे तदैव साफल्यं प्राप्सर्यामः।

रेणुका भोजने,
बी.एस.सी. भाग-३

२





धूमित्ले

सुदामा पाण्डे य
'धूमिल' हिन्दी साहित्य-

सरोवरस्य विकसित पंकजाचां मध्ये

अग्रिम-पक्त्यां विराजन्ते। ते केवलं त्रिणी एव काव्य ग्रन्थानि विरचितानि किन्तु प्रजातान्त्रिक व्यवस्थायाः उपरि यादृशं प्रहारं अकरोत् तादृशं अन्यत्र दुर्लभम् अस्ति। समकालीन - काव्य - क्षेत्र ते डिमाडिमघोषःकृतः। अस्याः कविता सरलं, समसामान्य-जन-स्वरूप उद्धघाटयति। अस्याः वाणी शुर-सदृशं पाठकामना श्रोताना हृदय आघातं करोति। कवितायाम संवादात्मकता, प्रवाहं जन-मानसस्य प्रश्नाच्च सन्ति। काव्यं पलिवा अनुभूयते यत अहं स्वयमेव स्व-अन्तर्यमनासि संवाद करोनि। समकालीन कवितायाच आधार स्तम्भः ते काव्य-क्षेत्रे बहुमूल्यं योगदानं अकरोत। तस्य कविता राजनीत्यो परि प्रहारं करोति। स्वतन्त्रता अनन्तरं बहूनि वर्षाणि व्यतीतानि किन्तज्ञत्र-सामान्य-मध्ये कोडपि परिवर्तनं न अभवत्। अतैव देशे सर्वेजना मोदभंग-दुःखेन पीडिताः अभवन। इयं पीडा "संसद से सडक तक" "कल सुनना मुझे", सुदामा पाण्डेय का प्रजातन्त्र पुस्तकेषु स्पष्ट-रुपे दृश्यते। तस्य काव्ये पीडा, आक्रोशं च सर्वत्र प्रस्फुटति। जन मानसस्य आक्रोश कवे: वाण्याम् सर्वत्र लभते। शब्द-रूपं - घृत्वा लेखन्या माध्यमेन कगदोपरि आगच्छति। अलंकार बिनैव सरला-सरसा-जन-मानस पावनी वाणी व्यक्ते: दुःख प्रकटयति। धूमितं लेखन-क्षेत्रे निरतः एव आसीत्-तदैव ३८ वर्षस्य अल्प



अवस्थाया ब्रेन ट्युमर रोगेण ग्रस्ताः ते कालकवलितः जाताः।

तीणि काव्य-ग्रन्थानि रचयित्वा एव ते हिन्दी साहित्य क्षेत्रे स्व-स्थानं स्थापितम्। ते हिन्दी साहित्य क्षेत्रे "मी पत्थर" सदृश्य सन्ति काव्ये। तेषां कावो स्वतन्त्रतायाः ज्योतिः तस्य हृदये विद्यमाना पीडा, आक्रोशस्य अभिव्यक्ति अस्ति। या व्यवस्था जनमानसं पिङ्याति ताम् दर्पण दर्शनमेव धूमिल काव्यस्य लक्ष्यमस्ति। सन् १९६० वर्षे अनन्तरं यत् काव्यं लेखन्या: माध्यमेन आगतः सुदामा पाण्डेय धूमि नाम तेषां मध्ये सर्वोपरि अस्त्रि। तस्य काव्ये परम्परा, सभ्यता, सुरुचि, शालीनतायाः भद्रताचाय विरोधमस्ति, यस्य पांच यद् हृदयं फलति धूमिल तम सम्यक् तरत्वेन जानन्ति। धूमिल इदमपि जानाति यद् व्यवस्था केन प्रकारेण स्व-रक्षां करोति। विरोधस्य कारणेनैव तस्य काव्ये आक्रमकता अस्ति। आक्रमकता अस्ति। आक्रमकत कारणेनैव तस्यभस्ति। काव्यस्य प्रभावशीलता वर्धते। अकविता आन्दोलने ते अग्रगण्य सन्ति। धूमिल स्व-काव्ये इदृशी भावां चिनौतिः नव-कवितायाः समये काव्यभाषायाः रुमानियत, अतिशय-काल्पनिकता, जटिल बिम्बधर्मितया मुक्तमस्ति। तस्य भाषा काव्य-सत्यं जीवन-सत्यस्य अधिकाधिक निकटम् आनयति। तस्य मरणोपरान्तं साहित्य-आकदम्या पुरस्कारेण १९७९ तर्मे वर्षे ते सम्मानितः जाताः।

धीरज गढे
बी.एस.सी. भाग-३





मित्र



केनचित् कविना उक्त्रम् 'आपदि मित्रपरीक्षा शूरपरीक्षा रणांगणे भवति' सत्यमेव खलु एतत वचनम्। यथा वीरस्य, शूरस्य परीक्षा रणांगणे भवति तथा मित्रस्य परीक्षा संकटे भवति। यदा संकटानि आपतन्ति, तदा यः साहायं करोति, धैर्यं ददाति स एव मित्रमस्ति सन्मित्रस्य लक्षणानि कथितानि-तद्यथा पापान्निवारयन्ति हिताय योजयन्ते गुद्यान् निगृहति गुणान् प्रकटीकरोति आपद्वंत न जहाति ददाति काले सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्त। य संकटकाले साहायकः यः सन्मार्ग प्रवर्तक, यः पापनिवारकः स एव सन्मित्रम् इति सत्पुरुषाः बदन्ति। जीवने यथा मातपितृयोः स्थान महत्वपूर्णमस्ति तथा मित्रस्य स्थानमा महत्वपूर्णम्। मातपितरौ पुत्रं पालयन्त, संस्कारान् च गच्छतः किन्तू मित्रस्य सहवासे आनन्दं मिलति। मित्रसहवासे एवं दुःखं कृशं भवति। मित्रे सह कृतं पर्यटनम् अधिकम् आनन्दाद्यकमस्ति। यथा सुखस्य समये मित्राणाम् आवश्यकता अस्ति तथा दुःख समये अपि। दुःखसमये मित्राणि एव सान्त्वयन्ति, न आसाः। मित्रं विना जीवनं न संपूर्णम्। बाल्यकाले कृता पापरहिता, अपेक्षारहिता अस्ति। योवनकाले तु सुहृदः सर्वस्वाः एव। यु पुस्तक पठनेन समयव्यापनं सुकरं भवति। पुस्तकानि मित्रवत् मार्गदर्शकानि सन्ति। केनचित् सुभाषितकारेण उक्तम् अमित्रस्य कुतो सुखम् इति। यस्य मित्रं नास्ति सः परमसुखात बल्वितो भवति। यत्समीपे सन्मिमस्ति सः वस्तुतः धनी अस्ति।

ऋषिकेश कोहचाडे, बी.ए.भाग-२

गोदाजम्



भारती

मुशी प्रेमचन्द्रस्य प्रत्येक रचना जीवनस्य दर्पणमस्ति। गोदाजम हिन्दी-साहित्यस्य अमूल्य निधीशस्ति। संसारस्य सम्भ्यक्त कोडपि भाषा न अस्ति पस्मिन विश्व विभूतः अस्य अकवाद न उभवत् प्राचीनमपि इद्यष उपन्यासस्य वर्तमान कालेऽपि अदभुतं प्रासंगिता विधते। गोदानं पठित्वा इदमनुभूयते यत् इच कथा स्वरूप, स्वस्य पार्श्वस्येव कथा अस्ति। इयं कंचा गोदानस्य नायकः; होरी नायिका घनियामा : पाश्वे भ्रमति। इमौ कृषि-दम्पत्योःएव कथा। येत्र प्रकारणे कोडपि कषकः इच्छति यत् तस्य समीपे एका धेनुः भवतु। यस्य सः सेनत्यां निरतः भवतु। अस्मिन्नेव दिशि होती प्रयास-निरत भवति। इयं कथा सामाजिक कुरीतीनाम् उपरि कुठाराधातं करोति। अग्रे चलित्वा इयं कथा जमीदाराणांम् स्थानीय-कोषागार-स्वामिनामुपरि अंपि प्रहारं करोति। निर्धन-कृषकाणा शोषणम् तेषा उपरि अत्याचाराणां जीवन्त व्याख्यानमेव इयं कथा अस्ति भारतीय जन-जीवनस्य मार्मिक निर्धनतायाः चित्रणं, समाजस्य विभिन्न-वर्माणाम्, समस्यांना वर्णनम् लेखकस्य प्रगतिशीलं दृष्टि कोणं, कृषकाणां दयनीयं जीवनम तेषा पठनमेव एकं अपूर्वं अनुभवमस्ति। अस्यै वकथया सह शहरीजीवन नवीन-शिक्षित-वर्मस्य स्काकथा अस्यैव ग्रामीण-जीवनस्य कथया सह चलति। कथायाः शहरी युवा-नायकानां मनोभावानाम् स्व-उत्तरदायित्वं प्रति कर्तव्यबोधस्य तेषां भावना प्रदर्शितः। कथानकं दुखान्तं अस्तित्वं पाठकानां हृदये बहूनि प्रश्नानि आगच्छन्ति। गोदानं न केवलं एकं उत्तमं कथानकमस्ति अपितु अस्मिन कथायाम् विचाराणां, नितिनां आदर्शणां रपणः स्वयमेव मनासी स्वत-स्वरूपं स्थापयति। प्रेमचन्द्रस्य विचाराणां स्वरूप मनासि गोदानं पाठित्वा अद्याति जनःमानस - मध्ये विराजली।

अभिषेक गुल्हाने, बी.एस.सी. भाग-३



सुभाषितम्



आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः।
नास्त्युद्यमस्मो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति॥
उदयमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः।
न हि सुप्रस्य सिहस्र्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः॥
यस्तु संचरते देशान् यस्तु सेवते पण्डितान्।
तस्य विस्तारिता बुद्धिस्तैलबिन्दुरिवाम्भसि।
अक्षस्य भूषणं वेगो मत्तं स्याद् गजभूषणं।
चातुर्यम् भूषणं नार्या उदयोगो नरभूषणं॥
पुस्तकस्था तु या विद्या, परहस्तगतं च धनम्।
कार्यकाले समुत्पन्ने न सा विद्या न तद् धनम्॥
दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यालंकृतो सन।
मणिना भूषितो सर्पः किमसौ न भयंकरः॥
येषां न विद्या न तपो न दानं ज्ञानं न शीलं न गुणो
न धर्मः।
ते मर्त्यलोके भुविभारभूता मनुष्यरूपेण
मृगाश्चरन्ति॥
यद्यत्संदृश्यते लोके सर्वं तत्कर्म सम्भवम्।
सर्वा कर्मानुसारेण जन्तुभर्भोगान्भुनक्ति वै॥
यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा, शास्त्रं तस्य करोति किं।
लोचनाभ्याम विहीनस्य, दर्पणं किं करिष्याति॥
अधमा: धनमिच्छन्ति धनं मानं च मध्यमाः॥
उत्तमा: मानमिच्छन्ति मानो हि महताम् धनम्॥
विद्यां ददाति विनयं विनयाद् याति पात्रनामः।
पात्रत्वात् धनमाज्ञोति धनात् धर्मं ततः सुखमः॥

अच्युत वानखडे, बी.एस.सी. भाग-३



थोग

योगः भारतस्य आधारः अस्तिः।
योगं विना वयं स्वस्थः सानन्दः च भवितुम् नशकनुमः।

सर्वप्रथम महर्षिं पतञ्जलिं योगसुकतम् प्रतिपादितम्।
अस्मिन् ग्रन्थे अष्टांग-योगस्य वर्णनम् अस्ति।

सम्प्रति महानगरे प्रदूषणस्य समस्या अस्ति।

ध्वनि, वायुः एवम् जलप्रदूषणः महानगरस्य जीवनस्य
विकटसमस्या अस्ति।

एकल परिवारः महानगरस्य यथार्थः एतेन कारणेन जना:
रुग्नाः भविन्तः।

समयाभावेन जनेष परस्परम् प्रेमः स्नेहः च न अस्ति।

वयम् सर्वे तनावग्रस्ताः भवामः।

अतएववयम् नूनं योगः करणीयः।

प्रतिदिनम् प्रातः सायं योगम् पूजनीयमः।

केवलम् योगेन वयम् स्वस्थः भविष्यामः शारीरिकम्
मान्त्सिकम् च पृष्ठये योगः महत्वपूर्णः अस्ति।

गीतायाम् अपि कथ्यते-

योगः कर्मसु कौशलमः।

अधुना अखिलम् विश्वम् अपि जून मासस्य एक
एकविशतिः तिथिः योगदिवसः इति मन्यते।

समस्तदेशाः सम्प्रति योगस्य महत्वम् स्वीकुर्वन्ति।

जयतु योगः जयतु भारतः जयतु विश्वम्।

माँ, माँ त्वम्, संसारस्य अनुपम् उपहार,

न त्वया सदृश्य कस्याः स्नेहम्,

करुणा-ममतायाः त्वम् मूर्ति,

न कोअपि कर्तुम् शक्नोति तव क्षतिपूर्ति।

तव चरणयोः मम जीवनम् अस्ति,

माँ शब्दस्य महिमा अपार,

न माँ सदृश्य कस्याः प्यार,

माँ त्वम् संसारस्य अनुपम् उपहार।

योगिनी बोबडे, बी.एस.सी. भाग-३

उर्दू विभाग



اردو جسے کہتے ہیں تہذیب کا چشمہ ہے
وہ شخص مہذب ہے جس کو یہ زبان آئی

کھروش صدیقی

उر्दू جیسا کہتے ہے تہذیب کا چشمہ ہے ॥
کو شکران میونچیب ہے جیسا کو یہ جان آئی ॥



NCC





موہن داس کرم چند گاندھی



موہن داس کرم چند گاندھی (گجراتی: મોહન દાસ કરમચંદ ગાંધી; انگریزی:

Mohandas Karamchand Gandhi؛ 2 آکتوبر 1869ء تا 30 جنوری 1948ء) بھارت کے سیاسی اور روحانی رہنماء اور آزادی کی تحریک کے اہم ترین کروار تھے۔ انہوں نے ستیگرہ اور اہنسا (عدم تشدد) کو اپنا اتھیار بنایا۔ ستیگرہ، ظلم کے خلاف عوامی سٹھ پر منظم سول نافرمانی ہے جو عدم تشدد پر بنی ہے۔ یہ طریقہ کار ہندوستان کی آزادی کی وجہ بنی۔ اور ساری دنیا کے لیے حقق انسانی اور آزادی کی تحریک کے لیے روح روایت ہوئی۔ بھارت میں انھیں احترام سے مہاتما گاندھی اور باپ کہا جاتا ہے۔ انہیں بھارت سرکار کی طرف سے بابائے قوم (راشٹرپتا) کے لقب سے نوازا گیا ہے۔ گاندھی جی کی یوم پیدائش (گاندھی چینی) بھارت میں قومی تعظیل کا درجہ رکھتا ہے اور دنیا بھر میں یوم عدم تشدد کی طور پر منایا جاتا ہے۔ 30 جنوری، 1948ء کو ایک ہندو قوم پرست نخورام گوڈ سے ان کا قتل کر دیا۔

جنوبی افریقہ میں وکالت کے دوران میں گاندھی جی نے رہائشی ہندوستانی باشندوں کے شہری حقوق کی جدوجہد کے لیے شہری نافرمانی کا استعمال بیکی بار کیا۔ 1915ء میں ہندوستان و اپسی کے بعد، انہوں نے کسانوں اور شہری مزدوں کے ساتھے تھاشری میں کی چنگی اور تعصب کے خلاف احتجاج کیا۔ 1921ء میں انہیں نیشنل کانگریس کی قیادت سنبھالنے کے بعد، گاندھی ملک سے غربت کم کرنے، خواتین کے حقوق کو بڑھانے، نہیں اور نسلی خیر کیلئی، چھوپوت کے خاتمه اور معافی خود احصاری کا درس بڑھانے کی مہم کی قیادت کی۔ انہوں نے بھارت کو غیر ملکی تسلط سے آزاد کرنے کے لیے سوراج کا عزم کیا۔ گاندھی نے مشہور عدم تعاون تحریک کی قیادت کی۔ جو 1930ء میں مارچ سے برطانوی حکومت کی طرف سے عائد تھنک چنگی کی مخالفت میں 400 کلو میٹر (240 میل) بی دانڈی ملک احتجاج سے شروع ہوئی۔ اس کے بعد 1942ء میں انہوں نے بھارت چھوڑ و شہری نافرمانی تحریک کا آغاز فوری طور پر آزادی کا مطالبہ کے ساتھ کیا۔ گاندھی دو توں جگہ جنوبی افریقہ اور بھارت میں کئی سال قید میں گزارے۔

عدم تشدد کے پیشو ا طور پر، گاندھی نے سچ بولنے کی قسم کھائی تھی اور دوسروں سے ایسا ہی کرنے کی وکالت کرتے تھے۔ وہ سا برمی آشرم میں رہتے اور سادہ زندگی بسر کرتے تھے۔ لباس کے طور پر روتی ہندوستانی دھوئی اور شال کا استعمال کرتے، جو وہ خود سے چڑھ پر بننے تھے۔ وہ سادہ اور سبز کھانا کھاتے اور روحانی پاکیزگی اور سماجی احتجاج کے لیے لبے اپوس (روزے) رکھا کرتے تھے۔

میں، 1883ء میں جب وہ 13 سال کے تھے تب ان کی شادی 14 سال کی کستور بائی میں گھنی کپڑا ڈیا سے کردی گئی جس کا پہلا نام چھوٹا کر کے کستور بار کر دیا گیا تھا اور اسے لوگ پیار سے با کہتے تھے۔ یہ شادی ایک منظم کم سنی کی شادی تھی جو اس وقت اس علاقے میں عام تھی۔ اس علاقے میں وہاں میکی رسم تھی کہ نہ بانی وہن کو اپنے ماں باپ کے گھر اور اپنے شوہر سے الگ زیادہ وقت تک رہنا پڑتا تھا۔

1885ء میں جب گاندھی جی 15 سال کے تھے جب ان کی پہلی اولاد کی پیدائش ہوئی لیکن وہ صرف کچھ دن ہی زندہ رہی اور اسی سال کے شروعات میں گاندھی جی کے والد کرچنڈ گھنی بھنی چل بیسے۔ موہن داس اور کستور بار کے چار اولاد ہوئیں جو تمام بیٹے تھے۔ ہری لال 1888ء میں، متی لال 1892ء میں، رام داس، 1897ء میں اور دیو داس 1900ء میں پیدا ہوئے۔ پورہ بند میں ان کے مٹل اسکول اور راجکوٹ میں ان کے ہائی اسکول دونوں میں ہی تعلیمی سٹھ پر گاندھی جی ایک اوسط طالب علم رہے۔ انہوں نے اپنا میٹر کا امتحان بداؤ گر گھرات کے سملد اس کا مجھ سے کچھ پریشانیوں کے ساتھ پاس کیا اور جب تک وہ وہاں رہے ناخوش ہی رہے کیونکہ ان کا خاندان انہیں بیرونیا چاہتا تھا۔





ایک سال کر دیا۔ انگریزوں نے کوئی جواب نہیں دیا۔ 31 ستمبر 1929ء کو لاہور میں بھارت کا چھنڈا الہ ایا گیا۔ 26 جنوری 1930ء کاردن لاہور میں بھارتی یوم آزادی کے طور پر اندرین پیشٹل کا گریس نے متابا۔ یہ دن تقریباً تمام ہندوستانی تنظیموں کی طرف سے بھی منایا گیا۔ اس کے بعد گاندھی جی نے مارچ 1930ء میں نمک پر چلتی لگائے جانے کی مخالفت میں نیاستی گرد چلا یا جسے 12 مارچ سے 16 پر میں تک نمک تحریک کے نام سے یاد کیا جاتا ہے۔ اس میں 400 کلومیٹر (248 میل) تک کا سفر احمد آباد سے دازدی، گجرات تک کیا گیا تاکہ خود نمک پیدا کیا جاسکے۔ سمندر کے طرف کے اس سفر میں ہزاروں کی تعداد میں ہندوستانیوں نے حصہ لیا۔ ہندوستان میں انگریزوں کی پکڑ کو کمزور کرنے والی یا ایک سب سے زیادہ کامیاب تحریک تھی جس میں انگریزوں نے 80,000 سے زیادہ لوگوں کو جتل بھیجا۔

نقسیم ہند

جب اندرین پیشٹل کا گریس اور گاندھی جی بھارتی پر بھارت چھوڑنے کا واؤ بنا رہے تھے، 1943ء میں مسلم لیگ ملک تو قسم کرنے اور چھوڑنے کی قرارداد منظور کیا، مانا جاتا ہے کہ گاندھی جی ملک تو قسم کرنے کی مخالفت تھے۔ اور مشورہ دیا کہ ایک معابدہ کے تحت کا گریس اور مسلم لیگ کی تعاون سے ایک عارضی حکومت کے تحت آزادی حاصل کی جائے۔ اس کے بعد قسم کے سوال پر مسلم اکثریت کے اخراج میں ایک رائے شماری کے ذریعے حل ہو سکتا ہے۔ پرمعلی جناح برادر است کا رواوی کے حق میں تھے۔ 16 اگست 1946ء کو گاندھی متعلق تھے اور قسادات زدہ علاقوں کا دورہ کرتیں عام کرو رکھنے کی ذاتی طور پر کوشش کی۔ انہوں نے بھارتی ہندو، مسلمان اور مسیحی کی اتحادی مضمون کو کوشش کی۔ اور ہندو سماج میں اچھوت کی آزادی کے لیے جدوجہد کی۔

14 اور 15 اگست، 1947ء کو برطانوی ہندوستانی سلطنت نے بھارتی آزادی ایکٹ پاس کر دیا، جو قلم عام اور 12.5 لاکھ لوگوں کے متعلق اور کرکروں کے فقصان کی گواہ تھی۔ ممتاز نارو بھن تاریخ داں جنس اردو پ سیپ کے مطابق گاندھی کی تعلیمات، اس کے پیغمبر و کاروں کی کوشش اور انگریزی موجودگی قسم کے دوران میں فقصانات کو مترکرنے میں کامیاب رہی۔

ایشتھن والپرٹ قسم پر گاندھی جی کے کردار اور خیالات کا خلاصہ ان الفاظ میں کیا یا ہے:

”برطانوی ہند کو با شے کا منصوبہ گاندھی جی کو کبھی منظور نہیں تھا۔ تاہم انہیں احساس ہو چکا تھا کہ اب بہت دیر ہو یہی ہے۔ ان کے ساتھیوں اور حواریوں کو اصول سے زیادہ اقتدار میں رکھی ہے، اور وہ اپنے اس بھرم سے گھرے رہے کہ بھارت کی آزادی کی جدوجہد جس کی قیادت انہوں نے کی وہ ایک بے تند تھی۔“

قتل

جنوری 1948ء کو ایک عبادتی خطبے کے لیے چبوڑتے کی طرف جاتے وقت گاندھی جی کو گولی مار کر قتل کر دیا گیا۔ قاتل ناخورام گوڑ سے ایک ہندو قوم پرست اور ہندو انتہا پسند تنظیم ہندو مہا سماج سے ایسٹ تھا جو گاندھی جی کو پاکستان کو داہم گنگی کے لیے مجبور کرنے اور کمزور کرنے کے لیے ذمہ دار سمجھتی تھی۔ گوڑ سے اور اس کا ساتھی سازش کارناڑا ہین آپنے کو صدمتی کارروائی کے بعد مجرم قرار دیا گیا اور 15 نومبر 1949ء کو ان دونوں کو پھانسی دے دی گئی۔ گاندھی جی کی سماجی راج گھاٹ نی دبلی میں ہے۔ جس پر بڑے حروف میں ہے رام لکھا ہوا ہے۔ عموماً یہ گاندھی جی کے آخری الفاظ مانے جاتے ہیں حالانکہ یہ تناسع ہے۔ جو اہل نہرو نے ریڈیو سے قوم کو خطاب کرتے ہوئے کہا:

”دوسوں اور ساتھیوں روشنی ہماری زندگی سے نکل گئی ہے، اور ہر جگہ تاریکی ہے، اور میں واقعی تینیں جانتا کہ آپ کو کہا بناؤں اور کس طرح بناؤں۔ کہ ہمارے محبوب قائد، بایو جیسا کہ ہم انکو کہتے تھے، باباۓ قوم، اب نہیں رہے۔ شاید میں کہتا ہوں کہ میں غلط ہوں، پھر بھی، ہم انہیں پھر نہیں دیکھ سکتیں گے جیسا کہ ہم نے ان کوئی سالوں سے دیکھا ہے، ہم مشورہ کے لیے اس کے پاس نہ جا سکتیں گے نا ان سے سکون حاصل کر پائیں گے، اور یہ کہ ایک سخت دھپکا ہے، نہ صرف میرے لیے، لیکن اس ملک کے لاکھوں لاکھوں لوگوں کے لیے۔“





भारती

ایک سال کر دیا۔ انگریزوں نے کوئی جواب نہیں دیا۔ 31 دسمبر 1929ء کو لاہور میں بھارت کا جمند امیر ایا گیا۔ 26 جنوری 1930ء کا دن لہور میں بھارتی یوم آزادی کے طور پر انڈین مشٹل کا انگریز نے منایا۔ یہ دن تقریباً تمام ہندوستانی تنظیموں کی طرف سے بھی منایا گیا۔ اس کے بعد گاندھی جی نے مارچ 1930ء میں نمک پر پنگی لگائے جانے کی مخالفت میں نیاستیہ گردہ چالیا جسے 12 مارچ سے 6 اپریل تک تحریک کے نام سے یاد کیا جاتا ہے۔ اس میں 400 کلومیٹر (248 میل) تک کاسٹر احمد آباد سے داڑھی، گھر ات تک کیا گیا تاکہ خود نمک پیدا کیا جاسکے۔ سمندر کے طرف کے سفر میں ہزاروں کی تعداد میں ہندوستانیوں نے حصہ لیا۔ ہندوستان میں انگریزوں کی پکڑ کو کمزور کرنے والی یہ ایک سب سے زیادہ کامیاب تحریک تھی جس میں انگریزوں نے 80 سے زیادہ لاکھ لوگوں کو جیل بھیجا۔

نقسیم ہند

جب انڈین مشٹل کا انگریز اور گاندھی جی برطانیہ پر بھارت چھوڑنے کا دباؤ بنا رہے تھے، 1943ء میں مسلم لیگ ملک تقسیم کرنے اور چھوڑنے کی قرارداد منظور کیا، مانا جاتا ہے کہ گاندھی جی ملک کو تقسیم کرنے کی مخالفت تھے۔ اور مشورہ دیا کہ ایک معابدہ کے تحت کا انگریز اور مسلم لیگ کی تعاون سے ایک عارضی حکومت کے تحت آزادی حاصل کی جائے۔ اس کے بعد تقسیم کے سوال پر مسلم اکثریت کے اخلاع میں ایک رائے شماری کے ذریعے حل ہو سکتا ہے۔ پر محمد علی جناح برادر است کارروائی کے حق میں تھے۔ 16 اگست 1946ء کو گاندھی مقتول تھے اور فسادات زدہ علاقوں کا دورہ کرتیں عام کو روکنے کی ذاتی طور پر کوشش کی۔ انہوں نے بھارتی ہندو، مسلمان اور مسیحی کی اتحادی مضبوط کوشش کی۔ اور ہندوستان میں اچھوت کی آزادی کے لیے جدوجہد کی۔

14 اور 15 اگست، 1947ء کو برطانوی ہندوستانی سلطنت نے بھارتی آزادی ایک پاس کر دیا، جو قتل عام اور 12.5 لاکھ لوگوں کے منتقل اور کروزوں کے نقصان کی گواہ بنی۔ ممتاز ناروی بین تاریخ دن جیسی ایوب سیپ کے مطابق گاندھی کی تعلیمات، اس کے ہمراہ کاروں کی کوشش اور انکی اپنی موجودگی تقسیم کے دوران میں نقصانات کو مترکرنے میں کامیاب رہی۔ ایشنٹلے والپرٹ تقسیم پر گاندھی جی کے کردار اور میہلات کا خلاصہ ان الفاظوں میں کیا ہے:

”برطانوی ہندوکو باٹنے کا منصوبہ گاندھی جی کو کمی منظور نہیں تھا۔ تاہم انہیں احساس ہو چکا تھا کہ اب بہت دیر ہو چکی ہے۔ ان کے ساتھیوں اور حواریوں کو اصول سے زیادہ افتخار میں دیکھتی ہے، اور وہ اپنے اس بھرم سے گھر رے رہے کہ بھارت کی آزادی کی جدوجہد جس کی قیادت انہوں نے کی وہ ایک بے شک تھی۔“

قتل

جنوری 1948ء کو ایک عبادتی خطبے کے لیے چوتھے کی طرف جاتے وقت گاندھی جی کو گولی مار کر قتل کر دیا گیا۔ قاتل ناقہ رام گوڑے سے ایک ہندو قوم پرست اور ہندو انبتا پسند تنظیم ہندو مہما سبھا سے وابستہ تھا جو گاندھی جی کو پاکستان کو وادی سینگھی کے لیے مجبور کرنے اور کمزور کرنے کے لیے ذمہ دار سمجھتی تھی۔ گوڑے سے اور اس کا ساتھی سازش کار نارا ایہن آپنے کو عادتی کارروائی کے بعد مجرم قرار دیا گیا اور 15 نومبر 1949ء کو ان دونوں کو پھانسی دے دی گئی۔ گاندھی جی کی سعادتی راج گھاث نتی دہلی میں ہے۔ جس پر بڑے حروف میں ہے رام لکھا ہوا ہے۔ عموماً یہ گاندھی جی کے آخری الفاظ مانے جاتے ہیں حالانکہ یہ متنازع ہے۔ جواہر لال نہرو نے ریڈ یو سے قوم کو خطاب کرتے ہوئے کہا:

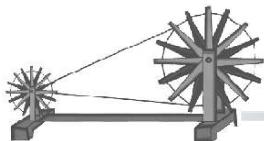
”دوستوں اور ساتھیوں روشنی ہماری زندگی سے نکل گئی ہے، اور ہر جگہ تاریکی ہے، اور میں واقعی نہیں جانتا کہ آپ کو کیا بتاؤں اور کس طرح بتاؤں۔ کہ ہمارے محبوب قائد، باپ جیسا کہ ہم انکو کہتے تھے، ببابے قوم، اب نہیں رہے۔ شاید میں کہتا ہوں کہ میں غلط ہوں، پھر بھی، ہم انہیں پھر نہیں دیکھ سکتے گے جیسا کہ ہم نے ان کو کئی سالوں سے دیکھا ہے، ہم مشورہ کے لیے اس کے پاس نہ جائیں گے نا ان سے سکون حاصل کر پا سکیں گے، اور یہ کہ ایک سخت دھوکا ہے، نہ صرف میرے لیے، لیکن اس ملک کے لاکھوں لاکھوں لوگوں کے لیے۔“





گاندھی جی کے جسد خاکی کی راکھ کلکشون میں ڈال کر پورے بھارت میں یادگار کی طور پر بھیجی گیا۔ زیادہ تر کا الہ آباد کی عالم پر 12 فروری 1948ء میں بھادئے گئے لیکن کچھ چھپا کر دور لے جایا گیا 1997ء میں شارکاندھی ایک کلکش کا مواد، ایک بینک کے والٹ میں پایا اور عدالتوں کے ذریعے حاصل کرالہ آباد میں عالم میں بھادئے۔ مہاتما کے راکھ کا کچھ حصہ یونگڈا کے قریب دریائے نیل کے منبع پر منتشر کیے گئے۔ 30 جنوری 2008ء ایک کلکش کا مواد اس کے خاندان کی طرف سے گرگوام چوپائی میں ڈوب گیا جو ہمی کے ایک تاج گھنی کے ایک میزیم کو بھی دیا تھا۔ ایک اور کلکش آغاخان کی ایک محل میں پونے ہے (جہاں انہیں 1942ء سے 1944ء تک قید کر رکھا گیا تھا) اور دوسرا سیلف ریالائز فلیووشپ جھیل (Self-Realization Fellowship Lake shrine) میں ہے۔ خاندان کو علم ہے کہ ان راکھ کا سیاسی مقاصد کے لیے غلط استعمال کیا جا سکتے ہیں، لیکن ان علامات کو توڑ کر ہٹانا نہیں چاہتے۔

भा
र
ती



तराना अंजुम शेख
बी.ए. भाग - २

پانی ایک انمول نعمت ہے، اس کی قدر بکھجئے
(تخریب: اسماعیل طارق)

چھکلے دنوں میری نظر سے یوگ پر ایک دینہ یوگزدی، جس میں دکھایا گیا تھا کہ کیسے سن 2050ء میں لوگ پانی کو چھاپ چاکر لائز میں رکھیں گے اور چور، ذا کوپ میں اور سونے کو چھوڑ کر پانی کی چوری کریں گے۔ دیکھنے میں یہ دینہ یوگانی مصطفیٰ خیر لگی مگر اگر ای رفتار سے ہم پانی کا بے دریخ استعمال کرتے رہے تو وہ دن و نوٹیں جب ہمیں ایسا وقت دیکھنا پڑے۔

پانی، انسانی زندگی کا نہایت اہم مدارکی جزو ہے۔ بلکہ یوں کہا جائے کہ پانی عی زندگی ہے تو قحطانہ ہو گا کیونکہ اب تک دریافت شدہ کروڑوں سیاروں اور ستاروں میں سے ہماری زمین عی وہ واحد سیارہ ہے جہاں زندگی پروری آب و تاب کے ساتھ رہا اور دن و نوٹیں اور اس کی واحد صورت یہاں پر اپنی کا ہوتا ہے۔

اس وقت دنیا میں جس رفتار سے پانی کی کامیکل جویں آ رہا ہے ذر ہے کہ کہیں پانی کا بھی عالمی دن نہ مانا چڑھ جائے۔ اس فہم میں بہت سے جو باتیں جو پانی کی کامیکل جویں آ رہی ہیں۔ ماحولیاتی آلوگی اس میں سرفہرست ہے۔ فیکٹریوں اور کارخانوں کا غاصق نظام دریز من پانی کو بے حد گدا کر رہا ہے۔ آلوگی تدریتی ماخول کو خراب کرنے کے ساتھ ساتھ تدریتی وسائل کو بھی تباہ کر دیتی ہے۔

2003ء اور 2013ء کے درمیان زمین کے پانی کے 37 سب سے بڑے زیر زمین ذخائر کا مشاہدہ کیا گیا۔ ان میں سے 8 ذخائر کے حوالے سے ساختہ دن اس نتیجے پر پہنچ کر ان پر ”حد سے زیادہ دباؤ“ ہے، وہ سر لفظوں میں یہ کہ ان ذخائر میں موجود پانی تیزی سے ہارکھلا جا رہا ہے اور ایسا کوئی قدرتی طریقہ موجود نہیں ہے کہ یہ ذخائر دباؤ رہا پانی سے بھر جائیں۔
یا خیج دیگھ آئی ذخائر کو ”انسانی تزاویہ دباو کے شکار“ فراہم رہا گیا۔

سائنسدانوں نے خود کارکیا ہے کہ موسمیاتی تبدیلیوں اور پڑھتی ہوئی آبادی کی وجہ سے زیرز میں آبی ذخائر کی حالت اور زیادہ خراب ہو جائے گی۔ سب سے زیادہ دباؤ کے خلاصہ زیرز میں آبی ذخائر دنیا کے مختلف ترین مقامات پر ہیں، جہاں ان ذخائر کے پھر سے بچانے کے لیے کوئی قدرتی ذریعہ موجود نہیں ہے۔

پاکستان بھی ان ممالک میں سے ایک ہے جہاں پانی کی کلکت ایک مسئلہ تھی ہوئی ہے۔ کبھی تو یہ مسئلہ بھارت کے ساتھ اٹھ کر ابتو ہے۔ تو کبھی بیانی کی بنیں الصوابی تھی، وہ خلائق اخلاقیات کا سبب بن جاتی ہے۔





حقیقتِ جہاد

مولانا ابوالکلام آزاد

بخاری و اہن ماجر میں ہے کہ حضرت عائشہؓ نے پوچھا "عَلَى الْيَتَّسَابِ وَجَهَادًا" کیا عورتوں کے لئے بھی جہاد ہے؟ فرمایا: (نَعَمْ جِهَادًا، لَا فِتْلَلْ فِيهِ الْجُنُحُ وَالْعُرْفُ) "ہاں جہاد ہے مگر اس میں لڑنا نہیں ہے اور وہ ہے جج اور عمرہ۔" اس حدیث میں اس سی اور رترک وطن کی محنت کو جو جنگ و عمرہ میں پوشش ہے عورتوں کیلئے جہاد فرمایا اور کہا ایسا جہاد جس میں لڑائی نہیں۔ اس سے مطمئن ہوا کہ لڑائی کے لگ کر دینے کے بعد بھی حقیقت "جہاد" باقی رہتی ہے۔

اگر امت کیلئے دفاع و بگل کا وقت آگیا یا کسی جماعت مفسدین نے الارض پر امام (غیظ) نے حملہ کیا تو اپنے وقوتوں میں بھی صرف نفس جگ ہیں تھیں بلکہ سی و کوشش کی ساری باتیں شریعت کے مزدیک جہاد ہیں۔

جس کی طاقت میں بگل کرنا ہے اور اس نے ماں دیا تو وہ بھی جاہد ہے۔ جس نے زبان سے وصت و تبلیغ کی وہ بھی جاہد ہے جس نے اس راہ میں اور کسی طرح کی تکلیف و محنت اٹھائی، وہ بھی جاہد ہے۔ البتہ اپنے وقوتوں میں اگر کوئی مسلمان لڑائی کی طاقت رکتا ہے اور اس سے پہلوتی کرے تو اس کا کوئی مذکور نہیں سن جائے گا۔ اس کا ثابت دشمنوں کے مقابلے میں لڑنے اور اپنا خون بھانے سے بھی۔ جس سی کی ضرورت ہو اور بھی جس کے امکان

میں ہو وہ اس پر فرض ہے اور جو دنیٰ کی سیاست اور معلوم ہے کہ جہاد بالتفہیں یعنی لڑائی کا حکم بھرپور دینے کے لئے اور شرعاً و دوؤں اقبار سے یہ بات داخل نہیں ہے کہ

"جہاد" سے مقصود مجرم رہائی ہے۔ اگر ایسا ہوتا تو جہاد کا اطلاق اعمال قیاسی و اسلامی پر شہوتا۔ حالانکہ کتاب و سنت میں حکم دیا جا رہا ہے؟ جہاد بالتفہیں تو ہو جیسے سکتا۔ بقیا وہ اپنے اطلاعات سے لبریز ہیں۔ شیخ الاسلام ابن تیمیہ کا حق پر استقامت اور اس کی راہ میں تمام میسیتیں اور

وقل شرف الدین مسوی الحموی نے اپنی کتاب "الاقاع

شیخ حملہ یعنی کا جہاد تھا۔ کی زندگی میں جس طرح یہ

"سب سے زیادہ فضیلت رکھنے والا جہاد وہ

کلم حق ہے جو شہابن جو درہ علم کے سامنے

بی باتا کرنا ہے۔"

اور پھر ان سب سے بالآخر مرید ان جاہدین کا

زندگی میں برداشت کیں۔ اسی جہاد پر "جہاد کیم" کا

اطلاق ہوا۔

اسی طرح منافقوں کے ساتھ بھی جہاد کرنے کا حکم

چادی میں سنبھلی اللہ، اور جن کا درجہ سکر خدمت حق، ٹھیکانی

صدق و عقیق دعوت ہے، جو اس عمل مقدس کے لئے کسی

دیا گیا:

"جہاد کیتھے کافروں اور منافقین کے ساتھ اور

خالص صدائے شیر اور اعلان وقت کے مطہر نہیں رہتے۔

ان پرچی کیجیے" (التحریک: 9)

بلکہ ہر جن جوان پر آتی ہے، جہادی میں اللہ کی صبح ہوتی ہے

حالانکہ منافق لوخدا اسلام کے تحت مقبول نہ گواہ اور بر شام کی تاریکی جوان پر ٹھیک ہے، وہ اسی راہ کی شام

زندگی برکرہے تھے، ان سے بگل و قاتل کی ضرورت نہ تھی

ہوتی ہے ان کی زندگی پر کوئی نوح ایسا نہیں گورتا جو جہاد کے

گران سے بھی جہاد کیا گیا۔ سو یہ جہاد بھی تبلیغ حق و اعلان مرتبہ علیاً فضیلت عظیٰ کے اہم روٹا سے قائم ہو۔

کائنات ہستی کے ہر عمل کی طرح یہ عمل بھی تمن

جہاد کی حقیقت کی نسبت (بہت سی) مظاہر ہیں

پہلی ہوئی ہیں۔ بہت سے لوگ سمجھتے ہیں کہ جہاد کے معنی

صرف لڑنے کے ہیں۔ غالباً اسلام بھی اسی غلطی میں

جاتا ہو گے۔ حالانکہ ایسا سمجھنا اس ظمیم الممان و مدقوس حکم

کی عملی وسعت کو بالکل محدود کر دیتا ہے۔

"جہاد" کے معنی کمال درجہ کو شکنے کے

لئے یعنی کمال درجہ کی سی و

چاؤش میں برگر کرتے ہے۔ مشورہ حمدیث ہے:

چاؤش کو جزوی اغراض کی جگہ حق پرستی اور سچائی کی راہ

(الْمُجَاهِدُ لِمُعْنَى حَاجَةٍ لِنَفْسِهِ لِيَ ذَاتَ اللَّهِ)

میں کی جائے "جہاد" کے لظٹ سے تعمیر کیا گیا ہے۔ یہ سی

زبان سے بھی ہوتی ہے، ماں سے بھی، اتفاق و قت و عمر

سرورہ الفرقان میں ہے:

فَلَا تُطْعِنُ الْكُفَّارِ إِنَّهُمْ يَنْهَا

جہاد اُکھِيرًا (۶۶) (الفرقان)

سورہ الفرقان بالاتفاق کی ہے اور معلوم ہے کہ جہاد

شرع، دوؤں اقبار سے یہ بات داخل نہیں ہے کہ

بالتفہیں یعنی لڑائی کا حکم بھرپور دینے کے لئے جہاد میں کل

گا۔ جس فضی کی زبان اعلان حق کے لئے جہاد میں کل

کن ہے مگر کہہ کلی، اس نے بھی ایمان چوڑ کر فرقان کی راہ

اختیار کر لی۔ گویا جہاد کیلئے خداوند اور اُن خداوند میسیتیں اور

ول شرف الدین مسوی الحموی نے اپنی کتاب "الاقاع

شیخ حملہ یعنی کا جہاد تھا۔ کی زندگی میں جس طرح یہ

فی نقد امام احمد بن حنبل" میں لکھ کیا ہے جو حقیقت جہاد

جہاد باری رہا سب کو معلوم ہے حق کی راہ میں دنیا کی کسی

جماعت نے اسکی تکلیفیں اور میسیتیں نہ اخراجی ہوں گی،

جیسی اللہ کے رسول ﷺ اور ان کے تصویون نے کی

بے باکانہ کیا ہے۔

پہلی ہوئی ہیں۔ بہت سے لوگ سمجھتے ہیں کہ جہاد کے معنی

صرف لڑنے کے ہیں۔ غالباً اسلام بھی اسی غلطی میں

جاتا ہو گے۔ حالانکہ ایسا سمجھنا اس ظمیم الممان و مدقوس حکم

کی عملی وسعت کو بالکل محدود کر دیتا ہے۔

"الامر بالجهاد منه ما يكون بالقلب

کالعزم عليه، ومنه ما يكون بالسان

کالدعوة الى الاسلام والصحوة والبيان

والرأنة والتذكرة في ما فيه لفظ

ال المسلمين وبالبدن ابي القتال بنفسه

في حب الجهاد بغاية ما يمكن من هذه

الامور) (ج 1: ص 653)

"جہاد بھی تو قلب سے ہوتا ہے جیسے جہاد کا

عزم کرنا وغیرہ، اور کسی جہاد بالسان ہوتا ہے

بھی اسلام کی طرف دعوت دینا اسلام کو دفع

کرنا اس کے لئے جنت قائم کرنا اور راء و

سانی�ا عروج مो. جاکار،
بی. کام. باغ۔ ۳

گیا وقت پھر ہاتھ آتا نہیں

भारती

کارنا سے انجام دیئے ہیں۔ کہ جن پر دنیا گفت بدنہ اس رہ جاتی ہے۔
در حصل یہ دنیا ایک میدانِ عمل ہے۔ اور یہاں عمل کرنے والا
ہی کامیاب و کامران ہوتا ہے۔ پیاس اس کی بیجتی ہے جو اپنے ہاتھوں
سے کوؤں کھو دتا ہے۔ راہ اس کو ملتی ہے جو اپنے زور بازو سے ہر داداٹ
کو دور کرتا ہے۔ منزل اسی کو ملتی ہے جو آگے بڑھتا ہے۔

ہم نے چنان کاٹ کر پانی بھی پی لیا
وہ اپنے سوکھے ہونٹ دکھانے میں رہ گئے

خدا تعالیٰ کی مدد بھی اس کے شاملی حال رہتی ہے جو محنت کرتا ہے۔
ہمارے دو ہاتھ جو خدا کے عطا کردہ ہیں۔ یہ محنت کرنے کے لئے بھی ہیں
اور دعائیں مانگنے کے لئے بھی۔ ان ہاتھوں سے محنت کی ابتداء کی
جائے۔ خدا سے انجام تک پہنچا دیا ہے۔ اس لئے کہا جاتا ہے۔

”تمیر کے دست زریں سے تقدیر درخشاں ہوتی ہے“

झुکےर خان کلہ خان،
بی. کاؤم. باغ۔ ۳



جب ہمیں رکاوٹوں کا سامنا کرنا پڑتا ہے، تو ہم دوبارہ کھڑے
ہونے کے لئے اپنی ہمت اور طاقت کا چھپا ہوا خزانہ ڈھونڈ
سکتے ہیں۔ جس سے ہم واقف ہی نہیں ہوتے۔ اور جب ہم
کامیاب ہو جاتے ہیں تب ہی ہمیں احساس ہوتا ہے کہ
وسائک ہمیشہ ہمارے ساتھ رہتے ہیں۔ ہمیں صرف نہیں
تلائش کرنے اور اپنی زندگی میں آگے بڑھنے کی ضرورت
ہوتی ہے۔

ڈاکٹر عبدالکلام

جب چڑیا چل گئی کھیت

وقت کی جو لوگ قدر نہیں کرتے اور اپنے قیمتی وقت کا صحیح
استعمال نہیں کرتے وہ پھر زندگی بھر ہاتھ ملتے رہ جاتے ہیں۔ کیونکہ گیا
وقت پھر ہاتھ آتا نہیں۔

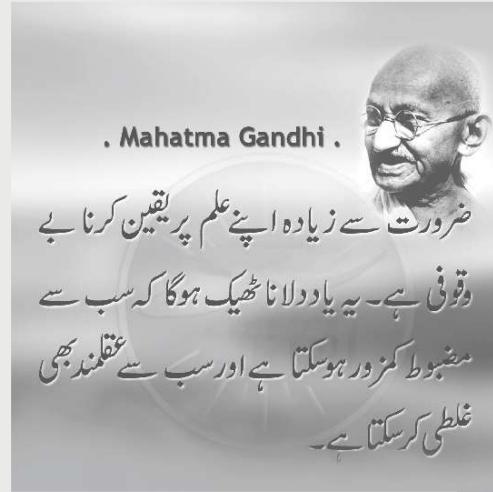
فرض کیجئے آپ کا امتحان قریب ہے اور آپ نے اپنا وقت گنوادیا۔ اسلامی
نہیں کی۔ کھیل کو، فلم، ویڈیو اور اٹی میں پھر دیگر مشاغل میں اپنے وقت کو
برباور دیا تو اب یہ لمحہ دوبارہ آئے والا نہیں۔ آپ کی زندگی کا یہ حصہ بیکار
گیا۔

اسی طرح بچپن گذر گیا۔ جوانی آئی یا جوانی گذر گئی بڑھا پا آیا
تو نہ اب دوبارہ بچپن کا وقت آئتا ہے اور نہ ہی جوانی کے لئے میں ایام
دوبارہ مل سکتے ہیں۔

اسی طرح خدا نے ہمیں یہ زندگی دی۔ اس کے ہر لمحہ وقت کا خدا ہم
سے حساب لے گا۔ قیامت کے دن ہماری بھی وہدنی کا محاسبہ ہوگا۔ وہ
لوگ جو زندگی میں حاصل ان قیمتی لمحات کو نیکی میں خرچ نہیں کرتے تک
قیامت کے روز وہ پچھتا نہیں گے۔ لیکن یہ گیا وقت لا کھینا کریں دوبارہ
ہاتھ نہیں آئے گا۔ اسی لئے ابھی ہم کو یہ کام کرنا چاہئے۔ اور بدی
سے پچھا چاہئے۔ تاکہ بعد میں پچھتا نہ چاہئے۔

. Mahatma Gandhi .

ضرورت سے زیادہ اپنے علم پر یقین کرنا بے
وقوفی ہے۔ یہ یاد دلانا ٹھیک ہوگا کہ سب سے
مصنفو ط کمزور ہو سکتا ہے اور سب سے عقلمند بھی
غلطی کر سکتا ہے۔



اردو زبان کا تاریخی پس منظر

یہ ایک تاریخی حقیقت ہے کہ جب دونے افراد یا مختلف تہذیبوں کے لوگ ایک دوسرے سے متعارف ہوئے تو ان کے درمیان ضرور یا تیز نندگی کی تکمیل اور بات چیت کے نتیجے میں ایک نئی تہذیب وزبان کی راہ ہموار ہونے لگی جو بدندرنج کی ملک و قوم کی تہذیب و ثقافت اور علم و ادب کا حصہ بن کر اس ملک و قوم کی ترقی و خوش حالی کا ذریعہ ثابت ہوئی۔ ایسے ہی میل جوں، آپسی تعلقات اور اخذ و قبول کے نتیجے میں اردو کی فضای ہموار ہوئی۔ گیارہویں صدی عیسوی میں دو قوموں کے باہمی اختلاط و ارتباط سے اردو زبان کا آغاز ہوا۔ جب مسلمان ہندوستان آئے تو ان کی زبان عربی، فارسی یا ترکی تھیں لہذا وہ بات چیت میں زیادہ تر اپنی زبان کا استعمال کرتے تھے۔ کیونکہ وہ پوری طرح سے مقامی زبان سے واقف نہیں تھے اس لیے اظہار مقصد کے واسطے ملے جلنے الفاظ استعمال کرنے لگے۔ مقامی الفاظ وزبان اور ہندوستانی مزاج و ماحول کا بھی ملا جلا اندرا ایک مشترکہ تہذیب اور نئی زبان کا ذریعہ بنا۔ اس زبان کو تاریخی پس منظر میں مختلف ناموں یعنی ریخت، ہندوی، اردوئے معلیٰ، ہندوستانی اور اردو کے نام سے جانا گیا۔

تاریخی اعتبار سے اردو ایک جدید ہند آریائی زبان ہے جس کا تعلق قدیم ہند آریائی زبانوں سے بھی ہے۔ اس رشتے اور تعلق کی وضاحت کے لیے پہلے ہند آریائی زبانوں کا مختصر خراک ذیل میں پیش کیا جاتا ہے تاکہ اردو زبان کے دوسری زبانوں سے رشتے اور آماذگی کی نوعیت سامنے آسکے۔ ہند آریائی زبان کے تین عہد مقرر کیے گئے ہیں جو مندرجہ ذیل ہیں۔

(۱) قدیم ہند آریائی (1500 قم سے 500 قبل مسیح تک)

قدیم ہند آریائی دور کو ویدک، سنکرلت اور کلاسیکل سنکرلت کے ادوار میں تقسیم کیا گیا ہے۔ اسی دور میں چاروں وید یعنی رگ وید، سام وید، بیکرو وید اور اتھرو وید ملے ہیں۔

(۲) وسطی ہند آریائی (500 قم سے 1000 عیسوی تک)

ماہرین لسانیت نے وسطی ہند آریائی کے تین ادوار قائم کئے ہیں۔ پہلا دور 500 قم سے میکھی سنہ کی ابتداء تک کا دور ہے۔ یہ دور پالی کا دور ہے۔ یہی پراکرت کا پہلا روپ تھا۔ پالی کو قدیم مگدھی بھی کہتے ہیں۔ دوسرا دور میکھی سنہ کی ابتداء سے 500 تک شمار کیا جاتا ہے۔ یہ دور پراکرت کا دور کہلاتا ہے۔

سنکرلت سے نکلنے والی مقامی زبانوں کو پراکرت کے نام سے جانا جاتا ہے گویا اس دور میں بولی جانے والی پراکرت کی کئی قسمیں ہیں۔ اس عہد کی پانچ پراکرتوں کا ذکر عام طور پر لسانی تاریخوں میں ملتا ہے مثلاً:

۱۔ مہارشری پراکرت: اس پراکرت کے نام سے ہی اس زبان کا مہاراشٹرا سے تعلق ظاہر ہوتا ہے۔ مراثی اسی سے نکلی ہے۔

भारती



۲۔ شور سینی پر اکرت: اس کا تعلق متحرکے علاقے سے ہے۔ اس پر سنکرت کے اثرات ہیں۔

۳۔ مگدھی / مالگدھی پر اکرت: اس کا مرکز مگدھ یعنی جنوبی بھارت تھا لیکن یہ پورے مشرق ہندوستان کا احاطہ کرتا تھا۔

۴۔ اردھ مالگدھی پر اکرت: سب سے قدیم پر اکرت ہے اور اس کا مرکز اودھ اور مشرقی اتر پردیش کا علاقہ تھا۔ مغربی ہند کے لوگ اسے ”پراچیہ“ کے نام سے جانتے تھے۔

۵۔ پیشاچی پر اکرت: اس کا مرکز مغربی پنجاب اور کشمیر کا علاقہ تھا۔ اس پر اکرت کا بول چال میں زیادہ استعمال ہوا۔ وسطی ہند آریائی کا تیسرا یعنی آخری دور 500 میٹر تا 1000 میٹر پر محیط ہے۔ یہ دور اپ بھرنش کا ہے۔ اپ بھرنش کے لفظی معنی پست، افتادہ اور گری پڑی جیز کے ہیں۔ یہ بگڑی ہوئی زبان کے طور پر مشہور ہی ہے۔ اس کے اثرات گجرات، راجپوتانہ اور دوآب میں بولی جانے والی زبانوں پر گھرے ہیں۔

(۳) جدید ہند آریائی (1000 عیسوی تا حال)

لسانیات کے ماہرین نے ہندوستان کی جدید زبانوں کی پیدائش کے سلسلے میں پر اکرت کے بجائے اپ بھرنش کے اثرات کا ذکر کیا ہے اور اس سلسلے میں شور سینی اپ بھرنش، مگدھی اپ بھرنش، اردھ مالگدھی اپ بھرنش اور مہاراشٹری اپ بھرنش کے نام لیے ہیں۔ شور سینی اپ بھرنش چار بولیوں پر مشتمل ہے جو یہ ہیں:

۱۔ کھڑی بولی یا ہندوستانی (موجودہ اردو ہندی) ۲۔ راجستھانی ۳۔ پنجابی ۴۔ گجراتی

اردو ایک جدید ہند آریائی زبان ہے۔ جدید ہند آریائی دور کو اپ بھرنش کا دور بھی کہا جاتا ہے۔ سبھی جدید ہند آریائی زبانیں انہی اپ بھرنشوں سے وجود میں آئیں۔ ان اپ بھرنشوں کی تعداد پانچ ہے۔

۱۔ شور سینی اپ بھرنش: اس سے کھڑی بولی وجود میں آئی جس سے ہندی اور اردو کی تخلیق ہوئی اور راجستھانی، پنجابی، گجراتی اور پہاڑی بولیاں بھی سامنے آئیں۔

۲۔ مالگدھی اپ بھرنش: اس اپ بھرنش سے آسامی، بنگالی، اڑی، مکھی اور بھارت کی دیگر بولیوں کا ظہور ہوا۔

۳۔ اردھ مالگدھی: اس میں پوربی بولیاں آتی ہیں جیسے اودھی، چھتیں گڑھی اور بھوپوری وغیرہ۔

۴۔ مہاراشٹری: پراچڈا اور لکھنی اپ بھرنش۔

اس طرح اردو کا رشتہ قدیم ہند آریائی، وسطی ہند آریائی اور جدید ہند آریائی زبانوں سے واضح ہو جاتا ہے۔ گویا سنکرت کے زوال کے بعد پالی اور پر اکرت نے ترقی کی۔ امتداد زمانہ کے ساتھ پر اکرت میں میں تبدیلیاں رونما ہوئیں اور پر اکرت کی جگہ اپ بھرنشوں نے لے لی۔ پر اکرتوں سے پیدا ہونے والی ان اپ بھرنشوں سے مختلف جدید ہند آریائی زبانیں وجود میں آئیں۔ اردو اور ہندی انہی جدید ہند آریائی زبانوں میں سے ایک ہیں۔



اردو ہندی کے مابین فرق اور مماثلیں

اردو زبان کا ہندی زبان سے رشتہ ایک جسم و قالب کا ہے۔ یہ دونوں زبانیں کھڑی بولی سے نکلی ہیں یعنی اردو ہندی ایک ہی بطن کی پیداوار ہیں۔ گریرسن نے اردو اور ہندی کو کھڑی بولی کے دور پ بتایا ہے۔ فرق صرف یہ ہے کہ ایک میں عربی فارسی کے الفاظ واشرات زیادہ ہیں اور دوسری میں سنسکرت کے۔ بہر حال ان دونوں کے درمیان ”ہندوستانی“ کے نام سے ایک ایسے نام کی بھی تلاش کی گئی جو مذکورہ فرق کو کم سے کم ترا اور ایک دوسرے کی قربت کو زیادہ سے زیادہ موثر انداز میں پیش کرتی ہے۔ یہ زبانیں آپس میں اس قدر رابطہ رکھتی ہیں کہ اکثر اوقات رسم الخط کے علاوہ اور کوئی فرق محسوس نہیں ہوتا۔

اردو اور ہندی کے رشتہ کی خوبصورت مثال یہ ہے کہ رشتے داریوں کے الفاظ دونوں جگہ ایک ہیں جیسے باپ، بھائی، بہن، چچا، ماموں وغیرہ۔ اردو اور ہندی زبانوں کے الفاظ، حروف، جملوں کی ساخت، علامت فاعلی اور مفعولی، ہکاری آوازیں، افعال، ضمائر، جمع بنانے کا قاعدہ، ضرب الامثال اور محاورے بڑی تعداد میں ایک ہیں۔

اردو ہندی دونوں میں جملے کی ساخت بھی ایک ہی ہے یعنی فاعل، مفعول اور فعل جیسے لڑکے نے کھانا کھایا اور، بہن بھائی کو پیسے دیے وغیرہ۔ بعض ہندی الفاظ اردو میں یکساں طور پر استعمال ہوتے ہیں جیسے سات، سات پھیرے، سات سمندر، ساتھ دینا، ساتھ چھوڑنا، ساس، ساڑھو، چھوٹی بھو وغیرہ۔ یہ سب ہندی الفاظ ہیں۔ اسی طرح اردو الفاظ کچھ تبدیلی کے ساتھ ہندی میں استعمال ہوتے ہیں جیسے تقاضا سے تگاڑا، نقد سے نگد، کاغذ سے کاگد وغیرہ۔ اردو ہندی میں استعمال ہونے والے حروف ربط بھی ایک ہیں جیسے کو، تک، پر، میں، مگر، کیونکہ، لیکن وغیرہ۔

اردو نے ہندی کی ہکاری آوازیں میں دعن اپنالی ہیں۔ یہ آوازیں بلا کسی اختلاف اور قباحت کے اردو کا حصہ ہیں جکی ہیں۔ ان حروف سے بننے والے الفاظ کا استعمال اردو میں کسی قسم کی اجنبیت کا احساس نہیں دلاتا جیسے ٹ، ڈ، ڑ، بھ، پھ، تھ، دھ، ڈھ، ٹھ، چھ، چھ، چھ، جھ، کھ، گھ، ڈھ وغیرہ۔ افعال بھی ہندی ہیں جیسے آنا، جانا، بیٹھنا، کھانا، پینا، سونا، دوڑنا وغیرہ۔

اردو کے تمام ضمائر ہندی میں بھی مستعمل ہیں جیسے میں، تم، وہ، ہم، تو وغیرہ۔ یہ ضمائر ہندی اور اردو دونوں میں یکساں طور پر استعمال ہوتے ہیں۔

اردو میں جمع بنانے کا قاعدہ بھی ایک ہی ہے یعنی مفرد الفاظ کے آخر میں (ون یا ی ان) جوڑ دیتے ہیں جیسے مرد سے مردوں، بڑکا سے بڑکوں، عورت سے عورتوں، بڑکی سے بڑکیوں وغیرہ۔ علامت فاعلی بھی دونوں زبانوں میں یکساں ہے جیسے نے؛ میں نے کام کیا وغیرہ۔ اردو میں عربی فارسی الفاظ میں ہندی سابق جوڑ کر مرکب الفاظ بنائے جاتے ہیں اور یہ اردو اور ہندی دونوں میں استعمال ہوتے ہیں جیسے گھوں خور، چور دروازہ، گھوڑ سوار، دھوکے باز، چوپا یا، ناس بھ، بدھلن وغیرہ۔

اردو میں عربی فارسی الفاظ پر ہندی لاحقہ لگا کر مرکب الفاظ بنائے جاتے ہیں جو اردو ہندی دونوں زبانوں میں یکساں مستعمل

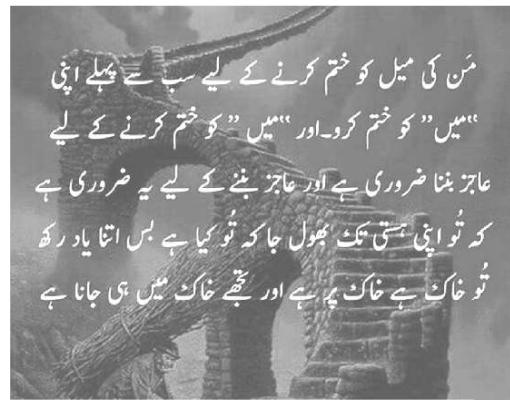
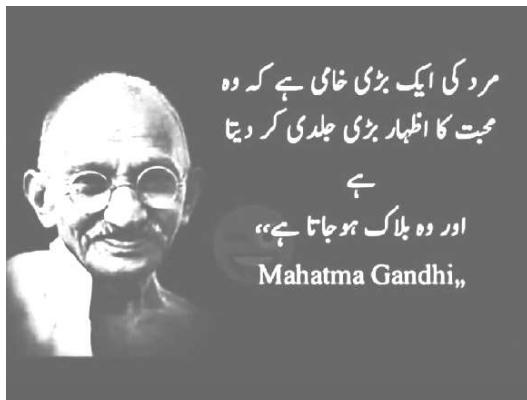
भारती

ہیں جیسے پاسبان، نگہبان، گلاب جامن، سبزی منڈی وغیرہ۔

اس کے باوجود بول چال کی زبان اور تحریری زبان دونوں میں کچھ فرق بھی پایا جاتا ہے۔ اردو تحریر میں عربی فارسی الفاظ و محاورات کا استعمال اور ہندی میں سنسکرت تقسم کا استعمال زیادہ ہوتا ہے۔ اردو کا رسم الخط فارسی سے مانخوا ہے جبکہ ہندی دیوناگری رسم الخط میں لکھی جاتی ہے۔ اس کے علاوہ اردو میں عربی فارسی حروف ربط کا استعمال ہوتا ہے جبکہ ہندی میں نہیں جیسے از، تا، بر، پس، علی، فی، من وغیرہ۔ ہندی قاعدے کے علاوہ اردو میں عربی فارسی قاعدے سے بھی جمع بناتے ہیں جیسے کتاب سے کتب، علم سے علوم، مذہب سے مذاہب عربی قاعدے کے مطابق اور کتب سے کتبہ، درسے درہا، صد سے صدہا وغیرہ فارسی قاعدے کے مطابق۔ جمع بنانے کا یہ قاعدہ ہندی میں نہیں ہے۔

مذکورہ بالاجائز سے اردو ہندی کے مابین مماثلتیں، فرق اور دوسری زبانوں سے رشتے کی نوعیت واضح ہو جاتی ہے۔ یہ رشتے جہاں اردو کی دیگر زبانوں کی خصوصیات کو اپنانے کی خوبی کو ظاہر کرتے ہیں وہیں دوسری زبانوں سے اخذ واستفادہ کرنے کی اردو کی فراخ دلی کا کھلا ثبوت ہیں۔ لہذا اگر یہ کہا جائے کہ اردو مشترک کا اقدار اور گزگا جمنی تہذیب کی علم بردار ہے تو بے جانتہ ہو گا۔

بیلال خاں ایスマارڈل خاں
بی. کام. باغ-۱





अहवाल

विभागीय उपक्रम





वार्षिक अहवाल

सत्र २०१९-२०२०

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाशी संलग्नित विविध महाविद्यालयामध्ये एक नावलौकिक प्राप्त आणि विविध परंपरा जोपासणारे अग्रगण्य महाविद्यालय म्हणून भारतीय महाविद्यालयाचा उल्लेख केला जातो. शारीरिक शिक्षण विभागाचा अहवाल आपणासमोर ठेवताना अत्यंत आनंद होत आहे. या महाविद्यालयाने अभ्यासासोबतच सांस्कृतिक कार्यक्रम, खेळ व क्रीडा, यामध्ये सहभागी होण्यासाठी व विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी त्यांना सतत प्रोत्साहन दिले आहे. या प्रोत्साहनाचे रूपांतर विद्यार्थ्यांनी यशामध्ये करण्याचा यशस्वी प्रयत्न केलेला आहे व महाविद्यालयाने या सर्व क्षेत्रात उत्तम यश मिळविले आहे आणि दिवसेंदिवस शारीरिक शिक्षण विभागाची होत असलेली प्रगतिपथावरील वाटचाल या अहवालाद्वारे आपणासमोर ठेवण्यात येत आहे. या सर्व प्रकारच्या उपक्रमात शारीरिक शिक्षण व क्रीडा विभागाच्या माध्यमाने विभाग प्रमुख प्रा.डॉ.डी.व्ही.रुईकर तसेच प्रा.डॉ.कु.संगीता देशमुख, प्रा.डॉ.विक्रांत वानखडे यांचे मार्गदर्शनाखाली आपल्या महाविद्यालयाचे वर्चस्व कायम ठेवले आहे. २००३ मध्ये प्रथम नॅक समितीने महाविद्यालयातील एक उत्कृष्ट विभाग म्हणून गौरविले होते. तसेच २०१२ मध्ये पुर्णमूल्यांकनाकरिता आलेल्या द्वितीय नॅक समितीने Department of Excellence म्हणून सन्मानित केले होते. तोच गौरव कायम ठेवण्याचा प्रयत्न या विभागाने वर्ष २०१८-१९ मध्ये केला आहे.

यावर्षी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाद्वारे आयोजित विविध स्पर्धा, खेळ व क्रीडा, प्रकारापैकी ३० क्रीडा प्रकारामध्ये सहभाग घेतला यामध्ये १७८ विद्यार्थी/विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते. त्यामधील एकूण ०३ विद्यार्थी/विद्यार्थिनी संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाच्या विविध चमुमध्ये निवडले गेले.

तसेच उल्लेखनीय बाब म्हणजे आमच्या महाविद्यालयातील कु.श्वेता कोल्हे, एम.ए.भाग-१ या विद्यार्थिनीने आर्चेरी या खेळात खेलो इंडिया स्पर्धेत स्थान मिळविले आहे. विद्यापीठ स्पर्धासोबतच काही विद्यार्थिनी राज्य, राष्ट्रीय स्तरावरही स्थान मिळविले आहे. यात राज्य स्तरावर एकूण ०४ व राष्ट्रीय स्तरावर एकूण ०२ विद्यार्थी/विद्यार्थिनी विविध चमुमध्ये निवडले गेले. कौस्तुभ चंद्रकांत गाडगे बी.एस.सी.भाग-२ चा विद्यार्थी याचा भोपाळ (मध्यप्रदेश) येथे झालेल्या राष्ट्रीय जलतरण (वाटरपोलो) स्पर्धेत सहभाग तर कु.प्रगती दिनेश रोंगे बी.ए.भाग-२ हीने नागपूर (महाराष्ट्रामध्ये) येथे झालेल्या राष्ट्रीय ताईकांडो स्पर्धेत प्रथम स्थान प्राप्त केले आहे. त्यांच्या या यशाने व निवडीने महाविद्यालयाला नावलौकिक प्राप्त करून दिला आहे.

सन २००९-२०१० पासून महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थ्यांकरिता अद्यावत उपकरणांनी सज्ज अशी व्यायामशाळा सुरु करण्यात आली असून त्याद्वारे चालू सत्रामध्ये विद्यार्थ्यांना पोलीस भरतीकरिता शारीरिक क्षमता चाचणीसहीत निःशुल्क मार्गदर्शन करण्यात आले व याचा फायदा होऊन विद्यार्थी भविष्यातील पोलीस भरतीकरिता शारीरिक क्षमता चाचणी मध्ये उत्तीर्ण होतील अशी आशा आहे.

तसेच विद्यार्थ्यांना या यशामध्ये स्थानिक हनुमान व्यायाम प्रसारक मंडळाचे तसेच मुधोळकर पेठ युवक क्रीडा मंडळ व अंबापेठ क्रीडा मंडळाचे योगदान आणि मार्गदर्शन अत्यंत महत्त्वाचे आहे. तसेच त्यांनी विद्यार्थ्यांना सरावाकरिता मैदाने उपलब्ध करून दिलीत. हनुमान व्यायाम प्रसारक मंडळाचे प्रशिक्षक, प्राचार्य डॉ.देवनाथ सर, प्रा.डॉ.खंडागळे सर, प्रा.डॉ.योगेश निर्मल यांचे विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.डॉ.डी.व्ही.रुईकर,
विभाग प्रमुख, शारीरिक शिक्षण विभाग



भारतीय महाविद्यालय, अमरावती

सत्र २०१९-२० मध्ये खेळो इंडिया स्पर्धेकरिता निवड झालेले विद्यार्थी

भा
रु
ती

अ.क्र. विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	खेळाचे नाव	स्थान	प्राप्त पदक
१. कु.श्वेता विनोदराव कोल्हे	एम.ए.भाग-१	धनुर्विद्या	भुवनेश्वर (आंतरराज्यीय)	

सत्र २०१९-२० मध्ये आंतरविद्यापीठ स्पर्धेकरिता निवड झालेले विद्यार्थी

अ.क्र. विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	खेळाचे नाव	स्थान	प्राप्त पदक
१. कौस्तुभगाडे	बी.एस.सी. भाग-२	जलतरण (वाटरपोलो)	लव्हली प्रोफेशनल विद्यापीठ, जालंधर नांदेड	
२. शंतनु अनंत भालेराव	बी.ए.भाग-२	बास्केटबॉल	स्वा.रा.म.विद्यापीठ नांदेड	
३. कु.श्वेता विनोदराव कोल्हे	एम.ए.भाग-१	धनुर्विद्या	कलिंगा इन्स्टिच्युट, भुवनेश्वर	

सत्र २०१९-२० मध्ये आंतरविद्यापीठ क्रिडामहोत्सव स्पर्धेकरिता निवड झालेले विद्यार्थी

अ.क्र. विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	खेळाचे नाव	स्थान	प्राप्त पदक
१. शंतनु अनंत भालेराव	बी.ए.भाग-२	बास्केटबॉल	पु.अहिल्यादेवी होळकर विद्यापीठ, सोलापूर	

सत्र २०१९-२० मध्ये राष्ट्रीय क्रिडा स्पर्धेकरिता निवड झालेले विद्यार्थी

अ.क्र. विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	खेळाचे नाव	स्थान	प्राप्त पदक
१. कौस्तुभ चंद्रकांत गाडे	बी.एस.सी. भाग-२	जलतरण (वाटरपोलो)	भोपाल (मध्यप्रदेश)	
२. कु.प्रगती दिनेश रोंगे	बी.ए.भाग-१	ताईफांडो	नागपुर (महाराष्ट्र)	प्रथम स्थान

सत्र २०१९-२० मध्ये राज्यस्तरीय क्रिडा स्पर्धेकरिता निवड झालेले विद्यार्थी

अ.क्र. विद्यार्थ्याचे नाव	वर्ग	खेळाचे नाव	स्थान	प्राप्त पदक
१. कु.स्नेहल देशमुख	बी.एस.सी.भाग-२	रोप मळखांब	ठाणे (महाराष्ट्र)	
२. कु.वैभवी थेटे	बी.एस.सी.भाग-१	जलतरण	नाशिक (महाराष्ट्र) (वाटरपोलो)	प्रथम स्थान
३. निखिल सोनोने	बी.एस.सी. भाग-२	ॲथलेटीक्स	मुंबई (महाराष्ट्र)	
४. तुषार सरदार	बी.ए.भाग-१	ॲथलेटीक्स	मुंबई (महाराष्ट्र)	



भारतीय महाविद्यालय, अमरावती शारीरिक शिक्षण विभाग

सत्र २०१९-२० मध्ये खेळ व क्रीडा स्पर्धामध्ये महाविद्यालयातील प्राविष्ट्य
प्राप्त खेळांडू



कु.श्वेता विनोदराव कोलहे (एम.ए. भाग-१)

- १) खेलो इंडिया स्पर्धाकरिता निवड
- २) कलिंगा इन्स्टिट्यूट, भुवनेश्वर (ओरीसा) येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ धनुर्विद्या स्पर्धेसाठी कंम्पाऊंड राऊंड प्रकारामध्ये संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व

कौस्तुभ चंद्रकांत गाडगे (बी.एस.सी. भाग-२)

- १) लव्हली प्रोफेशनल विद्यापीठ, जालंधर (पंजाब) येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ जलतरण (वॉटरपोलो) (मुले) स्पर्धेत संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व
- २) भोपाळ (मध्यप्रदेश) येथे झालेल्या ज्युनिअर जलतरण (वॉटरपोलो) (मुले) राष्ट्रीय स्पर्धेकरिता निवड व प्रतिनिधित्व

शंतनु अनंत भालेराव (बी.ए. भाग-२)

- १) स्व.रा.म.विद्यापीठ, नांदेड झालेल्या अखिल भारतीय आंतरविद्यापीठ बास्केटबॉल (मुले) स्पर्धेत संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व
- २) पु.अहिल्यादेवी होळकर विद्यापीठ, सोलापूर (महाराष्ट्र) येथे झालेल्या महाराष्ट्र आंतरविद्यापीठ क्रीडा महोत्सवाकरिता बास्केटबॉल (मुले) स्पर्धेत संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाचे प्रतिनिधित्व

कु.प्रगती रोंगे (बी.ए. भाग-१)

- १) नागपूर (महाराष्ट्र) येथे झालेल्या राष्ट्रीय ताईक्रांडो स्पर्धेकरिता निवड व प्रथम स्थान प्राप्त

कु.स्नेहल देशमुख (बी.एस.सी. भाग-२)

- १) ठाणे (महाराष्ट्र) येथे झालेल्या राज्य स्तरीय रोप मल्मखांब स्पर्धेकरिता निवड व प्रतिनिधीत्व

कु.वैभवी थेटे (बी.एस.सी. भाग-१)

- १) नाशिक (महाराष्ट्र) येथे झालेल्या राज्य स्तरीय जलतरण (वॉटरपोलो) स्पर्धेकरिता निवड व प्रतिनिधित्व

निखिल सोनोने (बी.एस.सी. भाग-२)

- १) मुंबई (महाराष्ट्र) येथे झालेल्या राज्य स्तरीय अँथलेटीक्स स्पर्धेकरिता निवड व प्रतिनिधित्व

तुषार सरदार (बी.ए. भाग-१)

- १) मुंबई (महाराष्ट्र) येथे झालेल्या राज्य स्तरीय अँथलेटीक्स स्पर्धेकरिता निवड व प्रतिनिधित्व

भारत बी. अहिर (बी.ए. भाग-१)

- १) मुंबई (महाराष्ट्र) येथे झालेल्या राज्य स्तरीय कबड्डी स्पर्धेकरिता निवड व प्रतिनिधित्व





भारतीय महाविद्यालय, अमरावती

NCC GIRLS REPORT

वार्षिक अहवाल

सत्र २०१९-२०२०

भारतीय महाविद्यालयात 74 Girls Cadets Unit 4 MAH Bn चे आहे. अमरावती ग्रुपमधील 4 MAH Girls Unit अंतिशय सक्रिय व प्रगतीशील आहे. २०१९-२० या शैक्षणिक सत्रात सामाजिक कार्य व एन.सी.सी. अभ्यासक्रमाव्यतिरीक्त अनेक सैनिकी प्रशिक्षण पूर्ण केले.

ATC या वार्षिक कॅम्प मध्ये ४५ मुली सक्रिय सहभागी झाल्या. त्यातील सिनियर कॅडेट रुचाली यादव आणि राधिका पवार यांनी झील मध्ये अव्याप्त नंबर मिळविला.

TSC कॅम्प मध्ये ३ कॅडेटची निवड झाली. त्यांनी औरंगाबाद पर्यंत स्पर्धेत भाग घेतला. RDC कॅम्प मध्ये ४ कॅडेट्स ची निवड झाली. पुणे कॅम्प पर्यंत ग्रुप स्पर्धेपर्यंत सांस्कृतिक आणि विविध कार्यात सक्रिय सहभाग नोंदवला.

'सेलफ डिफेन्स' या मूल्यवर्धित अभ्यासक्रमात ४० मुली सहभागी झाल्या. वृक्षारोपण, बेटी बचाव रँली, पर्यावरण संवर्धन रँली, वृद्धाश्रमाला भेट, स्वच्छता अभियान अशा विविध एन.सी.सी. कार्यात ६५ मुलींनी सहभाग नोंदवला.

कॅप्टन मंगला भाटे यांनी RDC पुणे कॅम्प व अमरावती TSC कॅम्प आणि ATC-119 या कॅम्प मध्ये कॅम्प अंटजुन्ड अधिकारी म्हणून कार्य केले.

एन.सी.सी. दिन, कारगील दिवस, आपत्ती व्यवस्थापन दिनानिमित्त विविध कार्यक्रमात भाग घेतला. डिजीटल इंडिया अंतर्गत भीम अॅप, पंतप्रधान योजना या विविध माहिती प्रदान कार्यात सहभागी झाल्या. २६ जानेवारी प्रजासत्ताकदिना निमित्त कॉलेजमध्ये पायलेटिंग परेड प्राचार्य डॉ.आराधना वैद्य व कर्नल रविराव यांच्या मार्गदर्शनाने देशभक्तीमय वातावरणात संपन्न झाला.

कॅप्टन मंगला भाटे
भारतीय विद्यालय, अमरावती

भारतीय महाविद्यालय, अमरावती

NCC BOYS REPORT

सत्र २०१९-२०२०

राष्ट्रीय छात्रसेना ही एक सर्वोच्च पटसंख्या असलेली गणवेशधारी युवा संगठन आहे. युवकांमध्ये देशभक्तीच्या जणिवेसोबतच त्यांना शस्त्राचे प्रशिक्षण देऊन त्यांना देशसेवेसाठी प्रेरित करण्याचे कार्य राष्ट्रीय छात्रसेनेच्या माध्यमातून करण्यात येते. राष्ट्रीय छात्रसेनेचे मुख्यालय दिल्ली येथे असून महाराष्ट्राचे मुख्यालय मुंबई येथे आहे. अमरावती येथे ग्रुप मुख्यालय असून त्याच्या अंतर्गत विविध बटालियन व कंपनी कार्यरत आहे. भारतीय महाविद्यालयात ८ Mah.Bn NCC अंतर्गत युनिट कार्यरत आहे. त्याची नोंदणी क्षमता ५० असून प्रथम वर्ष, द्वितीय वर्ष व तृतीय वर्षात विभागलेले आहेत. एन.सी.सी. द्वारे "B" व "C" प्रमाणपत्र परीक्षा देण्यात येते. यावर्षी महाविद्यालयातील १८ विद्यार्थ्यांनी "B" प्रमाणपत्र परिक्षा व ०२ विद्यार्थ्यांनी "C" प्रमाणपत्र परीक्षा दिली आहे.

या शैक्षणिक वर्षात NCC युनीटद्वारे १५ ऑगस्ट स्वातंत्र्य दिन, २६ जानेवारी २०२० प्रजासत्ताक दिन, १ मे महाश्व दिनाचे निमित्ताने धवजारोहण कार्यक्रमात सहभाग देण्यात आला. सामाजिक जागीवेतून १५ ऑगस्ट २०१९ रोजी वृक्षारोपण कार्यक्रम घेण्यात आला तसेच म.गांधी यांच्या जयंतीनिमित्त दि.२ ऑक्टोबर २०१९ रोजी कुष रोग जागृती रँली काढण्यात आली. योग दिनानिमित्त योग शिविरात सक्रिय सहभाग घेण्यात आला. तसेच कॅडेटनी विविध कॅम्प, RDC, TSC, ATC, आर्मी अटॅचमेंट कॅम्प मध्ये सहभाग घेतला.

कॅप्टन डॉ. संग्राम रघुवंशी
असोसीएट एन.सी.सी.अधिकारी

भा
र
ती



भारतीय महाविद्यालय, अमरावती वाणिज्य विभाग वार्षिक अहवाल सत्र २०१९-२०२०



शैक्षणिक सत्र २०१९-२० मध्ये वाणिज्य विभागाद्वारे विविध उपक्रम राबविण्यात आले. विद्यार्थ्यांचा सर्वांगिन विकास होण्याच्या दृष्टीने त्यांना अभ्यासक्रमासोबतच जागतिक स्पर्धा व त्यांच्या समोरील आव्हाने यांची विविध कार्यक्रमाच्या माध्यमातून त्यांना जाणीव करून देण्यात आली.

वाणिज्य विभागात अद्यावत संगणक प्रयोगशाळा उपलब्ध असून सर्व संगणकावर अद्यावत सॉफ्टवेअर व इंटरनेट सुविधा उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. विद्यार्थी त्यांच्या अभ्यासक्रमाशी निगडीत ऑनलाईन माहिती मिळविण्यासाठी प्रयोगशाळेतील संगणकांचा उपयोग करतात. पदव्युत्तर विभागासाठी एक स्वतंत्र वर्गखोली एल.सी.डी. प्रोजेक्टर सह उपलब्ध करून देण्यात आली आहे. वेळेवेळी उपलब्ध रोजगार संबंधातील माहिती विभागाच्या फलकावर प्रदर्शित करण्यात येते. पदव्युत्तर विभागाच्या विद्यार्थ्यकरिता Moodle या प्रणालीच्या माध्यमातून त्यांच्या घटक चाचणी व गृहपाठाचे सादरीकरण ऑनलाईन माध्यमातून करण्यात येते.

वाणिज्य विभागाद्वारे या सत्रात स्पार्कल अऱ्केडेमीच्या सहकार्याने टॅली या विषयावर दि. ३० सप्टेंबर २०१९ रोजी व्याख्यान आयोजन करून विद्यार्थ्यांना स्वयंरोजगार मिळविण्याकरिता प्रवृत्त करण्यात आले. सामाजिक जाणिवेचे भान ठेवून विभागाद्वारे स्त्री सुरक्षा सप्ताहानिमित्त विद्यार्थिनींकरिता श्री जी गॅस एजन्सी डीलर भारत पेट्रोलियम यांच्या सहकार्याने कार्यक्रम घेण्यात आला. या द्वारे विद्यार्थिनींना गॅसचे धोके व त्यापासून संरक्षण या संदर्भात तंत्रज्ञांद्वारे मार्गदर्शन केल्या गेले.

वाणिज्य विभागातील तीन प्राध्यापक महाविद्यालयाच्या करीयर कौंसलिंग सेल मध्ये कार्यरत असल्यामुळे त्यांच्या राबविण्यात येणाऱ्या कार्यक्रमात वाणिज्य विभागाचा सक्रिय सहभाग असतो व त्यामुळे विद्यार्थ्यांना रोजगार संदर्भात अतिरीक्त फायदा होतो.

या सत्रात अमरावती विद्यापीठातर्फे अविष्कार २०१९ चे आयोजन करण्यासाठी महाविद्यालयाची नेमणूक करण्यात आली. या आयोजनासाठी विभाग प्रमुखांना जिल्हा समन्वयक, अमरावती म्हणून नियुक्त करण्यात आले. वाणिज्य विभागातील प्राध्यापकांनी व इतर प्राध्यापकांनी मा.प्राचार्य डॉ.वैद्य यांच्या सक्षम मार्गदर्शनाखाली अविष्कार २०१९ या कार्यक्रमाचे दि. ७ जानेवारी २०२० रोजी सफल आयोजन केले. ही महाविद्यालयासाठी अभिमानाची बाब ठरली.

यावर्षी देखील वाणिज्य विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी उत्तम निकालाची परंपरा कायम ठेवली.

प्रा.डॉ.एस.आर.रघुवंशी
वाणिज्य विभाग प्रमुख



सोन्या चांदीचे तुकडे नव्हे
तर आरोग्य हीच खरी
संपत्ती आहे.
- महात्मा गांधी





भारतीय महाविद्यालय, अमरावती

राज्यशास्त्र विभाग

वार्षिक अहवाल

सत्र २०१९-२०२०

भा रु ती

शैक्षणिक सत्र २०१९-२० मध्ये राज्यशास्त्र विभागाद्वारे विविध उपक्रम राबविण्यात आले. महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचा सर्वांगिन विकास होण्याच्या दृष्टीकोनातून अभ्यासक्रमासोबतच समाजातील घडामोळी व वास्तविकतेचे ज्ञान होण्यासाठी विभागाच्या वतीने विविध कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात येतात. यावर्षी विभागाच्या वतीने राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन करण्यात आले.

भारतीय संसदेने जम्मू-काश्मीर या घटक राज्याची स्वायत्तता संपुष्टात आणण्याच्या दृष्टीकोनातून कलम ३७० रद्द करण्यात आले आणि जम्मू-काश्मीर हा भारताचा अविभाज्य भाग म्हणून दि. ९ ऑगस्ट २०१९ ला राष्ट्रपतीच्या स्वाक्षरीने समाविष्ट करण्यात आला. त्यामुळे कलम ३७० याची वास्तविकता आणि भविष्य यादृष्टीने राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजन दि. ११ सप्टेंबर २०१९ ला राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने करण्यात आले होते.

या राष्ट्रीय परिषदेच्या उद्घाटन सत्राचे अध्यक्ष डॉ.रमेश बिजवे, अध्यक्ष भारतीय विद्यामंदिर, अमरावती तर उद्घाटक डॉ.मुरलीधर चांदेकर, कुलगुरु, संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती, बीजभाषक आशुतोष गुसा, वरिष्ठ पत्रकार तथा राजकीय विश्लेषक, दिली हे होते. प्रमुख अतिथी प्राचार्य डॉ.प्रमोद पवार, अध्यक्ष, महाराष्ट्र लोकप्रशासन परिषद, प्राचार्य डॉ.आराधना वैद्य, डॉ.सतीश कुळकर्णी होते. तर राष्ट्रीय परिषदेचे आयोजक सचिव डॉ.प्रशांत विघे व्यासपीठावर उपस्थित होते.

काश्मिरमध्ये त्यावेळी कलम ३७० का लागू केले आणि ते आता का काढले, त्यामागची पाश्वर्भूमी याचे ज्येष्ठ पत्रकार आशुतोष यांनी अतिशय अभ्यासपूर्ण विवेचन केले. ते म्हणाले, कलम ३७० चा विचार करताना काश्मिरमधील जनतेच्या मानसिकतेचा विचार करणे गरजेचे आहे. त्यासाठी तसे प्रयत्न व्हायला हवेत, असे प्रतिपादन आशुतोष यांनी केले.

राष्ट्रीय परिषदेच्या दुसऱ्या सत्राचे अध्यक्ष डॉ.विकास जांभूळकर राज्यशास्त्र विभाग, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज विद्यापीठ, नागपूर, प्रमुख वर्ते फिरदास मिझ्झा, वरिष्ठ अधिवक्ता उच्च न्यायालय, नागपूर, श्री. अधिक कदम, बॉर्डरलेस वर्ल्ड फॉर्डेशन, जम्मू-काश्मीर यांनी जम्मू-काश्मीरमधील आजची परिस्थिती आणि ३७० पूर्वीचा जम्मू-काश्मीर या विषयावर आपले मत व्यक्त केले.

तिसऱ्या सत्रात 'जम्मू-काश्मिर काल, आज आणि उद्या' या विषयावर डॉ.संदीप तुङ्डुलवार यांनी मार्गदर्शन केले. महाराष्ट्र लोकशासन परिषदेचे उपाध्यक्ष डॉ.हनुमंत पाठक, डॉ.विनायक भटकर, डॉ.अनिल कदू, डॉ.राजेंद्र कोरडे, डॉ.हेमलता भावसार व्यासपीठावर उपस्थित होते. या परिषदेसाठी डॉ.कृष्ण मोहन, तामिळनाडू, डॉ.माणिक सोनवणे, पुणे विद्यापीठ, प्रा.डॉ.गुलाब पठाण, डॉ.संजय गोरे, गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली, डॉ.विलास आघाव, स्वामी रामानंद तीर्थ विद्यापीठ, नांदेड, डॉ.पंडित नलवाडे, बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद, डॉ.विद्या राऊत, अकोला डॉ.भाग्यश्री भागवत, मुंबई विद्यापीठ या विविध विद्यापीठातील संशोधकांनी प्रतिनिधिक स्वरूपात पेपर वाचन केले.

राष्ट्रीय परिषदेच्या समारोपीय कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ.सतीश कुलकर्णी, माजी प्राचार्य रा.भा. महाजन, प्राचार्य धर्मेंद्र तेलगोटे, प्राचार्य डॉ.आराधना वैद्य व्यासपीठावर उपस्थित होते. याप्रसंगी विविध महाविद्यालयातून आलेले अभ्यासक, विद्यार्थी, संशोधक यांनी आपल्या प्रतिक्रिया नोंदविल्या. परिषदेच्या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन कु. आकांक्षा असनारे व वैभव इंग्ले यांनी केले तर आभार डॉ.प्रशांत विघे यांनी मानले.

डॉ.प्रशांत विघे
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख
भारतीय महाविद्यालय, अमरावती





भारतीय महाविद्यालय, अमरावती दोन दिवशीय स्व.अण्णासाहेब वैद्य स्मृती व्याख्यानमाला

दोन दिवशीय स्व.अण्णासाहेब वैद्य स्मृती व्याख्यानमाला सोमवार दि. १७/०२/२०२० आणि मंगळवार दि. १८/०२/२०२० रोजी ही व्याख्यानमाला भारतीय महाविद्यालयाच्या मुख्य सभागृहात संपन्न झाली. ज्यांच्या स्मृतिप्रीत्यर्थ ही व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आली होती. ते स्व.अण्णासाहेब वैद्य, अमरावती शहरातील भारतीय विद्यामंदिर या नामवंत शिक्षण संस्थेचे संस्थापक सदस्य होते. दि. २१/१०/१९३२ साली जन्मलेल्या अण्णासाहेबांना विद्यार्थीदेशोपासूनच साम्यवादाचे जबरदस्त आकर्षण होते. विद्यार्थी असतानाच कम्युनिस्ट चळवळीमध्ये सक्रिय सहभाग घेतला म्हणून तीन महिन्यांचा कारावास भोगावा लागला. संयुक्त महाराष्ट्राच्या चळवळीचे नेतृत्व त्यांनी केले होते, त्यासाठी पावणेदोन वर्षाचा कारावास त्यांनी सहन केला. लोकनेते स्व.जाबुवंतराव धोटे यांनी दै.लोकसत्ताला दिलेल्या मुलाखतीमध्ये आपण संयुक्त महाराष्ट्राची चळवळ अण्णासाहेब वैद्य यांच्या नेतृत्वात लढलो असे सांगितले आहे. अशा महान व्यक्तीच्या स्मृतीप्रित्यर्थ त्यांच्या विचाराला उजाळा देण्याच्या दृष्टीने ही व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आली.

या व्याख्यानमालेचे उद्घाटन ॲड.यशोमती ठाकूर, पालकमंत्री, अमरावती जिल्हा तथा महिला बालकल्याण मंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांनी केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्रा.बी.टी.देशमुख, माजी अमदार, विधान परिषद, कार्यक्रमाचे प्रमुख वर्के आशिष जाधव, संपादक झी-२४ तास तर प्रमुख उपस्थिती डॉ.रमेश बिजवे, अध्यक्ष, भारतीय विद्या मंदिर, अमरावती, ॲड.यदुराज मेटकर, प्राचार्य, डॉ.आराधना वैद्य, आयोजन पंकज वैद्य, डॉ.प्रशांत विघे, डॉ.अलका गायकवाड होत्या.

आशिष जाधव यांनी महाराष्ट्राच्या स्थित्यंतरात विदर्भ कुठे? या विषयावर भाष्य करताना विदर्भ हा महाराष्ट्राच्या तुलनेत संपन्न प्रदेश आहे. त्या दृष्टीने विचार केला तर मराठवाडा हा वाळवंटाच्या दिशेने प्रवास करत आहे. कारण मराठवाड्यामध्ये पाण्याची पातळी मोरऱ्या प्रमाणात खोलवर गेली आहे. त्याचप्रमाणे विदर्भ हा बहुजनाचा प्रदेश असून विदर्भातील पंजाबराव देशमुख, शिवाजीराव पटवर्धन, बाबा आमटे, ॲड.अभय बंग याच्या सारखे कर्तृत्ववान पुढारी होणे गरजेचे आहे असे मत व्यक्त केले.

आपल्या अध्यक्षीय भाषणात बी.टी.देशमुख यांनी विदर्भातील अनुशेष दूर झाला नाही तसेच अनुशेष भरून काढल्या जाते याचे ज्वलंत उदाहरण म्हणजे अमरावती जिल्हा होय असले म्हटले. राज्यात पाण्याचा अनुशेष असलेला अमरावती जिल्हा होता. मात्र अनुशेष दूर करण्याचं जिवंत उदाहरण म्हणजे अमरावती जिल्हा होय.

या व्याख्यानमालेचे द्वितीय पुष्पाचे अध्यक्ष ॲड.दिलीप एडकर, संपादक दैनिक मतदार कार्यक्रमाचे प्रमुख वर्के अजित अभ्यंकर, राजकीय विश्लेषक, पुणे यांनी गुंफले. दुसरे पुष्प चे प्रमुख वर्के अजित अभ्यंकर 'लोकशाही पुढील आव्हाने' या विषयावर बोलताना म्हणाले की, लोकशाहीचं आव्हान भारतासमोरच आहे असे नव्हे, तर जगातील लोकशाही समोर आव्हाने उभी आहेत. India That's Bharat, Shall be union of state हा महत्त्वाचा पाया संविधानात आहे, त्यामुळे भारत कुठल्या एका धर्माचे आश्रयस्थान होऊ शकत नाही, देशात विविध विविध भाषा, धर्म, पंथ, जाती असून सुद्धा कुणालाही वेगळ व्हावं असं वाटत नाही. धर्म पुस्तकाच्या आधारावर देशाची निर्मिती होऊ शकत नाही. ज्यांना ही तत्वे मान्य नाही त्यांचे लोकशाहीला आव्हान असून हीच खरी समर्स्या असल्याचे प्रतिपादन अजित अभ्यंकर यांनी केले. कार्यक्रमाचे सुत्रसंचालन डॉ.अलका गायकवाड, आभार डॉ.प्रशांत विघे यांनी मानले.

समन्वयक

डॉ.अलका गायकवाड

मराठी विभाग प्रमुख

भारतीय महाविद्यालय, अमरावती





भा
र
ती

भारतीय महाविद्यालय, अमरावती युवा महोत्सव अहवाल

सत्र २०१९-२०२०

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती च्या वतीने अखिल भारतीय विद्यापीठ संघाकडून मान्यता प्राप्त कलाप्रकारांकरिता व नियमानुसार आंतर महाविद्यालयीन युवा महोत्सव स्पर्धेचे आयोजन दिनांक २६ ते २९ सप्टेंबर २०१८ या कालावधीत श्री. शिवाजी कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, अकोला या ठिकाणी करण्यात आले.

भारतीय महाविद्यालय, अमरावतीच्या वतीने एकूण १४ मुली व १० मुले अशा एकूण २४ विद्यार्थ्यांनी युवा महोत्सवामध्ये सहभाग घेतला. महाविद्यालयातर्फे घेण्यात आलेल्या निवड चाचणीद्वारे निवड झालेल्या विद्यार्थी कलावंतांनी एकांकिका, स्किट, माईम, समुहगान, समुहनृत्य इत्यादी कलाप्रकाराचे उत्कृष्ट पद्धतीने सादरीकरण केले. महाविद्यालयातर्फे सादर झालेल्या सर्व कलाप्रकारांना उपस्थित प्रेक्षकांतर्फे चांगला प्रतिसाद मिळाला. यामध्ये समाविष्ट कलाप्रकार पुढीलप्रमाणे होते.

एकांकिका : खाप (लेखक - सलीम शेख)

लोकनृत्य : पावरा नृत्य

समुहगान : १. गुंजे गगन मे एकही नारा २. लगिन करुनी मल्हारी आला.....

स्किट : घुसखोरी

माईम : सर्कस

या आंतर महाविद्यालयीन युवा महोत्सव स्पर्धेमधून भारतीय महाविद्यालयाचे तुषार घरडेकर (बी. एससी. भाग ३) व अनुराग वानखडे (बी. एससी. भाग २) या विद्यार्थ्यांची निवड इंद्रधनुष्य युवा महोत्सव, नाशिक (महाराष्ट्र) व मध्य विभाग आंतर विद्यापीठ युवा महोत्सव, संबलपूर (ओडीसा) करीता एकांकिका, स्किट व माईम या कलाप्रकारामध्ये करण्यात आली. या यशाबद्दल महाविद्यालयाच्या प्राचार्य डॉ. आराधना वैद्य यांच्या हस्ते तुषार घरडेकर व अनुराग वानखडे या दोन्ही विद्यार्थ्यांचा सत्कार करण्यात आला.

प्रा. निलेश कडू

डॉ. शर्मिष्ठा कुळकर्णी

युवा महोत्सव प्रमुख

भारतीय महाविद्यालय,

अमरावती



तुम्ही मला कैद करु शकता
पण माझ्या मनाला
कैद नाही करु शकत.

-महात्मा गांधी





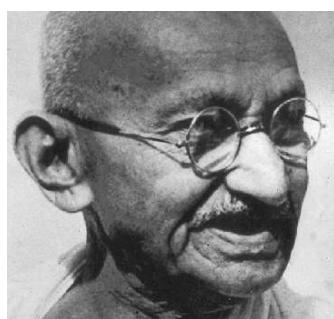
भारतीय महाविद्यालय, अमरावती राष्ट्रीय सेवा योजना, नियमित कार्यक्रम व विशेष शिबिर अहवाल सत्र २०१९-२०२०

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ संलग्नित भारतीय महाविद्यालय, अमरावती येथील राष्ट्रीय सेवा योजना पथकाळा २०० (१०० मुले + १०० मुली) विद्यार्थ्यांची मान्यता आहे. राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या "Not me but you" या ब्रिदवाक्यानुसार महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक जाणीव निर्माण करणे व त्यांचा सर्वांगीण विकास घडवून आणण्याचे कार्य आमच्या महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजना पथकांतर्गत नियमित कार्यक्रमाच्या व विशेष शिबिराच्या माध्यमातून सतत सुरु आहे. त्यापैकी नियमित कार्यक्रमाद्वारे विविध उपक्रम राबविल्या जातात. या उपक्रमामध्ये वृक्षारोपण, परिसर स्वच्छता, व्यक्तिमत्त्व विकास, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन तसेच आरोग्यासंबंधी कार्यक्रम जसे रक्तगट चाचणी, रक्तदान शिबिर, नेत्रतपासणी इत्यादी. रा.से.यो. सप्ताह, रा.से.यो. पंधरवाढा यामध्ये विविध प्रबोधनात्मक कार्यक्रम घेण्यात येतात. सत्र २०१९-२० मध्ये योगा, वृक्षारोपण, पथनाट्य, महिला सक्षमीकरण, प्लास्टिक निर्मूलन, मतदान जनजागृती, महात्मा गांधी जयंती, कुष्ठरोग जनजागृती रॅली इत्यादी कार्यक्रम नियमित कार्यक्रमाद्वारे घेण्यात आले.

दि.०६ जानेवारी ते १३ जानेवारी दरम्यान रायपूर पांढरी येथे विशेष शिबिराचे आयोजन झाले. 'स्वच्छ भारत समृद्ध भारत' या संकल्पनेतून शिबिर संपन्न झाले. या शिबिराच्या माध्यमातून बौद्धिक व सामाजिक उपक्रम घेण्यात आले. यामध्ये स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन, व्यक्तिमत्त्व विकास, गाडगेबाबाचा वैज्ञानिक दृष्टिकोण, आरोग्यविषयक कार्यक्रम तसेच सांस्कृतिक कार्यक्रमादरे विद्यार्थ्यांना गावकन्यांचे मनोरंजन व प्रबोधन केले यामध्ये व्यसनमुक्ती, अंधश्रद्धा निर्मूलन, पर्यावरण जनजागृती, नाट्य स्पर्धा, गीत गायन स्पर्धा इत्यादींमधून विद्यार्थ्यांनी गावकन्यांचे प्रबोधन केले. तसेच जलसंधारण प्रकल्पामध्ये शेततळ्यांची निर्मिती केली. ग्रामस्वच्छता व वृक्षारोपण केले. अशाप्रकारे शिबिर यशस्वी संपन्न झाले.

प्रा.पंडित ल. काळे
कार्यक्रम अधिकारी

प्रा.गायत्री सु. चवाळे
महिला कार्यक्रम
अधिकारी



तोडफोड, राष्ट्रीय संपत्तीचे नुकसान,
रास्ता रोको यासारख्या कृतीना
लोकशाहीत काहीही स्थान नाही.
जो असा कृतीना प्रोत्साहन देतो
त्याला लोकशाहीबद्दल बोलण्याचा
काहीही अधिकार नाही.

-महात्मा गांधी



भारतीय महाविद्यालय, अमरावती

संगणक शास्त्र विभाग

वार्षिक अहवाल

सत्र २०१९-२०२०

भा रु ती

संगणक शास्त्र हा विभाग विद्यार्थ्यांसाठी विविध सेमिनार, कार्यशाळा, जीडीपी व इतर उपक्रमांचे आयोजन करतो. प्रत्येक विद्यार्थी सक्रियपणे भाग घेतो आणि विविध विषयांबद्दल प्रचंड ज्ञान प्राप्त करतो. या उपक्रमांच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना नवीन तंत्रज्ञान आणि भाषा शिकता येतात.

सत्र २०१९-२०२० मध्ये विभागाने "Python" या विषयावर चर्चासत्र आयोजित केले. संगणक शास्त्र विभागाच्या वतीने 'मशीन लर्निंग' कार्यशाळेचे आयोजन दि. १७ जानेवारी २०२० रोजी संगणक शास्त्र विभागात पार पडले. या विषयांतर्गत मोलाचे मार्गदर्शन या कार्यशाळेस लाभले. ज्याला संगणक शास्त्राच्या बी.एसी. व एम.एससी. च्या विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्तपणे प्रतिसाद दिला. संगणक विज्ञान विभागातील विद्यार्थी विविध अंतरमहाविद्यालये आणि विद्यापीठ स्पर्धामध्ये देखील भाग घेतात.

सत्र २०१९-२०२० मध्ये आमच्या पोस्ट ग्रॅज्युएट (एम.एससी.) विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावतीमध्ये फर्स्ट ५ क्रमांकावर स्थान मिळवले. या सत्रामध्ये श्री.अखिलेख एस. पोळकट हे तिसरे विद्यापीठातील अव्वल आणि कु.पायल रोकडे हे चौथे विद्यापीठातील अव्वल आहेत.

संगणक विभाग प्रमुख

भारतीय महाविद्यालय, अमरावती

आविष्कार अहवाल

वार्षिक अहवाल

सत्र २०१९-२०२०

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाने शैक्षणिक सत्र २०१९-२० करिता अविष्कार २०१९ च्या जिल्हास्तरीय स्पर्धेचे आयोजन करण्याची जबाबदारी भारतीय महाविद्यालय, अमरावती कडे सोपवून डॉ.संग्राम रघुवंशी यांना जिल्हा समन्वयक म्हणून नियुक्त केले. यासंदर्भात अमरावती जिल्हातील सर्व नियुक्त महाविद्यालय समन्वयकांची कार्यशाळा दि. २५ सप्टेंबर २०१९ रोजी महाविद्यालयात आयोजित करण्यात आली.

दि. ७ जानेवारी २०२० रोजी मा.डॉ.राजेश जयपुरकर, प्रकुलगुरु, सं.गा.बा. अमरावती विद्यापीठ, अमरावती यांचे हस्ते जिल्हास्तरीय स्पर्धेचे उद्घाटन झाले. यावेळी प्रमुख अंतिथी म्हणून प्रा.प्रदीप खेडकर, सदस्य व्यवस्थापन परिषद उपस्थित होते. यावेळी एकूण सहा प्रकारात स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले. या स्पर्धेत आजपर्यंतची सर्वोच्च सहभाग (एकूण ५१२ विद्यार्थी) संख्या नोंदवीत ही स्पर्धा यशस्वी झाली.

डॉ.संग्राम रघुवंशी
जिल्हा समन्वयक, अमरावती





भारतीय महाविद्यालय, अमरावती करिअर कौन्सिलिंग ऑन्ड प्लेसमेंट सेल वार्षिक अहवाल सत्र २०१९-२०२०

सत्र २०१९-२०२० या मध्ये करिअर कौन्सिलिंग ऑन्ड प्लेसमेंट सेलच्या अंतर्गत विविध उपक्रम राबविण्यात येत असताना प्रामुख्याने विद्यार्थ्यांना रोजगार कसा प्राप्त करता येईल या अनुषंगाने भर देण्यात आला.

दि. २४ सप्टेंबर २०१९ रोजी चोला इन्श्युरन्सच्या माध्यमातृन विद्यार्थ्यांना शिक्षण प्राप्त व्हावे याकरिता अमिठी विद्यापीठामध्ये पोस्ट ग्रॅज्युएट डिप्लोमा कोर्सकरिता प्रवेश व 'अर्न व्हाईल यु लर्न' याच्या नुसार चोला इन्श्युरन्स या कंपनी मध्ये असिस्टेंट मॅनेजर या पदावर नेमणूक या उद्देशाने पाच विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली. सदर कार्यक्रम राबवित असताना चोला इन्श्युरन्स चे व्यवसाय विकास अधिकारी व ए.आर.पंकज वाघमारे यांनी मार्गदर्शन केले.

दि. ३ ऑक्टोबर २०१९ स्पार्क अँकडमी व असेसमेंट पार्टनर टॅली एज्युकेशन प्रा.लि. यांच्या संयुक्त विद्यमाने व्याख्यान देण्यात आले. विद्यार्थ्यांचे टॅलीमध्ये कौशल्य वाढवून नोकरीची संधी प्राप्त होईल. याकरिता व्याख्यान उपयुक्त राहिले. श्री.अतुल महाशब्दे व शहा यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

दि. ५ ऑक्टोबर २०१९ रोजी आय.सी.आ.सी.आय. बँक सेल्स अँकडमी व आय.टी.एम.विद्यापीठ यांच्या संयुक्त विद्यमाने विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण व नोकरी कशी प्राप्त करता येईल याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले. विद्यार्थ्यांची ऑनलाईन परीक्षा घेण्यात येऊन सायको टेस्ट घेण्यात आली व १० विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली.

दि. २९ डिसेंबर २०१९ रोजी चोला इन्श्युरन्स व ऑमिटी इन्स्टिट्युट च्या संयुक्त विद्यमाने प्लेसमेंट आयोजित करण्यात येऊन पाच विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली.

सदर उपक्रमास श्री.मर्चन्ट उपाध्यक्ष, चोला इन्श्युरन्स प्रा.लि. श्री.पंकज वाघमारे ए.आर.शाखा व्यवस्थापक रेस्ट ऑफ महाराष्ट्र हे उपस्थित होते.

दि. २५ ऑक्टोबर २०२० रोजी श्री.सतिश व्यास टेरीटरी बिझीनेस मॅनेजर सिरम इन्स्टिट्युट टेक्निक व ग्रुप डिस्केशन या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात येऊन मार्गदर्शन करण्यात आले.

दि. २७, २८ जानेवारी २०२० या रोजी कॅम्पस ड्राइव्ह आयोजित करण्यात येऊन सतरा विद्यार्थी मुलाखतीकरिता निवडण्यात आले. श्री.शिवमसिंग व सौ.मनीषा बिझिनेस डेव्ह. ऑफिसर सदर मुलाखतीकरिता उपस्थित होते.

समिती

- १) डॉ.शर्मिष्ठा कुळकर्णी (समन्वयक)
- २) प्रा.एन.आर.तट्टे
- ३) प्रा.जी.एस.चवाळे

समन्वयक
डॉ.शर्मिष्ठा कुळकर्णी



BHARTIYA MAHAVIDYALAYA, AMRAVATI

ZOOLOGY DEPARTMENT

ANNUAL REPORT 2019-20

भारती

To improve the green cover the project of Seed Balls and Seeds Plantation was conducted by Eco club of Zoology Depatrment at ChatriTalao Road on 19th July 2019. Over 100 Seed balls of some native plants species like Neem (Azadirachtaindica), Tamarind (Tamarindusindica), Karanj (Millettia pinnata), Jamun (Syzygiumcumini), etc. were thrown on a hilltop near Chatri lake and the road side of the Lake.

A Kitchen Garden Workshop was collaboratively organised by Department of Zoology, Bharatiya Mahavidyalaya, Amravati, Indian Women Scientist's Association, Amravati Branch, and Marathi Science Council, Amravati at Bharatiya Mahavidyalaya, Amravati on 22nd August 2019. The programme was open for all. The programme was graced with Chief guest Dr. Archana Kakade, Associate Scientist, Krushi Vidhnyan Kendra, Durgapur and key speaker Mr. Pravin Gulhane, President Marathi Science Council, Mr. Sushildatta Bagade, Secretary, Secretary Marathi Science Council. Mr. Pravin Gulhane described the requirements and steps of setting a kitchen garden at backyard, gallery, or terrace. In his descriptive power point presentation, he explained selection of pots and seeds, way of sowing the seeds, management of water, light, and nutrients for healthy growth of plants. He also gave a demo of using waste plastic bucket, pots for growing fruits and vegetables and the use of a 'Waste Eating Basket' to convert the vegetable waste into organic fertilizer. Speaking on the occasion Chief Guest Dr. Archana Kakade emphasised on the use of wild vegetables. She explained importance of nutrition garden for rural areas and the various schemes run by KVK. Over 70 participants from Amravati, Akola, Karanja (Lad), Achalpur along with staff and students of Bharatiya Mahavidyalaya and IWSA members actively participated in this workshop.

The Department of Zoology has a MOU with Wild-Life and Environment Conservation Society, Amravati(WECS). The students and staff of the department actively participate in various activities carried out in collaboration with WECS. To protect mother nature, specially the water bodies every year WECS holds "Matiche Ganapati Baswa- Paryavarjan Vachwa" environment conservation movement. This year this programme was held on 1st September 2019 Nehru Maidan, Amravati.

The Department of Zoology has conducted various activities this year like Poster and Slogan Competition (5th Oct. 2019), Sparrow Day Celebration (20th March 2020), Visit To Silk Park, Badnera, Amravati (23rd September 2019), Excursion to Jabalpur and Bhedaghat (21st-23rd February 2020) and Wadali Lake and Bamboo Garden (27th February 2020).

Two students Ms. Mayuri Gawande and Mr. Abhijeet Thakare participated in the poster presentation competition arranged by Department of Zoology, Shri Shivaji Science College, Amravati on - 28th February 2020 on the occasion of National Science Day-2020.

In September Six students –Ms. Vaishnavi Ghode, Ms. Mayuri Gawande, Ms. Rachan Gongase, (B.Sc. III) Ms. Vaishnavi Gahukar, Ishwari Labde and Ms. Dnyaneshwari Kanakirad (B.Sc.II). of Zoology Departments were selected by the NGO "Marathi Vindhyan Parishad" for science awareness program for school children. The selected students got training at Jalgaon for this activity with over 100 students from all over Maharashtra. They were provided with a kit for performing various experiments and worksheets. They visited the allotted schools in pairs on every Saturday and performed various simple experiments to teach the students to learn science principles through practicals and projects.

Ms Mayuri Gawande and Ms Vaishnavi Ghode participated in Seminar and Poster presentation Competition held at SGB Amravati University. Mr. Abhijeet Thakare presented in poster competition and Ms. Mayuri Gawande won second prize in the competition and was felicitated with a certificate and cash prize.

**Dr. Diplaxmi S. Kulkarni,
Head of Department,
Zoology**



NATIONAL CONFERENCE

"Article 370 : Reality and Future"



उद्घाटक



डॉ. मुरलीधर चांदेकर, कुलगुरु, सं. गा. बा. अमरावती विद्यापीठ

अध्यक्ष



डॉ. रमेश विजवे, अध्यक्ष भारतीय विद्यामंदिर, अमरावती

वक्ते



श्री. अर्विंक कदम
बॉर्डरलेस वर्ल्ड फॉर्डेशन, नाम्-काशमीर

वीजभाषक

आशुतोष गुप्ता, ज्येष्ठ पत्रकार,
राजकीय विश्लेषक, दिल्ली

वक्ते



फिरदोस मिश्रा, वरिष्ठ अधिवक्ता
उच्च व्यायालय,
नागपूर

आविष्कार

२०१९

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ,
अमरावती

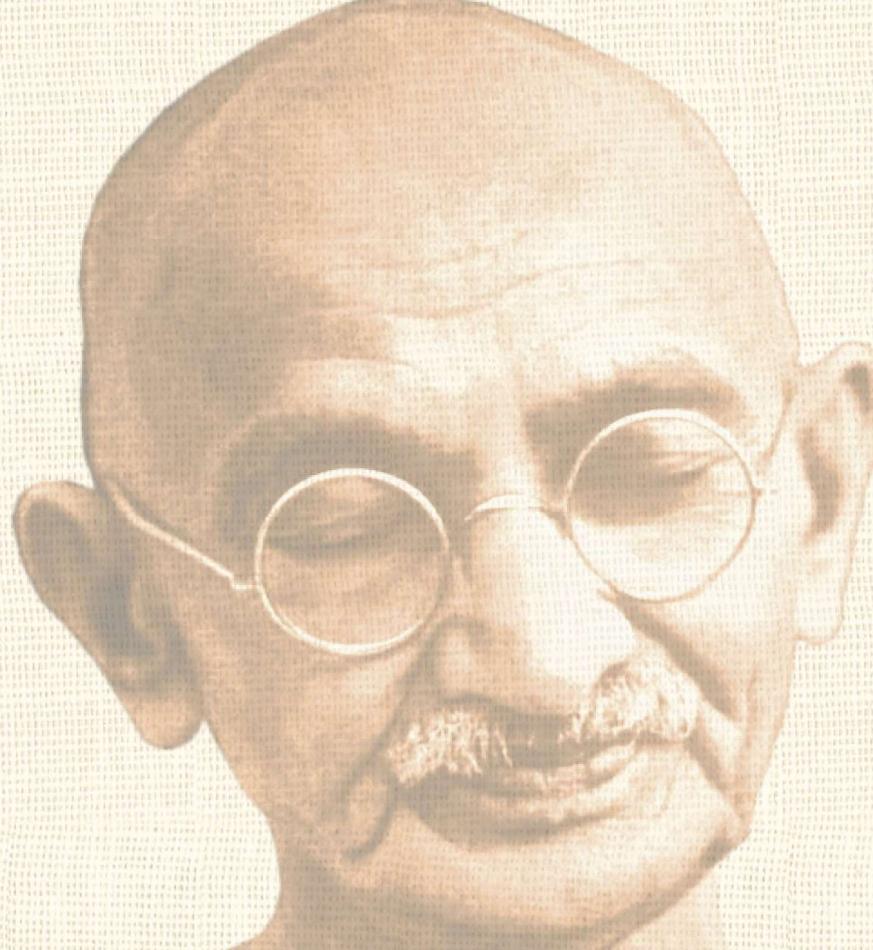


उद्घाटक, डॉ. राजेश जयपुरकर, प्रकुलगुरु, सं. गा. बा. अमरावती विद्यापीठ
प्रमुख अतिथी प्रा. प्रदीप खेडकर, सदरय व्यवस्थापन परिषद



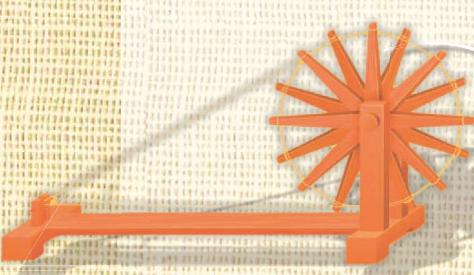
वक्ते - डॉ. ए.एस. अरन्वार
सं. गा. बा. अमरावती विद्यापीठ





**TO ME
TRUTH IS
GOD AND
THERE IS NO
WAY TO
FIND TRUTH
EXCEPT
THE WAY OF
NON-VIOLENCE**

तुम मांस-हीन, तुम रक्तहीन,
हे अस्थि-शैष ! तुम अस्थिहीन,
तुम शुद्ध-बुद्ध आत्मा केवल,
हे विरपुराण, हे विर नविन !
तुम पूर्ण इकाई जीवन की,
जिसमें असार भव - शून्य लीन ;
आधार अभर, हीनी जिस पर
आवी की संस्कृति समाप्तीन !



सुभित्रानंदन पंत